

OVER UDENHOUT EN ZIJN RABOBANK

**Honderd jaar coöperatief bankieren
in Udenhout en Biezenmortel,
1899 - 1999**

ISBN - nummer 90-801585-7-7

Uitgevers Rabobank Udenhout en Stichting Heemcentrum 't Schoor Udenhout Biezenmortel
Drukkerij ELKA BV Tilburg
12 september 1998

@ Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgevers.

VOORWOORD

Honderd jaar Rabobank, ook honderd jaar coöperatie. Nu functionerend in totaal andere omstandigheden. De eenvoudige kredietverlenende coöperatie is in het veranderingsproces van het platteland, in een brede stroom van maatschappelijke en economische ontwikkelingen en steeds toekomstgericht, gegroeid naar een uitstekende brede coöperatieve financiële dienstverlener. Kerndoelstelling daarbij is: het dienen van de klant door realiseren van klantwaarde bij de financiële dienstverlening. Daarbij nemen de nu nog ruim 450 lokale en autonome Rabobanken een centrale plaats in. Zo ook in Udenhout.

Betrokken als men in Udenhout ook 100 jaar geleden al met elkaar was, heeft men voor de verwezenlijking van het ideaal toen: de bewoners van het platteland zichzelf te laten helpen door anderen te helpen en daardoor een einde te maken aan de toen heersende armoede, initiatief genomen voor het oprichten van een coöperatieve Boerenleenbank.

Waardering en respect moeten we hebben voor die initiatiefnemers en al hun opvolgers die dat ideaal toen hebben verwezenlijkt en later een steeds in de tijd passende vorm hebben gegeven.

Als 100-jarige kijken we natuurlijk terug. Trots op onze coöperatie die de vele medewerkers, directies en bestuurders door de jaren opbouwden!

Met enige nostalgie kijken we naar het verleden. Dat doen we in het boek dat wij u hierbij aanbieden. Het is het werk van Kees van den Bersselaar, daarbij geassisteerd door Frans van Iersel. Kees diende de bank vanaf 1959 tot 1992 en was, na de opvolging van zijn vader, ruim 25 jaar directeur van onze bank. Frans, geboren in Biezenmortel, heeft zich de afgelopen jaren met brede belangstelling verdiept in de geschiedenis van Udenhout en Biezenmortel. Derhalve een schijversduo dat het lezen van dit boek erg interessant zal maken. Beide schrijvers hebben overigens hun sporen in het schrijversteam van Heemcentrum “t Schoor” al dik verdiend. Vanaf deze plaats reeds dank aan beide auteurs voor het vele spit-, zoek- en schrijfwerk dat verricht is.

Rabobank Udenhout zal bij het 100-jarig jubileum van de organisatie als zelfstandige bank ophouden te bestaan. Naar wij erop vertrouwen zal bij het uitreiken van dit boek de Algemene Ledenvergadering inmiddels het besluit hebben genomen voor een fusie tussen de coöperatieve Rabobank Udenhout en de coöperatieve Rabobank Berkel-Enschot. Ook dat voorstel en naar wij hopen besluit, past geheel in de toekomstgerichte visie van onze coöperatie. Over enkele maanden zal de juridische fusie dan een feit zijn.

Zo sluiten we een periode van een eeuw af met een nieuwe uitdaging. Geen nieuw begin, maar gebruik makend van alle ervaringen uit het verleden wel anders. Met veel vertrouwen kunnen we zo de toekomst in.

H.G.M. Goos,
voorzitter bestuur

J.G.W. ter Huurne,
directeur

TEN GELEIDE

Met het honderdjarig bestaan van de Rabobank van Udenhout in het vooruitzicht, verzocht de directie van de bank aan Heemcentrum “t Schoor” de geschiedenis van de Rabobank te onderzoeken en vast te leggen in een jubileumuitgave. Vanwege de nauwe banden met zowel de bank als met het heemcentrum, werd het verzoek doorgeleid naar ondergetekende. Door Frans van Iersel werd spontaan ondersteuning toegezegd en samen zijn we vervolgens aan de slag gegaan.

Vanaf het begin stond mij voor ogen een gedenkboek te maken voor een breed lezerspubliek. Daarom is na ruggespraak met de bank niét gekozen voor een banktechnisch verhaal vol vaktermen maar voor een chronologische weergave van de historie van Boerenleenbank en Rabobank met daarin en daartussen verweven de wederwaardigheden van Udenhout en Biezenmortel in de periode 1899-1999.

Het bronnenmateriaal is hoofdzakelijk gevonden in het archief van de bank en de diverse publikaties van Rabobank Nederland. De notulenboeken en de jaarverslagen, aangevuld met algemene literatuur en raadpleging van andere archieven, vormen de basis van dit jubileumboek.

Een eerste globale inventarisatie van de archieven plaatste mij voor het probleem van de enorme hoeveelheid informatie die voorhanden was. Het maken van keuzes hieruit legde mij veel beperkingen op. De bruikbaarheid van het beschikbare materiaal uit de eerste decennia bleek zeer beperkt te zijn. Een zeer beknopte verslaglegging in de notulen en minimale aanvullende informatie in de overige stukken zijn hieraan debet. In latere jaren moest ik mij bij herhaling beperken in de geschiedschrijving omdat juist teveel informatie voorhanden was.

Het gedenkboek is ingedeeld in 13 hoofdstukken. Hoofdstuk 1 geeft een historisch beeld van Udenhout tot het einde van de vorige eeuw. De hoofdstukken 2 en 3 omschrijven in vogelvlucht het ontstaan van de plaatselijke boerenleenbank. Tenslotte tonen de hoofdstukken 4 tot en met 13 in tijdsvolgorde de ontwikkeling van de bank zelf, aangevuld en afgewisseld met belangrijke gebeurtenissen in Udenhout en Biezenmortel.

Aan het begin van elk hoofdstuk is een samenvatting gegeven van het dorpsnieuws uit de betreffende periode, aangevuld met de bancaire bijzonderheden in het betreffende decennium. Door het tekstgedeelte royaal te voorzien van documenten en foto's uit al die jaren, is het boek naar wij hopen, uitgegroeid tot een informatief historisch lees- en kijkboek over Udenhout en zijn Rabobank in de 20e eeuw. Een eeuw die in zijn nadagen het einde inluidde van de zelfstandigheid van een mooi Brabants dorp en waarin ook de autonome Rabobank van Udenhout zichzelf zal opheffen om samen met Rabobank Berkel-Enschot op te gaan in een grotere bancaire eenheid.

De samenstelling van dit boek had niet tot stand kunnen komen zonder de steun en adviezen van anderen. Op de eerste plaats wil ik Frans van Iersel noemen als medeschrijver en verwerker van de teksten. Voorts Clazien de Leeuw die namens de bank als contactpersoon fungeerde en het benodigde materiaal aanleverde. Bij het verzorgen van de tekstcontrole, de lay-out en de eindredactie heb ik veel steun mogen ontvangen van Kees van Kempen en Wim Maarse. Aan al deze mensen veel dank voor hun onmisbare hulp.

Udenhout, september 1998
Kees van den Bersselaar

Inhoudsopgave

Voorwoord

Ten geleide

Hoofdstuk 1 Udenhout, een dorp in het midden van Brabant

(vóór 1900) Schets van agrarisch Udenhout in de 19e eeuw
Boerenbedrijfjes op Udenhoutse leemgrond
Behoeftte aan bedrijfskapitaal

Hoofdstuk 2 Raiffeisenbanken en Boerenleenbanken

(rond 1900) Het ontstaan van het coöperatief bankwezen
Noord en Zuid
Samen sterk

Hoofdstuk 3 Initiatiefnemers met gezond boerenverstand

(1899-1900) De dorpsnotabelen rond 1900
De oprichters
De eerste statuten
Het ledenregister
De statutaire organen van de bank

Hoofdstuk 4 Het voorzichtige begin in 1900

(1901-1910) Lenen en sparen
De leenbank
Leenbank ook spaarbank
Drie belangrijke initiatieven
Afkkoop van tiendrechten

Hoofdstuk 5 De eerste wereldoorlog en dorpse intriges

(1911-1920) De oorlog 1914-1918
Russische stukken
De bancaire capriolen van burgemeester en pastoor

Hoofdstuk 6 De Hanze en de Hanzebank in Udenhout

(1921-1930) Van "Mijnheer Willem" en Huize St.-Vincentius
Capucijnen stichten kerkdorp Biezenmortel
De groei van de bank zet door
Opkomst en ondergang van de Hanzebank

Hoofdstuk 7 Crisisjaren en oorlogsdreiging

(1931-1940) Crisisjaren
De Tweede Wereldoorlog
Het bankbedrijf

Hoofdstuk 8 Tijd van oorlog en wederopbouw

(1941-1950) De oorlogsjaren 1940-1945
Moeizaam bankieren tijdens de oorlogsjaren

Kassier Simons geeft het roer over
Udenhout verandert en vernieuwt

Hoofdstuk 9 Goedkoop bouwen met de Boerenleenbank

(1951-1960) Standsorganisaties in Udenhout
Cultuur en paardensport
Ruimtegebrek levert nieuw kantoor op
De kassier en zijn medewerkers
Goedkoop bouwen in Udenhout
De bank wil naar het centrum van het dorp

Hoofdstuk 10 De bank blijft groeien

(1961-1970) Betalingsverkeer: een groeiproces
Bankservice voor de Biezenmortel
De bank gaat in verzekeringen
Toontje neemt in 1967 afscheid van zijn bank
Nieuw bejaardencentrum in Udenhout
Vuurdoop voor nieuwe kassier
Mengvoederfabriek Boerenbond brandt af

Hoofdstuk 11 Jubileren in turbulente tijden

(1971-1980) 75 jaar oud: een feest voor iedereen
3 december 1974: de grote dag
Een goede boekhouding
Een sterk groeiende bank

Hoofdstuk 12 Rabobank Udenhout op weg naar 2000

(1981-1990) Noodweer in Udenhout en Biezenmortel
Udenhout 750 jaar
Het 90-jarig bestaan
Bank gaat zich oriënteren op algehele nieuwbouw

Hoofdstuk 13 Een nieuwe directeur in nieuwe tijd

(1991-1999) Kees van den Bersselaar kondigt vertrek aan
Gemeentelijke herindeling
Toekomst door samenspel
Fusie met Berkel-Enschot

Bijlagen

Bestuur
Raad van Toezicht
Kassiers / directeuren
Lijst van medewerkers
Cijfermatige overzicht 100 jaar Rabobank Udenhout
Afkortingen en begrippen
Bronnen
Colofon

Hoofdstuk 1

UDENHOUT, EEN DORP IN HET MIDDEN VAN BRABANT

Met de titel van dit hoofdstuk nodigen wij de geïnteresseerde lezer uit om nader kennis te maken met het dorp Udenhout, gelegen in het midden van Brabant. Een kort historisch overzicht van het ontstaan en de opkomst van het dorp voert de lezer naar het einde van de 19e eeuw. Het zijn vooral de tijdsomstandigheden van toen die mede het beeld bepalen van Udenhout ten tijde van de oprichting van de Boerenleenbank.

De dorpsbewoners hebben van ouds hun bestaan gevonden op hun kleine bedrijfjes in de akkerbouw, met daarnaast de bosbouw en aanverwante nevenberoepen. Daartoe behoren onder meer een groot aantal klompenmakerijen. Door de aanwezigheid van leemlagen in de grond ontstaat rond 1900 een fabrieksmatige produktie van baksteen.

De geldcirculatie binnen het dorp is in die jaren nog zeer beperkt van omvang. Financiers vindt men ter plaatse bij de notaris en enige welgestelde families. Voor de kleine boeren en boerenarbeiders is er dringend behoefte aan een

Schets van agrarisch Udenhout in de 19e eeuw

In het begin van de dertiende eeuw verdeelt de Brabantse hertog Hendrik I het gebied dat we nu nog aanduiden als de Meierij van Den Bosch. Hij doet dat om het gebied beter te kunnen besturen. Zo ontstaan er vier delen, aangeduid als kwartieren. In 1213 wijst de hertog Oisterwijk aan als hoofdplaats en bestuurlijk centrum van het westelijke kwartier van de Meierij. Vanwege die hoofdplaats Oisterwijk krijgt die streek de naam van Kwartier van Oisterwijk. In die tijd bestaat Udenhout reeds, maar we moeten ons daar niet veel van voorstellen. Het is een uitgestrekt gebied, dun bevolkt en slecht toegankelijk. Pas veel later ontwikkelt zich in dat deel van het kwartier van Oisterwijk het dorp Udenhout. Kenmerk van een dorp in die tijd is dat een dorp een eigen dorpsuishouding heeft, maar verder voor andere bestuurlijke zaken afhankelijk blijft van de centrale plaats, in dit geval Oisterwijk. Het zou nog tot 1803 duren voordat Udenhout formeel-juridisch zelfstandig wordt, terwijl pas in 1813 de zelfstandige gemeente Udenhout ontstaat.

Tot ver in de 19e eeuw is Udenhout nog een uitgesproken agrarisch dorp. Van oudsher zijn de bewoners gewend geweest zelf in hun primaire behoeften aan voedsel, kleding en onderdak te voorzien. Velen geven bij de gemeente op van beroep bouwman te zijn. Hun arbeid is grotendeels gericht op het telen van akkerbouwprodukten en vervolgens het bewerken van de grondstoffen die de landbouw voortbracht. Ook bewerken de bewoners grondstoffen die gewonnen worden in de uitgestrekte bossen van opgaand hout of schaarhout. In Udenhout ontwikkelde zich daaruit de kleine huisindustrie. Naast het beroep van bouwman bestaan er daarom vele nevenberoepen zoals klompenmaker, steenbakker, molenaar, rietdekker enzovoorts. Dat is de jaren door maar weinig veranderd. De ontwikkelingen gaan in die tijd gewoonlijk erg langzaam. Pas na het midden van de negentiende eeuw komen er structurele veranderingen in de landbouw. De boer wordt gedwongen het bedrijf zo aan te passen dat de geteelde produkten op het eigen bedrijf kunnen worden gebruikt. Er komen steeds meer gemengde bedrijfsjes van akkerbouw en veeteelt. Landbouwmethoden worden verbeterd en vele kleine boertjes breiden hun bedrijf uit door aankoop en ontginning van stukjes woeste gronden. Voor het uitoefenen van een nevenberoep als klompenmaker en steenbakker ontbreekt dan meer en meer de tijd, terwijl ook de noodzaak daartoe verdwijnt. Enkele boeren verlaten de landbouw en maken van hun nevenberoep hun hoofdberoep. In 1859 zijn er in Udenhout 9 geregistreerde klompenmakerijen met daarin 28 arbeidsplaatsen, de eigenaars niet meegerekend. In 1894 zijn er 18 werkplaatsen met daarin 61 volwassen arbeiders en 4 jongens. Ook de baksteenindustrie komt op. Omstreeks 1890 ontstaat in Udenhout de fabrieksmatige steenfabrikage. In 1898 werken op de twee steenfabrieken respectievelijk 80 en 90 volwassenen en 10 en 12 jongens onder de zestien jaar. De landbouwbedrijfsjes en beide bovengenoemde takken van nijverheid zijn van grote betekenis voor de werkgelegenheid in het dorp.

De plaatselijke infrastructuur

Het wegensstelsel van Udenhout aan het eind van de vorige eeuw zag er gebrekkig uit. Er loopt een verharde weg van Tilburg via Enschoot naar 's-Hertogenbosch, die halverwege Udenhout en Oisterwijk de Kreitenhei passeert. Vanaf die plek, bij herberg Verbiezen (Quatre Bras), loopt een provinciale weg via de route Kreitenmolenstraat-Slimstraat-Kuil en Houtschestraat naar Loon op Zand. Daarvan is slechts een gedeelte in de kom van het dorp verhard met klinkers; de rest is een grindweg. Er bestaat sedert 1870 een verharde gemeentelijke weg van Helvoirt naar Udenhout. Vervolgens laat de gemeente omstreeks 1885 de keiweg van Udenhout via de Schoorstraat en de Loonsche Hoek naar Loon op Zand aanleggen. Ook komt er een verbinding met Berkel en

Enschot, nadat in 1880 de Berkelseweg is verhard. De buurtdorpen zijn via bovengenoemde harde wegen met elkaar in verbinding gebracht. Maar de keiwegen zijn vaak slecht. De keien zijn ongelijk van hoogte en dikte, met onvoldoende grondvlakken. Er ligt verder verspreid over de hele gemeente een dicht net van onverharde wegen (karresporen). Het onderhouden van de grondwegen laat veel te wensen over. Daardoor zijn deze wegen in natte jaargetijden niet te berijden, zodat de boerderijen en akkers slecht bereikbaar zijn.

Boerenbedrijfs op Udenhoutse leemgrond

Voor het beoordelen van de situatie van ruim een eeuw geleden is het noodzakelijk een goed inzicht te hebben in de basis van het bestaan van de landbouwende bevolking. Van doorslaggevend belang daarbij is de kwaliteit van de grond. Informatie daarover is af te lezen van de topografische kaart van Udenhout van omstreeks 1900. Aan het begin van deze eeuw kan men de gronden in Udenhout grofweg verdelen in drie langgerekte ongeveer oost-west lopende grondstroken van wisselende kwaliteit. Elke strook heeft zekere eigenschappen, die het gebruik ervan sterk beïnvloeden.

In het gebied tussen de Oude Bosschebaan en de in elkaars verlengde liggende wegen Kuil, Slimstraat, Groenstraat en Biezenmortelsestraat, liggen in hoofdzaak sterk leemhoudende, natte en drassige gronden. Het is een uitgestrekte terrein dat ongeveer 50% van de gemeente Udenhout omvat. Het gebied bestaat vooral uit bossen, beemden en broeklanden met daartussen enkele verspreid liggende enclaves van hoger gelegen bouwlanden en lage weilanden. De waterstanden zijn erg hoog; In de winter staan vele percelen langdurig onder water. Op de in cultuur gebrachte percelen wil alleen maar gras met de bijbehorende weideplanten groeien. Het grootste deel van de bedoelde strook is weinig geschikt voor akkerbouw.

Tussen de gemeentelijke weg die van Helvoirt naar Udenhout loopt en de spoorlijn Tilburg-Den Bosch liggen, in het overgangsgebied naar de hoge Kreitenheide, de betere akkers. Meestal bevat de grond van nature zeer weinig bestanddelen, die zijn vruchtbaarheid bevorderen. Zandgronden zijn in beginsel arm aan mineralen en hebben een gering vochthoudend vermogen. Op deze hogere gronden zijn in de loop der eeuwen door bemesting met stalmest uit potstallen vruchtbare bouw- en graslanden ontstaan. Voor dat doel heeft elke boer zijn eigen mestfabriek: de potstal. De strook akkers staat bekend als de Zeshoeven, de Achthoeven en de Hooghoutse akkers.

Tenslotte de derde strook grond, gelegen tussen de spoorbaan en de rijksweg Den Bosch-Tilburg. Hier komt voornamelijk bos- en heidegrond voor, beter bekend als de Kreitenheide. De kwaliteit van de grond wordt in deze strook ongunstig beïnvloed door het vóórkomen van een leemlaag op geringe diepte. Dat heeft tot gevolg dat de waterstand lang erg hoog blijft. De grond bevat geen of weinig voor de plantengroei noodzakelijke elementen. Daarom is die grondsoort niet geschikt voor akkerbouw. Sinds de kunstmest op het boerenbedrijf zijn intrede doet, kunnen meer en betere gewassen worden geteeld dan vroeger en wordt hier en daar met kracht de heideontginning ter hand genomen.

Gedurende voorgaande eeuwen zijn slechts weinig bos- heidegronden onder Udenhout ontgonnen en in cultuur gebracht. De belangrijkste reden hiervoor was het voortdurende gebrek aan mest. Elke boer wilde zijn bedrijf wel uitbreiden door meer grond te bewerken. Omvangrijke ontginning van woeste gronden had juist vanwege het mesttekort weinig kans van slagen. De geringe opbrengsten van de droogtegevoelige akkers op de schrale zandgronden waren er weer oorzaak van, dat de boer zijn veestapel vanwege het voergebrek ook beperkt moest houden.

Daardoor bleef de mestproduktie weer achter. En zo was de cirkel rond.

Udenhout telt in de jaren rond de overgang van de 19e naar de 20e eeuw gemiddeld 2700 inwoners. Dat is ongeveer één inwoner per hectare. Ze wonen voor een deel in de kom van de gemeente en voor het overige verspreid in de diverse buurtschappen van het dorp. Een groot deel van de bevolking leeft onder armoedige omstandigheden. Udenhout kent in die tijd veel kleinschalige boerenbedrijven ter grootte van 3 tot 5 hectare. De bedrijfsvoering van de boeren is eeuwenlang vrijwel ongewijzigd gebleven, zodat we met recht kunnen spreken van het traditionele landbouwbedrijf. Op de bedrijven werkten mensen die gewend waren onder sobere omstandigheden te leven met een sterke gebondenheid aan streek en traditie. Hun voornaamste doel is het voorzien in de eigen levensbehoeften.

Ondanks de onvruchtbaarheid van de zandgrond verbouwt de Udenhoutse boer veel verschillende gewassen. Het belangrijkste gewas is winterrogge; het gewas vraagt weinig voedingsstoffen en groeit in de winter en het vroege voorjaar. Het gewas is daardoor minder gevoelig voor verdroging in de zomermaanden. Het geoogste produkt is nodig voor het bakken van roggebread en voor veevoer. Ook is rogge in die tijd nog een gewild handelsprodukt en is het een betaalmiddel om de jaarlijkse pachten te voldoen. Lange tijd is boekweit het tweede produkt van de zandgronden. Hiervan maakt de boerin 'boekendepap' (boekweitpap) en struif. In de loop van de vorige eeuw is de belangrijke plaats van boekweit overgenomen door de aardappel en door haver.

Udenhout telt op het einde van de vorige eeuw ongeveer 180 volwaardige boerenbedrijven, dat wil zeggen bedrijven met een potstal. Daarvan bestaat ruim de helft uit pachtboerderijen.

Daarnaast zijn er een onbekend aantal keuterboeren.

Onder de bevolking is weinig geld in omloop. Geldbedragen van enige omvang krijgt een zandboer op het einde van de vorige eeuw niet in handen. Slechts een enkele keer per jaar vangt hij wat geld bij de verkoop van het gemeste varken, het vette kalf of het overtollige fokvee. Lang heeft hij het geld niet in de knip, want een dergelijke verkoop geschiedt gewoonlijk op de marktdag, voorafgaande aan de vervaldatum van pacht en rente.

Agrarische recessie leidt tot nieuwe ontwikkelingen

We hebben gezien dat in Udenhout tot in de vorige eeuw praktisch alleen sprake was van akkerbouw. De veeteelt was tot die tijd van geringe betekenis. In het laatste kwart van die eeuw is de economische situatie in de agrarische sector zeer ongunstig. De graanprijzen, maar ook die van andere agrarische produkten zijn bijzonder laag. De Udenhoutse boeren reageren daarop door geleidelijk een grotere nadruk te leggen op de veeteelt in plaats van de akkerbouw. Er komen ook meer varkens en kippen op de bedrijven.

De toename van de internationale scheepvaart brengt ook voordelen voor de agrarische bedrijven. In deze bedrijfstak is men tot het inzicht gekomen dat het tekort aan meststoffen aangevuld kan worden door kunstmest. Op het eind van de eeuw worden in Udenhout schoorvoetend de eerste partijen guano-vogelmest geïntroduceerd. In het jaar 1890 wordt volgens de landbouwverslagen voor 't eerst guano-mest aangevoerd. Schuchter begint men met 2200 kg in 1890 tot vele tonnen omstreeks 1900. Er wordt in 1890 ook 700 m³ stalmest van elders aangevoerd. Het zijn getallen waarvoor wij tegenwoordig niet meer van achterover vallen, maar voor die tijd van groot belang. Geleidelijk komen andere stoffen zoals beendermeel, kalizouten, Chilisalpeter op de markt. Omdat de handel in hulpmeststoffen tegen het einde van de vorige eeuw zo explosief groeide, was het vee niet meer op de eerste plaats nodig als mestleverancier. Vee wordt meer en meer produktiebron, zodat de boer zich gaat richten op

verkoop van vlees, eieren, melk en boter.

Behoeftte aan bedrijfskapitaal

Op het eind van de 19e eeuw blijkt de traditionele bedrijfsvoering op de boerenbedrijven niet langer levensvatbaar. De agrarische crisis had duidelijk gemaakt dat de boer meer moest gaan werken voor de markt en dat een meer rationele aanpak noodzakelijk is. Uitbreiding van de veestapel, betere grondbewerking en onkruidbestrijding en krachtiger bemesting met kunstmest waren hiervan het logische gevolg. Het grootste probleem waarmee elke boer te kampen kreeg was de acute geldnood. In zijn weinig rendabele bedrijf ging weinig geld om. Geldgebrek was er soms zelfs verantwoordelijk voor dat hij produkten tegen afbraakprijzen moest verkopen.

De veranderingen in de bedrijfsstructuur en de wens om gebruik te gaan maken van hulp meststoffen en kunstmest leiden gedurende het laatste kwart van de 19e eeuw tot een stijgende behoefte aan bedrijfskapitaal. De boeren die de aankopen niet uit eigen middelen kunnen financieren, zijn aangewezen op de welwillendheid van anderen, om hen krediet te verstrekken. Soms kan een boer terecht in zijn familiekring, of bij goede kennissen in het dorp. Soms kan hij geld lenen door bemiddeling van de notaris, die dan tevens als kassier fungeert. In dit geval wordt de leenovereenkomst veel zakelijker en daardoor dwingender.

De Udenhoutse leerlooier Willem van den Bosch en de renteniersfamilie Joseph van Iersel verstrekten vele geldleningen onder hypotheek. Een andere geldverstrekker in die eeuw was Heiliger van Iersel. Zijn kinderen erfden niet alleen zijn onroerende zaken maar ook zijn waardepapieren. We weten dat bij de boedelverdelingen van de kinderen Joseph en Arnolda van Iersel in 1865 totaal 124 schuldbekentenissen onder vestiging van hypotheek onder de erfgenamen verdeeld werden. Een bankinstelling bestaat dan in Udenhout nog niet. Er bestaan dan al wel handelsbanken in Den Bosch, Tilburg en Waalwijk. Zij gaan alleen akkoord met een lening als onroerend goed als onderpand wordt gesteld. Voor kortlopende kredieten zijn de boeren niet zelden aangewezen op veehandelaren of plaatselijke winkeliers.

Een geruchtmakende faillissement

Op het einde van de 19e eeuw moeten de bewoners van Udenhout ervaren dat een geldlening op onderpand van onroerend goed soms verkeerd kan uitpakken. In korte tijd dienen zich in het centrum van Udenhout vier faillissementen aan. Het zijn allen caféhouders met één of meer nevenberoepen. De grootste klap valt als in 1890 als herbergier, logementhouder en koopman Franciscus van Uden in een faillissement belandt. Hij had een groot hotel/café laten bouwen op de hoek van de Groenstraat en de Kreitenmolenstraat. Zowel het café/hotel als zijn handel kwamen in de problemen. Bij de afwikkeling van het faillissement dienden zich twee preferente schuldeisers aan, waaronder één hypotheek ten behoeve van burgemeester Joseph van Iersel en een tweede hypotheek ten gunste van leerlooier Willem van den Bosch. De vele concurrente schuldeisers, waarvan slechts enkelen uit Udenhout, moeten genoegen nemen met een uitkering van 5 % van hun vorderingen op de slotuitdelingslijst. De zaak Van Uden zet lange tijd de tongen in beweging.

Oprichting Boerenleenbanken

In landbouwkringen hadden de voormannen samen met de regering al vele studies verricht naar de mogelijkheden voor verbetering van de financieringen in de landbouw. Enkele pioniers en vooraanstaande burgers verenigden zich in plaatselijke belangenverenigingen. Het resultaat van hun inspanningen leidde in 1896 tot een belangrijk initiatief van Pater Van den Elsen van de

Norbertiesenabdij van Berne uit Heeswijk. Onder zijn leiding komt in dat jaar de oprichting van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond tot stand. Die oprichting leidde uiteindelijk in 1899 tot de oprichting van de Centrale Coöperatieve Boerenleenbank.

De oplossing van Pater Van den Elzen was: de boerenleenbanken. Via de plaatselijke afdelingen van de NCB (boerenbond) stimuleerde hij de oprichting van lokale banken om de economische positie van de boeren te versterken.

Bankieren buiten de deur

Als er in 1899 in Udenhout een Boerenleenbank wordt opgericht, bestaat er ter plaatse nog geen enkele soortgelijke instelling, noch om te sparen, noch om te lenen. Lenen hebben de Udenhouters van huis uit niet geleerd, sparen des te beter! We zien dan ook dat diverse dorpsgenoten in de vorige eeuw de weg weten te vinden naar o.a. het in 1857 te Waalwijk gestichte kassiersbedrijf W. Timmermans & Zonen, of naar het bijkantoor van de Geldersche Credietvereniging in Tilburg. De grootste aantrekkingskracht gaat echter uit van de firma Lentjes & Drossaerts in Den Bosch. Deze bank ontstaat in 1864 als de heren Lentjes en Drossaerts hun krachten bundelen. Als Lentjes in 1873 komt te overlijden wil Drossaerts de zaak niet voortzetten en wordt het bankbedrijf overgenomen door de familie van Dijk, die de oude firmanaam ongewijzigd laat voortbestaan. Als op het einde van de vorige eeuw de belangstelling voor effecten toeneemt, gaat Lentjes & Drossaerts zich in deze handel verder ontwikkelen. We zien dan ook dat tientallen Udenhouters hun geld beleggen in obligaties. Vooral boeren maken er een goede gewoonte van om hun bezoek aan de Bossche markt af te wisselen met een bezoek aan Lentjes. De thuis zorgvuldig geknipte rentecoupons worden en passant verzilverd. Ofschoon reeds vanaf 1737 in Den Bosch gevestigd, zijn er weinig Udenhouters die gebruik maken van de diensten van de Firma van Lanschot. Dit laat zich wellicht verklaren door het late tijdstip, rond 1900, dat Van Lanschot kiest voor de specifieke bankiersfunctie en de goederenhandel vaarwel zegt.

Hoofdstuk 2

RAIFFEISENBANKEN EN BOERENLEENBANKEN

Als de voortvarende boeren van Udenhout in 1899 hun eigen bank oprichten bestaan er in Nederland al twee landbouw-kredietcoöperaties. Nadat vanaf 1896 in navolging van Duitsland, ook in Nederland Raiffeisen- en Boerenleenbanken worden gesticht, groeit al snel de behoefte aan samenwerking. In 1898 leidt dit tot de oprichting van twee Centrale Banken in Utrecht (Raiffeisenbanken) en Eindhoven (Boerenleenbanken).

Tot 1972 opereren beide agrarische kredietcoöperaties als twee afzonderlijke bankinstellingen met respectievelijk 639 bij “Utrecht” en 594 bij “Eindhoven” aangesloten banken. In dat jaar gaan beide centrale banken volledig samen in de Coöperatieve Raiffeisen-Boerenleenbank B.A., met hoofdkantoren in Utrecht en Eindhoven. Uit de samenvoeging van de beide eerste letters van de fuserende banken ontstaat dan de naam RABOBANK.

Er volgt een aangepaste organisatiestructuur met volledige handhaving van de oorspronkelijke coöperatieve uitgangspunten. Het grote aantal banken ten tijde van de fusie is door sanering en schaalvergroting in de loop der jaren aanzienlijk afgeslankt. Anno 1998 telt Rabobank Nederland ruim 450 aangesloten autonome plaatselijke banken.

Het ontstaan van het coöperatieve bankwezen

Het initiatief tot coöperatieve samenwerking op het terrein van de kredieten komt van de Duitse burgemeester Friedrich Wilhelm Raiffeisen, die in 1864 in Heddesdorf de eerste kredietcoöperatie sticht. De behoefte aan dit soort coöperaties ontstaat in die tijd als gevolg van de financiële afhankelijkheid waarin de plattelandsbevolking verkeert. Omdat aan de agrariërs door de bestaande banken geen passende kredietmogelijkheden worden aangeboden, zijn zij vaak aangewezen op leveranciers en afnemers die wel kredieten willen verstrekken, echter veelal tegen zeer ongunstige voorwaarden. Een toestand die eind vorige eeuw nog verslechtert door de landbouwcrisis die West-Europa teistert. Het systeem van Raiffeisen houdt in principe in, dat personen die in bepaalde perioden van het jaar een bepaald geldbedrag niet direct zelf nodig hebben, dit via de kredietcoöperatie tegen een billijk tarief uitlenen aan anderen. Deze gedachte slaat niet alleen in Duitsland aan. Net als in andere landen komen eind vorige eeuw ook in Nederland landbouw- en kredietcoöperaties van de grond. Zo ontstaan in 1896 de eerste plaatselijke coöperatieve Raiffeisen- en Boerenleenbanken. De behoefte aan onderlinge samenwerking tussen de plaatselijke banken leidt in 1898 tot de oprichting van de Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank te Utrecht. Nog in december van hetzelfde jaar volgt de oprichting van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank in Eindhoven

Noord en Zuid

Waarom twee centrale banken? Niet vanwege het verschil in levensbeschouwing, zoals vaak wordt verondersteld. Nee, er zijn andere beweegredenen en wel van persoonlijke en zakelijke aard. Men is het kennelijk niet eens over de rechtsvorm van de lokale banken. In het noorden verkiest men de rechtsvorm van de coöperatie volgens de wet van 1876; in het zuiden meent men er de voorkeur aan te moeten geven, de banken op te richten als verenigingen volgens de wet van 1855. Bij beide vormen blijven hierbij de Raiffeisen-principes onverkort gehandhaafd. In driekwart eeuw zijn beide bankorganisaties uitgegroeid tot banken van grote betekenis. De banken aangesloten bij "Utrecht" dragen de naam Raiffeisenbanken, terwijl de banken die "Eindhoven" als hoofdkantoor hebben, Boerenleenbanken worden genoemd. Van deze laatste vinden we de grootste concentratie in Brabant en Limburg en in mindere mate in de andere provincies. In die gebieden zijn de Raiffeisenbanken sterker vertegenwoordigd.

Gemeenschappelijk bericht in 1970

Op 18 september 1970 geven twee grote Nederlandse bankinstellingen een gemeenschappelijk bericht uit. Het zijn de Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank in Utrecht en de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank uit Eindhoven. "De Besturen en de Raden van Beheer van beide banken hebben besloten te streven naar een zo volledig mogelijk samengaan van beide centrale banken", zo luidt de aankondiging. Dit zo volledig mogelijk samengaan, zo wordt verder uiteengezet, zal naar de opvatting van de beheerscolleges van beide centrale banken kunnen leiden tot verdergaande rationalisatie van enerzijds de organisatorische opbouw en anderzijds het vestigings- en dienstverleningsbeleid van de aangesloten banken. Er zijn in die tijd namelijk legio steden en dorpen waar beide banken een of meer kantoren hebben.

Vorbereidingscommissie

Voorzitters en directieleden van beide banken, zo vervolgt het bericht, zullen zich gaan bezighouden met de voortgang van de werkzaamheden. Zo spoedig mogelijk zal hun werk worden overgenomen door een nog op te richten Coöperatieve Raiffeisen-Boerenleenbank,

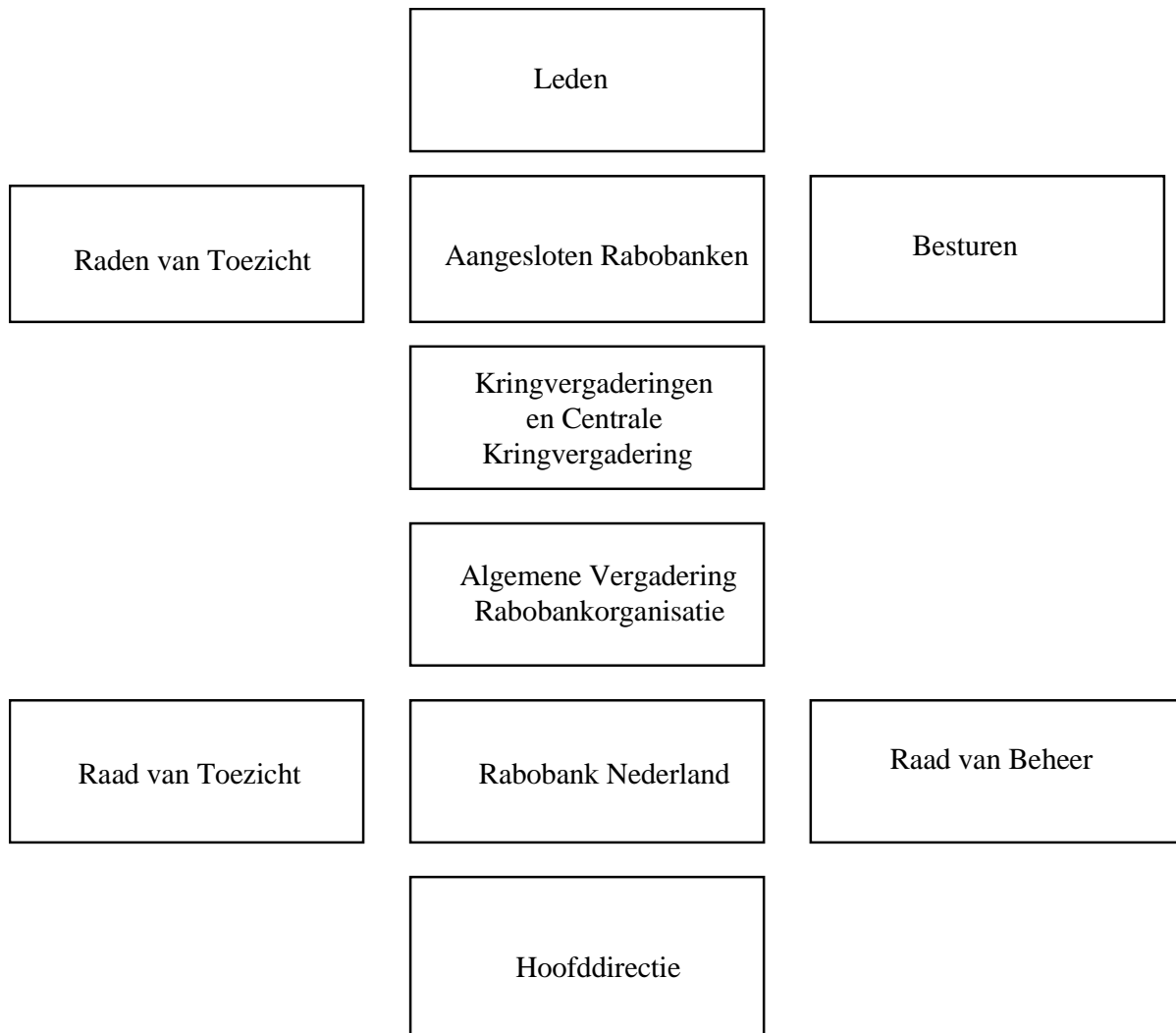
statutair gevestigd te Amsterdam. De bestaande hoofdkantoren in Eindhoven en Utrecht zullen ook in de nieuwe organisatie een belangrijke functie blijven vervullen. Het samengaan zal geen personele gevolgen hebben. De Nederlandse Bank heeft een ‘verklaring van geen bezwaar’ afgegeven.

Samen sterk

Door het samengaan van beide Centrale Banken ontstaat een bankinstelling die in één klap behoort tot de grootste bankinstellingen in het land. Samen hebben zij ook het dichtste vestigingennet van alle financiële instellingen in Nederland.

	Utrecht	Eindhoven	Samen 1970	1997
Balanstotaal (miljard)	10,7	7,6	18,3	423
Personeelsleden	7.100	5.875	12.975	44.667
Aantal banken	639	594	1.233	481
Aantal kantoren/zittingen	1.720	1.130	2.850	2.477
Buitenlandse vestigingen	-	-	-	112

Twee jaar later, in 1972 gaan beide centrale banken volledig samen in de Coöperatieve Raiffeisen-Boerenleenbank B.A., met hoofdkantoren in Utrecht en Eindhoven. Uit de samenvoeging van de beide eerste letters van de oorspronkelijke namen ontstaat dan de naam RABOBANK.

Hoofdstuk 3

INITIATIEFNEMERS MET GEZOND BOERENVERSTAND

Elk dorp heeft vanouds een aantal notabelen. Burgemeester, pastoor, notaris, de dokter en het hoofd van de school behoren tot de kleine groep inwoners die een voortgezette studie hebben genoten. Zij komen van elders en spreken niet de taal van de dorpsbewoners. Voor dergelijke mensen pleegt men hoed of pet af te zetten als zij zich in het straatbeeld vertonen. Tot de prominenten van Udenhout behoren vanuit een grijs verleden ook de bewoners van “kasteel De Strijdhoeve” en enkele vermogende grootgrondbezitters. De laatsten zijn vooral bekend geworden door hun milddadigheid en door het grote aantal priesterzonen uit deze gezinnen.

Daarnaast heeft Udenhout een groot aantal vooruitstrevende, veelal welgestelde boeren. Bij hen groeit rond 1900 de behoefte om zich sterk te maken voor verbetering en vernieuwing van de landbouw. Vooral door samenwerking op coöperatieve grondslag worden zij de oprichters van Boerenleenbank, Boerenbond en zuivelfabriek. Zij beschikken niet alleen over het gezonde boerenverstand, maar durven ook de risico's aan. Geheel belangeloos zetten zij zich in voor de boerenstand van Udenhout.

Op zondag 3 december komen de twaalf oprichters bijeen in de boerderij van Kobus van Roessel in Den Berkhoek. Allen zijn zij landbouwer van beroep.

De bekende witheer van de abdij van Heeswijk, pater Gerlacus van den Elsen, is voor deze belangrijke bijeenkomst naar Udenhout gekomen. Hij brengt de conceptstatuten voor de nieuwe boerenleenbank mee. De vaste gegevens zijn voorgedrukt, de variabele teksten worden ter plaatse met de pen ingevuld. Nadat allen hun handtekening hebben geplaatst is de oprichting een feit.

De dorpsnotabelen rond 1900

Als in 1899 de Boerenleenbank wordt opgericht is Udenhout een overwegend agrarische gemeenschap. Een aantal neringdoenden en ambachtslui zorgt voor de nodige ondersteuning en het dorp is ook rijkelijk van cafés voorzien.

Al vanaf 1865 is Joseph van Iersel burgemeester. In 1901 komt hij te overlijden en H.W.A. van Heeswijk uit Vught volgt hem op. Burgemeester van Iersel wordt in zijn werk bijgestaan door Eduard van Lieshoud als gemeentesecretaris en A. Martens en C. J. van de Pas als wethouders. In de gemeenteraad hebben verder zitting H. van Iersel (beter bekend als Heintje van den Fransen boer), C. van Rooij, Fr. Verbunt en P. Verhoeven

In de kleine plattelandsgemeenten is rond 1900 het gezag van de R.K. geestelijkheid nog erg groot. Door hun jarenlange priesteropleiding zijn pastoors en kapelaans over het algemeen goed geschoold. Hun invloed binnen de dorpsgemeenschap gaat gewoonlijk erg ver. Het is de beginperiode van het Rijke Roomsche Leven. Binnen het kerkbestuur functioneert de pastoor als voorzitter. Veelal is het kerkbestuur tevens schoolbestuur. Zo ook in Udenhout.

Udenhout kent in die tijd slechts één parochie. De inwoners van de buurtschappen 't Winkel, 't Hooghout, de Zandkant en d'n Biezenmortel gaan dan nog in Udenhout naar kerk en school. In 1899 wordt de parochie geleid door pastoor Petrus van de Wal. Hij is de zevende pastoor van Udenhout en als zodanig vanaf 1884 werkzaam. In het pastorale werk wordt hij bijgestaan door kapelaan Alphons van Ravensteijn. Voor de meer materiële zaken beschikt de pastoor over vier kerkmeeesters.

Pastoor van de Wal is een ijverig man. Hij wil de Fraters van Tilburg naar Udenhout halen, voor het onderwijs op de lagere school voor jongens. Evenals de meisjes kunnen dan ook de jongens voortaan katholiek onderwijs genieten en verliest de openbare school haar bestaansrecht. In 1901 worden zijn inspanningen met succes bekroond. Als hij het jaar daarop sterft volgt pastoor Everardus van der Heijde hem op. Diens pastoraat is slechts van korte duur. Reeds in 1903 komt hij te overlijden. Diens opvolger is pastoor Petrus van Eijl, wiens pastoraat zal duren tot 1939. Met deze eigenzinnige en conservatieve parochieherder zal de boerenleenbank vaak te maken krijgen. Hij is immers adviseur van de bank en gerechtigd alle vergaderingen bij te wonen.

Behalve de wereldlijke en kerkelijke overheid kent Udenhout in die tijd nog enige andere prominenten. Op de eerste plaats is daar de kasteelheer. Al vanaf 1832 wordt kasteel "De Strijdhoeft" bewoond door de familie Lemire. Rond 1900 zijn Guillaume Lemire (1833-1916) en zijn gezin de bewoners van "kasteel de Strijdhoeft".

Bij tijd en wijle mag de Udenhoutse bevolking meegenieten als kasteelheer Lemire en burgemeester van Iersel elkaar in de haren vliegen. Als er op een gegeven moment sprake is van een conflict over de jacht, worden er door de kasteelbewoners gedrukte hekeldichten verspreid. Een absoluut hoogtepunt wordt bereikt als zoon Charles Lemire vlak bij de poort van de burgemeesterswoning, aan het begin van "Lemierkes dreef" een bokkenstal plaatst. Dat gebeurt natuurlijk 'toevallig' bij gelegenheid van de verjaardag van de burgemeester.

Onderstaand "Bokkenlied", waarin geforceerd taalgebruik kennelijk geen probleem is, geeft met niet mis te verstane woorden aan, hoe de verstandhouding tussen deze notabelen toentertijd was scheefgegroeid.

BOKKENFEEST VAN 7 OCTOBER

*Een bord is hier gehangen, wat is er toch te doen,
Daarop staan nette bokjes in zwart en rood fatsoen,
Wat moet er toch gebeuren of is er iets geweest?
De burg die is jarig, het is hier bokkenfeest.*

2.

*Gij lieden van het Winkel, die naar het fabriek gaat
Kom even doorgelopen en kijk eens wat hier staat,
Gij ziet daar op twee pooten 't gemeentevarken staan
Kies gerust de kortste wegen, het zal u laten gaan.*

3.

*Teken hier eens even, ik wou uw land begaan,
Ge hoeft het niet te lezen, ge kunt op mijn woorden aan;
Ik zal u niet bedriegen met vijf en twintig jaar.
Als ik jachtrecht heb voor twintig, dan ben ik ook weer klaar.*

4.

*Verbuur ik mijne gronden, dan geef ik flinke maat;
Als er 2 bont op de vijf mankeren, hoe vindt ge dat dit staat.
Ik ben ook nog lang niet gierig, ik deel 100 gulden uit,
Het waren rotten patatten, maar anders geen roode duit.*

5.

*Hoe is het met de tienden, deed ik niet mijn plicht;
Ik heb weer heel net werk in deze zaak verricht.
Ge kunt op mij vertrouwen, ziet maar dees feiten aan
De gemeente die gaat boven, mijn belang komt achteraan.*

Nog meer notabelen: notaris en huisarts

Uit hoofde van hun functie behoren de notaris en de huisarts bijna ambtshalve tot 'het voornaam van het dorp'. Van 1886 tot 1900 is J. Verkuijlen notaris ter standplaats Udenhout. De heer Verkuijlen is de vierde notaris van Udenhout.

Huisarts Henricus Josephus Lobach wordt in 1838 in Alkmaar geboren. Hij huwt met Elisabeth Rose Haarmans, die helaas reeds in 1872 op 32-jarige leeftijd komt te overlijden. Dokter Lobach blijft achter met vijf nog zeer jeugdige kinderen. In 1874 hertrouwt hij met Johanna Tilleman, uit welk huwelijk nog drie kinderen worden geboren, waaronder zijn zoon en latere opvolger Joseph Louis Lobach (1879-1945). In 1877 vestigt de eerstgenoemde arts zich in Udenhout als genees-, heel- en verloskundige. Hij neemt zijn intrek in het pand Besselink c.a. aan de Slimstraat.

Meester Coppens, in 1853 in Dommelen geboren, volgt in 1879 de in dat jaar overleden meester Borsten op, als hoofd van de openbare school. In 1862 openen de zusters van Liefde uit Tilburg een meisjesschool op katholieke grondslag. Als in 1901 de Fraters van Tilburg een bijzondere school beginnen voor jongens, leidt dit tot versnelde leegloop van de openbare school en wordt deze in 1906 opgeheven. Na ruim 25 jaar de school te hebben gediend, legt meester Coppens in 1904 zijn werk om gezondheidsredenen neer. Hij is dan nog maar 51 jaar oud. Uit hoofde van hun functie behoorden "Mijnheer Coppens" en zijn voorgangers vele jaren tot de notabelen van Udenhout.

De familie van Iersel

De belangrijkste en meest invloedrijke familie in de vorige eeuw en rond de eeuwwisseling is de

familie van Iersel. We bedoelen twee familietakken van de ouders en voorouders van burgemeester Joseph van Iersel en diens enige zoon Willem: de latere ‘Gouden Willem’. Twee families van Iersel, beiden oorspronkelijk uit Udenhout afkomstig, brengen door vererving en huwelijk in de vorige eeuw een aanzienlijk vermogen bijeen.

Als eerste de familietak van het echtpaar Heiliger Adriaan van Iersel (1745-1837), gehuwd met Johanna van Abeelen (1767-1842). Zij hebben zeven kinderen. Drie van hen blijven ongehuwd. Drie zonen worden priester en dochter Maria (1798-1857) huwt met de Eindhovense handelaar Anthonie van Oorscot. Door vererving komen grote delen van het familievermogen bij dochter Maria terecht. Aan deze familie van Iersel heeft Udenhout de fraaie burgemeesterswoning aan de Slimstraat te danken, gebouwd op de plaats van het oorspronkelijke stamhuis van Heiliger Adriaan van Iersel. De dochter van Maria van Iersel is Maria van Oorscot (1830-1875), die later huwt met burgemeester Josephus van Iersel (1831-1901). Zij is de moeder van ‘Mijnheer Willem’ (1865-1924).

De tweede gefortuneerde familie van Iersel komt oorspronkelijk van een boerderij op ‘t Winkel. Willem Willem van Iersel (1800-1873) is gehuwd met Adriana Goossens (1801-1867). Zij hebben eveneens zeven kinderen. Ook hier worden drie zonen priester. Twee dochters blijven ongehuwd, waarvan er één naar het klooster gaat. Eén zoon, Antonius, trouwt met Elisabeth van Nuenen en vestigt zich als leerlooier in Waalwijk. De andere zoon is Josephus, de latere burgemeester van Udenhout, die in het huwelijk treedt met de hierboven genoemde Maria van Oorscot. Een groot deel van dit familievermogen komt door dit huwelijk eveneens in het bezit van “Mijnheer Willem”, alias “Gouden Willem”.

Het huidige rectoraat van Huize Vincentius, voorheen “de Kleine Strijdhoeft” geheten, is van 1864 tot 1924 het woonhuis geweest van deze familie van Iersel. Hun voorouders bouwden het grote herenhuis, (nu Besselink c.a.), in de Slimstraat.

Het is duidelijk dat de invloed van Joseph van Iersel verder reikte dan alleen zijn burgemeesterschap. Het grote vermogen, de vele boerderijen en landerijen en de vele uitstaande hypotheeken hebben aan dit gezag ongetwijfeld in belangrijke mate bijgedragen.

De oprichters

Een agrarisch netwerk

Het zijn duidelijk niet alléén de notabelen die rond 1900 hun stempel drukken op de dorpsgemeenschap. Zowel bij de kleine ondernemers en ambachtslieden als bij de boeren is er een aantal dat bij tijd en gelegenheid van zich laat horen. Rondom de oprichting van de boerenleenbank komen we de namen tegen van de twaalf initiatiefnemers. Wie zijn deze twaalf werkers van het eerste uur? Een korte schets van elk van hen mag hier niet ontbreken.

- **Jacobus van Roessel** (1854-1932). Hij is beter bekend als Kubke van Roessel en is voorzitter van het bestuur van 1899 tot 1928. In de boerderij van deze landbouwer in den Berkhoek vindt op 3 december 1899 de oprichting plaats van de Boerenleenbank van Udenhout. Bij de oprichting van de bank is Kubke 45 jaar. Hij is getrouwd met Jana Bertens en heeft vier kinderen. De door hem bewoonde boerderij is in 1941 tijdens onweer afgebrand en nadien niet meer opgebouwd. Van Roessel is de eerste voorzitter van het bestuur, met de titel van directeur. Gedurende 29 jaren is hij voorzitter van de bank. Naast het voorzitterschap van de bank is hij vele jaren actief als bestuurder van andere agrarische instellingen, is gemeenteraadslid en gedurende een periode van vier jaar wethouder.

- **Johannes Verhoeven** (1864-1909). Jan die in het dorp beter bekend is als Jan van Joosje

Verhoeven, is de oudste zoon van Joost Verhoeven en woont in die tijd in de Kuil op de boerderij waar nu de familie van Gorp woont (Kuil nr. 31). Hij was gehuwd met Wilhelmina Pijnenborg en overleed in 1909. Hij diende het bestuur van 1899 tot zijn overlijden.

- **Martinus van Rooij** (1860-1925) is bestuurslid van 1899 tot 1916. Martien van Rooij is de oudste zoon in het gezin van Johannes van Rooij en Cornelia de Bever. Hij is geboren op een afgesplitst deel van de oude boerderij “den Duin”, nu het bedrijf van de familie van Gorkom. Martien is altijd vrijgezel gebleven. Na nog samen met een ongehuwde broer en zuster in de Kuil te hebben gewoond, bouwden zij met hun moeder het bekende pand Slimstraat 65, nadien de boerderij van Lenard Klijn, later nog tijdelijk in gebruik als politiebureau. Ook Martien van Rooij was mede-oprichter van Boerenbond en zuivelfabriek.

- **Joost Bertens** (1849-1931). Deze oprichter heeft zitting in het bestuur van 1899 tot 1926. Joost, bijgenaamd Joost van Heine uit den Biezenmortel, woonde aanvankelijk op de nog bestaande woonboerderij, waar nu Jan en Wim Brekelmans wonen. Samen met nog twee ongehuwde broers ging ook deze vrijgezel op latere leeftijd naar ‘t dorp, waar zij hebben gewoond in het pand Groenstraat 67/69. Joost was mede-oprichter van de Boerenbond. Hij overlijdt op 82-jarige leeftijd in 1931.

- **Adrianus Schapendonk** (1857-1917). Adrianus is bestuurslid in de periode 1899 tot 1917. In de omgangstaal van die dagen luisterde deze man naar de naam Janus Boerkes, een bijnaam voor deze familie die tot op heden nog regelmatig door de plaatselijke bevolking wordt gebruikt. Hij trouwde met de Udenhoutse Anna van Diessen en boerde op de boerderij waar Jos Jonkers als laatste het landbouwbedrijf uitoefende. Janus was eveneens mede-oprichter van de Boerenbond.

- **Johannes Willems** (1866-1929). Hij is kassier in de periode 1899 tot 1916 en vanaf 1916 tot 1929 bestuurslid. Deze vooraanstaande vrijgezel woonde samen met zijn broers Peerke en Janus op de boerderij Kuil nr. 27 waar nu de familie van Strijdhoven woont. Hannes was de baantjesman, Peerke zorgde voor het boerenwerk en Janus deed het huishouden. Hannes werd geboren in 1866 en was bij de oprichting van de bank nog maar 33 jaar, hetgeen voor die tijd beslist jong is geweest voor een dergelijke functie. Hannes Willems was bovendien nog actief in de gemeenteraad en voor het burgerlijk armbestuur. Hij diende de bank tot aan zijn dood in 1929.

- **Wilhelmus Verhoeven** (1868-1949). Hij was vanaf de oprichting van de bank in 1899 tot 1947 lid van de Raad van Toezicht. Vele jaren daarvan was hij voorzitter van dit college. Willem was de langstlevende van het groepje van de 12 oprichters. Deze vrijgezel woonde in den Berkhoek bij zijn zuster Seintje, die gehuwd was met Heintje Bergmans. Hij stierf op 81-jarige leeftijd. Willem maakte zich gedurende 48 jaren verdienstelijk voor de Boerenleenbank. Daarnaast was hij mede-oprichter van de Boerenbond en de zuivelfabriek.

- **Johannes Martens** (1853-1925). Hij nam in 1899 zitting in de Raad van Toezicht en wel tot 1913. Jan van Jaoneke Willeme was een van de vier vrijgezellen die samen op het eind van de vorige eeuw boerden op de boerderij “de Bus” in de Gommelsestraat nabij “de Rustende Jager”. Zoals gebruikelijk gingen zij zich op latere leeftijd op het dorp vestigen en wel in de Slimstraat. Jan Martens, die zich ondertussen ook nog verdienstelijk had gemaakt bij het oprichten van de Boerenbond, overlijdt in 1925.

- **Johannes van Gorkum** (1864-1908). Jan is lid van de Raad van Toezicht van 1899 tot 1908. Deze vrijgezel had uitstekende contacten met Kubke van Roessel, waarschijnlijk omdat beiden afkomstig waren van de Loonse Molenstraat. Beiden waren enigszins vertrouwd met hypotheeken en aandelen en deden geldzaken in Waalwijk. Dit verklaart waarschijnlijk ook hun belangstelling voor de nieuwe bank. Jan van Gorkum was bij de oprichting 35 jaar. Hij overlijdt reeds op 44-jarige leeftijd. Ook deze man was mede-oprichter van de Boerenbond. De jaren door komt zowel bij de beheerders van de bank als in het bestuur van de Boerenbond de naam van Gorkum regelmatig terug.

- **Johannes Verhoeven** (1845-1911). Jan was lid van de Raad van Toezicht in de periode 1899 tot 1911. Van deze man is weinig bekend. Hij was gehuwd met Wilhelmina Leijten en exploiteerde een landbouwbedrijf op de Houtsestraat, in de boerderij waar nu Jan van Haaren woont.

- **Cornelis van Rooij** (1845-1930). Kees is lid van de Raad van Toezicht in de periode 1899 tot 1927. Hij woonde oorspronkelijk op de boerderij waar nu de familie van Hal in den Brand woont. Hij bouwde nadien het pand Groenstraat nr. 101, nu de woning van de familie Heuvelmans. Kees van Rooij blijkt een sterke vrijgezel te zijn geweest: hij sterft in 1930 op 85-jarige leeftijd.

- **Martinus Heijmans** (1870-1948).

Tinus Heijmans was gehuwd met Petronella van de Pas, ofwel Piet Paas. Samen woonden zij in de Groenstraat, in een boerderijtje vlak naast het huidige scoutingpad. Vóór die tijd boerden zij op een boerderij in de Gijzelsestraat. Bij de oprichting van de bank was Tinus pas 29 jaar oud. Al in 1904 trad hij af en werd opgevolgd door zijn broer Adrianus. Later zouden nog twee broers zitting nemen in één van de beheerscolleges. Tinus was lange tijd tevens secretaris van het kerkbestuur en van de plaatselijke St.-Vincentiusvereniging. Hij stierf in 1948 op 78-jarige leeftijd.

Samenvattend kunnen we vaststellen:

- dat van de twaalf oprichters er zeven ongehuwd zijn gebleven;
- dat zeven oprichters van de bank in 1902 betrokken zijn geweest bij de oprichting van de Boerenbond;
- dat vier van hen bij de oprichting van de zuivelfabriek in 1916 voor de derde maal tot de initiatiefnemers behoren. Deze vier personen zijn: Kobus van Roessel, Hannes Willems, Willem Verhoeven en Martien van Rooij.

Dat Udenhout in 1899 in de regio koploper is met het oprichten van een eigen Boerenleenbank blijkt uit onderstaand overzicht.

	Oprichtingsdatum
Udenhout	3 december 1899
Berkel-Enschot	6 december 1899
Haaren	23 december 1901
Drunen	27 februari 1902
Loon op Zand	10 maart 1903
Tilburg	20 oktober 1905
Oisterwijk	13 februari 1906

Op het einde van 1899 heeft de boerenleenbankorganisatie 33 aangesloten banken, waaronder Udenhout en Berkel-Enschot. In 1915 is dit aantal reeds gestegen tot 386.

De eerste statuten

Op zondag 3 december 1899 komen in de boerderij van Kobus van Roessel in den Berkhoek de twaalf oprichters bijeen. Samen hebben zij zich sterk gemaakt om op deze dag te komen tot de formele oprichting van een eigen Boerenleenbank voor Udenhout. Tijdens de voorbereidende werkzaamheden hebben zij zich laten bijstaan door pater Gerlacus van den Elsen, een witheer van de abdij van Heeswijk. Deze pater staat rond de eeuwwisseling in het Brabantse land en ver daarbuiten bekend als een voorvechter voor de boerenstand. Tot in de verste uithoeken op het platteland bezoekt hij de dorpen en probeert de boeren te interesseren voor zijn denkbeelden over organisatie (boerenbond) en coöperatie (boerenleenbank). Op de dag van de oprichtingsvergadering is pater Van den Elsen ook aanwezig. Al eerder, op zondag 12 november, had hij ook al een bezoek gebracht aan Udenhout

De nieuwe statuten, die op die dag getekend gaan worden, zijn deels voorgedrukt, deels met de hand geschreven. De medewerking of aanwezigheid van de plaatselijke notaris is uit de akte niet op te maken. De akte is wel gezegeld. Handschriftvergelijking rechtvaardigt de veronderstelling dat pater Van den Elsen zelf de pen heeft gehanteerd, zodat de oprichters kunnen volstaan met het plaatsen van hun handtekening en het paraferen van enkele doorhalingen. Bij schrijven van 28 december 1899 verkrijgt de bank de Koninklijke Goedkeuring voor de oprichting als zodanig en de daarbij overgelegde statuten. De Nederlandsche Staatscourant publiceert op woensdag 10 januari 1900 de goedgekeurde statuten. Op 30 mei volgt daarop een Rijkssubsidie van f.75.-, verleend door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken als tegemoetkoming in de kosten van de oprichting.

Naam, zetel, doel der Vereeniging

De inhoud van de nieuwe statuten is bij nadere bestudering te beschouwen als een uitvoerige handleiding en leidraad voor leden, bestuur, raad van toezicht en kassier. De tekst is opgebouwd uit tien hoofdstukken, die samen goed zijn voor 61 artikelen.

Artikel één luidt:

- “De Vereeniging draagt den naam van BOERENLEENBANK. Zij is gevestigd te Udenhout in de Provincie Noord-Brabant en strekt zich uit over de gemeente Udenhout.”

Artikel twee geeft als doelstelling de volgende omschrijving:

- “Haar doel is ter verbetering van het landbouwbedrijf:
 - a) aan vertrouwbare medeleden het noodige geld voor te schieten;
 - b) aan de leden gelegenheid te geven, om ledig liggend geld veilig te beleggen;
 - c) een fonds te vormen of te houden.”

Lidmaatschap

Wenst iemand in die tijd lid te worden van de nieuwe bank en vervolgens het ledenregister te tekenen, dan dient aan de navolgende eisen te worden voldaan:

- 1) dat men godsdienst, huisgezin en eigendomsrecht in christelijke zin als de grondslag der samenleving erkenne en zijn gedrag daarnaar regele;
- 2) dat men bekwaam zij om verbintenissen aan te gaan;
- 3) dat men geen lid zij van eene andere leenbank, die onbeperkte aansprakelijkheid van haar

leden vordert;

- 4) dat men zijne woonplaats hebbe binnen den kring der Vereeniging aangeduid in artikel één;
- 5) dat men lid zij van den Boerenbond.

Rechten die uit het lidmaatschap voortvloeien komen er op neer dat men:

- ◇ aanspraak kan maken op voorschotten (lees: leningen);
- ◇ ‘ledig liggend geld’ in de leenbank mag beleggen;
- ◇ stemrecht heeft in de algemene vergadering;
- ◇ kosteloze inzage heeft in de ledenlijst en de jaarstukken.

Aansprakelijkheid

“De leden zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de verbintenissen, welke de leenbank vóór hunnen intrede en tijdens hun lidmaatschap heeft aangegaan, voor zoover het vermogen der Vereeniging niet toereikend zou zijn om de schulden te dekken.”

Uit de diverse wijzigingen in de statuten zien we dat deze zwaarwegende aansprakelijkheid in de loop der jaren inhoudelijk geleidelijk wordt afgezwakt.

De statuten, zoals die in 1899 worden aangenomen en door ondertekening bekrachtigd, bevatten voldoende richtlijnen voor het goed functioneren van de bank. Gaandeweg groeit echter de behoefte om een aantal zaken van ondergeschikt of plaatselijk belang, of zaken die van tijd tot tijd moeten worden herzien, vast te leggen in een ‘Huishoudelijk Reglement’. Het eerste reglement dat hierin moet voorzien wordt in Udenhout in 1910 ingevoerd.

Bij gelegenheid van de oprichting van de bank in 1899 zijn er weliswaar statuten aangenomen, maar de werking ervan moet nog worden getoetst aan de praktijk. De Centrale Bank in Eindhoven is dan nog maar één jaar oud en het aantal aangesloten banken blijft bij dertig steken. Toch blijken de statuten in voorkomende gevallen voldoende houvast te bieden voor organisatorische en bancaire vraagstukken. Daarom worden de eerste jaren geen statutenwijzigingen aangebracht.

Als in 1914 de Centrale Bank de eerste wijziging van Statuten en Huishoudelijk Reglement aan de orde stelt, blijkt deze wijziging voor de Udenhoutse Bank niet aanvaardbaar te zijn. Ofschoon nergens is te vinden op grond waarvan men protest aantekent, loopt het conflict hoog op. Enkele jaren achtereen staat het onderwerp geagendeerd voor de jaarlijkse algemene ledenvergadering. Eerst in 1919 zijn de leden bereid hun goedkeuring te verlenen. In de jaren daarna worden de statuten en het huishoudelijk reglement in totaal vijftien maal herzien en de nodige aanpassingen doorgevoerd bij zich wijzigende tijdsomstandigheden.

Het ledenregister

Een kruisje als handtekening

Artikel vijf van de oprichtingsstatuten vermeldt over het ledenregister onder andere: “De naam en woonplaats der leden moet in het register der vereeniging opgeschreven zijn met de gedagteekende onderteekening van het lid, den Directeur en een bestuurslid.”

Het zijn de twaalf oprichters die op 12 januari 1900 als eersten het ledenregister tekenen.

Al bladerend door de oudere registers blijkt dat wel de oprichters, maar niet alle leden de schrijfkunst meester zijn. Totaal zes van hen ondertekenen met een kruisje. Hun toetreding wordt middels een speciale verklaring, getekend door de directeur en een bestuurslid, bekrachtigd

Tussen de vele agrariërs die vanaf de oprichting in het ledenregister staan ingeschreven, treffen we twee prominente notabelen aan. In 1902 is het burgemeester Van Heeswijk die het register

tekent. Hij is dan al vanaf de oprichting in 1898 lid van het bestuur van de Centrale Boerenleenbank in Eindhoven en laat van zijn betrokkenheid bij de plaatselijke bank ook blijken als hij in 1900 Josephus van Iersel opvolgt als burgemeester van Udenhout. In de eerstvolgende algemene vergadering benoemen de leden hem prompt tot adviseur. Zijn vrijwillig uittreden in 1914 kan niet los gezien worden van het eerder genoemde conflict tussen de Boerenleenbank van Udenhout en de Centrale Boerenleenbank in Eindhoven rond de statutenwijziging. Enkele jaren later, in 1908, is het de burgemeesterszoon Willem van Iersel, die zich als lid laat inschrijven. ‚Mijnheer Willem’. blijft de bank trouw tot zijn overlijden in 1924.

De statutaire organen van de bank

Een afzonderlijk hoofdstuk van de eerste statuten geeft nauwgezet aan welk orgaan van de bank verantwoordelijk is voor het beheer van de bank. Achtereenvolgens worden hiervoor genoemd:

- 1) een bestuur;
- 2) een kassier;
- 3) een raad van toezicht;
- 4) de algemene vergadering.

De bestuursleden, de kassier en de raad van toezicht worden op de algemene vergadering uit en door de leden met meerderheid van stemmen gekozen. Voor de bestuursleden en “de toezieners” geldt bovendien dat zij over de kring van de bank verspreid behoren te wonen, om zodoende met de toestand van alle leden bekend te zijn en onder hen te kunnen werken. Voor hunne werkzaamheden ontvangen de beheerder generlei vergoeding.

1. HET BESTUUR

Bij de oprichting wordt in de statuten bepaald dat het bestuur zal bestaan uit vijf leden, waaronder een directeur en een onderdirecteur. De voorzitter van het bestuur, die hier wordt bedoeld, heeft de titel van directeur gevoerd tot \pm 1967 toen de kassier van de bank zich voortaan directeur mocht gaan noemen. Vanaf die tijd heeft het bestuur een voorzitter in plaats van een directeur en heet de kassier van de bank voortaan directeur.

“Het Bestuur vertegenwoordigt de leenbank in en buiten rechten en zijn directeur met een bestuurslid teekent alle stukken voor en namens de vereeniging”.

De tekeningsbevoegdheid voor de kassier gaat vooralsnog niet verder dan het kwiteren voor sommen tot f.100,-. Voor grotere bedragen dient de directeur mee te tekenen

“De directeur van het bestuur is de ziel der vereeniging. Hij houdt toezicht over alles, handhaaft de eenheid en orde en teekent of stempelt alle stukken”.

In de eerste statuten is bepaald dat het bestuur tenminste éénmaal per maand zal vergaderen. In het bijbehorende reglement lezen we dat het bestuur van de Udenhoutse bank behoefte heeft aan twee vergaderingen per maand. Deze worden gehouden op de eerste en derde zondag van de maand. Vanaf 1951 is er sprake van één vergadering per maand, een regel die in latere jaren naar behoefte is bijgesteld.

Vacatiegelden

In de statuten van 1899 is opgenomen dat “de bestuurders en toezieners hun ambt bedienen zonder eenige bezoldiging”.

In 1951 vinden de beheerders het verantwoord dat zij voor het bijwonen van vergaderingen van bestuur en raad van toezicht een vergoeding van f.1,-- ontvangen. Met de groei van de bancaire activiteiten en de geleidelijke stijging van de arbeidskosten, worden ook de vacatiegelden voor de beheerders regelmatig aangepast en ligt de tijd van het pro-deo-werk inmiddels ver achter ons.

2. DE KASSIER

De statuten noemen hem bij de oprichting de “eigenlijken zaakvoerder der leenbank”. Hij mag niet zijn herbergier en zijn zittingen niet houden in een huis waar herberg is. De kassier wordt door de Algemene Vergadering voor vier jaar gekozen. Aanvankelijk zal hij zitting houden op de 1e en 3e zondag van de maand. Later, in 1919, wordt dat “elken dag bij thuiszijn”. In 1910 staat hij in het Huishoudelijk Reglement te boek voor een salaris van f.200,- per jaar. In 1919 is het verhoogd tot f.300,-.

Tot 1944 is de kassier van de bank een te goeder naam en faam bekend staande Udenhoutse boer. Het is een van de vele functies binnen agrarisch Udenhout waarvoor iemand beschikbaar moet zijn met een gezond boerenverstand en als het kan een goede hand van schrijven. Bovendien moet hij voldoende tijd vrij kunnen maken voor de bijbehorende werkzaamheden. Voor de eerste kassier, Hannes Willems, is dat geen bezwaar. Hij is ongehuwd, evenals zijn twee broers. Samen wonen en werken zij op een boerderij in de Kuil. De opvolger van Hannes, Jan Brekelmans, is eveneens ongehuwd en ook Tinus Simons had arbeidsreserve achter de hand. Als Toontje van den Berselaar in 1944 de bank overneemt betekent dat het einde van bankieren in de boerderij.

Kassier wordt directeur

Pas in de zestiger jaren is de tijd gekomen om de functie naar buiten toe op te waarderen en de titel van de functionaris aan te passen aan de inhoud van de werkzaamheden die door hem worden verricht. Bij wijze van overgang en gewenning wordt nog even de titel kassier/directeur gevoerd.

Vanaf 1967 is de dagelijkse leiding van de bank in handen van een directeur. Het duurt nog tot 1974 voor dat ook in de statuten deze benaming formeel wordt doorgevoerd.

De directeur heeft dan “.....de leiding van de organisatie van de dagelijkse gang van zaken bij de Bank. Aan hem kunnen daden van bestuur en beheer worden overgelaten en opgedragen”.

3. DE RAAD VAN TOEZICHT

Dit college zal, zo is in de statuten van 1899 vastgelegd, bestaan uit een president, een vice-president en vier leden, “waaronder zoo mogelijk een geestelijke”. Van de ‘toezieners’ wordt verwacht dat zij minstens viermaal per jaar vergaderen.

In een lange reeks worden vervolgens alle taken opgesomd die aan de raad van toezicht zijn opgedragen. Vooral beleidszaken, organisatorische kwesties en controlefuncties behoeven de goedkeuring van dit college en behoren rechtstreeks tot haar statutaire taak.

Gecombineerd vergaderen

Enigszins in strijd met geldende statutaire bepalingen, maar historisch zo gegroeid, hebben de leden van de raad van toezicht vele decennia gecombineerd met het bestuur vergaderd.

In 1957 lezen we in het huishoudelijk reglement dat de raad van toezicht maandelijks vergadert tegelijk met het bestuur.

Het samen vergaderen had zo zijn eigen charmes. Eén of meer beheerders van de bank waren dikwijls ook lid van de gemeenteraad, of maakten deel uit van het bestuur van Boerenbond of zuivelfabriek. Weer anderen zaten in het kerkbestuur, de Vincentiusvereniging of in een van de vele onderafdelingen van de N.C.B. Op deze manier was de bank breed geïnformeerd. De absenties waren dan ook grote uitzondering en het ‘vergaderen’ ging vaak door tot in de kleine uurtjes.

Als uitvloeisel van een duidelijkere taakomschrijving en functiescheiding is hierin vanaf medio 1963 een splitsing doorgevoerd en vergaderen de beide colleges voortaan afzonderlijk. De raad van toezicht bestaat inmiddels al vele jaren uit drie leden. Tot 1974 wordt de voorzitter nog aangeduid met de fraaie titel van President. Het duidt wellicht nog op de belangrijke status van college en voorzitter vanuit een ver verleden.

4. DE ALGEMENE VERGADERING

De belangrijkste bepaling in dit hoofdstuk van de eerste statuten is ongetwijfeld artikel 46. Het luidt: "Aan de algemeene vergadering is voorbehouden in hoogste instantie over alle aangelegenheden der leenbank te beslissen."

Genoemd artikel geeft een opsomming van een tiental onderwerpen waarin expliciet is aangegeven in welke gevallen de leden een beslissende stem hebben. De leden worden soms ook nadrukkelijk op hun verantwoordelijkheid gewezen. We lezen: "Alle mannelijke leden moeten de algemeene vergadering bijwonen....." Bij verzuim is f.0,25 boete verschuldigd.

Het huishoudelijk reglement van 1910 schrijft voor: "Voor vergaderlokaal neme men zoo mogelijk een lokaal, waar geen drank behoeft gebruikt te worden." Niettemin is de opkomst van de leden op de algemene vergaderingen vele jaren bijzonder goed te noemen, zoals blijkt uit onderstaand staatje.

Algemene vergadering	Aanwezige leden
1900	57
1910	89
1920	136
1930	154
1940	149
1950	163
1960	209

De jaren daarna loopt het vergaderbezoek sterk terug. Een dieptepunt wordt bereikt in 1974 als nog slechts 15 leden de vergadering bezoeken, inclusief bestuur en raad van toezicht! Vanaf 1989 hanteert het bestuur met succes een nieuwe formule. Het aantal bezoekers neemt daarna van jaar tot jaar toe en blijkt een steeds betere afspiegeling te worden van het totale ledenbestand. De grote opkomst in vroegere jaren was vaak ook toe te schrijven aan de actualiteit van bepaalde agendapunten, zoals verkiezingen of de aanwezigheid van een gastspreker.

Inspraak en zeggenschap

Meerdere keren hebben de leden in de loop der jaren hun stem laten horen in de jaarlijkse algemene vergadering. Op de aan de leden toegezonden convocatie staat ook de agenda van de vergadering vermeld. Vanaf 1961 gaat de uitnodiging vergezeld van een uitvoerig jaarverslag. Een vast agendapunt is de goedkeuring van de jaarstukken en de winstbestemming. Deze onderwerpen gaven en geven zelden aanleiding tot discussie. Ook de wijzigingen van de statuten en het huishoudelijk reglement zijn belangrijke vergaderpunten. Zij worden niet altijd zonder slag of stoot door de leden goedgekeurd. Door een meningsverschil hierover heeft de algemene vergadering zelfs eenmaal gedreigd met de Centrale Bank te breken.

Al vanaf de eerste jaarvergaderingen worden ook niet-bancaire zaken aan de orde gesteld. Met name de afkoop van de tiendrechten en de oprichting van Boerenbond en zuivelfabriek vinden hun oorsprong in de ledenvergadering van de bank.

Verkiezingen

De verkiezing van de leden voor het bestuur en de raad van toezicht is eveneens een jaarlijks terugkerend item. De bank heeft tot 1983 uitsluitend beheerders met een agrarische signatuur gekend. In de algemene vergadering van 1976 blokkeren de leden een poging van het bestuur om dit te doorbreken. De door bestuur en raad van toezicht voorgestelde kandidaat voldoet niet aan de profielschets die de leden voor ogen staat. Zij dienen een tegenkandidaat in en zorgen voor voldoende stemgerechtigde leden op de vergadering. Met de kleinst mogelijke meerderheid van stemmen wordt vervolgens de tegenkandidaat gekozen. Het heeft daarna nog tot 1991 geduurd voor er echt sprake was van een doorbraak in dit traditionele patroon van besturen en toezien. Vanaf die tijd zijn de beide colleges een betere afspiegeling geworden van het brede spectrum waaruit het ledenbestand van de bank is opgebouwd. Zowel bestuur als raad van toezicht bestaan elk uit drie leden. In 1997 hebben één lid van het bestuur en twee leden van de raad van toezicht nog affiniteit met de agrarisch sector.

Hoofdstuk 4 (1901-1910)

HET VOORZICHTIGE BEGIN IN 1900

Tot de doelstellingen van de pas opgerichte Boerenleenbank behoren “het nodige geld voor te schieten en ledig liggend geld” van leden veilig beleggen. Met andere woorden: lenen en sparen! Voor het lenen zal menigeen in de beginjaren een afwachtende houding hebben aangenomen. Het zijn vooral de kleine boeren en de boerenarbeiders die noodgedwongen een beroep doen op de bank.

De spaarders hebben geen last van scrupules. Zij zijn blij dat ze kort bij huis een veilige plek weten om hun geld te laten bewaren, terwijl er bovendien rente over het spaarbedrag wordt vergoed. Nadat als eersten de burens van kassier Hannes Willems in de Kuil een spaarrekening hebben geopend, volgt er spoedig een aantal boeren en hun meiden en knechten. Ook een aantal klompenmakers weet al snel de weg naar de bank te vinden.

Enkele jaren later melden zich twee prominente spaarders. Voor het aanzien van de bank zijn zij erg belangrijk! Het zijn pastoor Van Eijl en Willem van Iersel, in de wandeling ‘Mijnheer Willem’ genoemd. Langzaam maar zeker groeit de bank naar volwassenheid.

Lenen en sparen

Wat zeggen de statuten?

In de statuten van oprichting in 1899 staat dat de bank zich tot doel stelt om “ter verbetering van het landbouwbedrijf:

- a) aan vertrouwbare medeleden het noodige geld voor te schieten;
- b) aan de leden gelegenheid te geven, om ledig liggend geld veilig te beleggen”.

Het is een wat uitgebreidere omschrijving van de begrippen ‘lenen’ en ‘sparen’. Er staat letterlijk “het noodige geld voor te schieten”. De financieringen die de bank verstrekte werden dan ook voorschotten genoemd in plaats van leningen.

Het woord ‘boerenleenbank’ spreekt voor zich: een leenbank voor boeren. In de eerste statuten en ook later in het spraakgebruik volstaat men vaak met de aanduiding “leenbank”. Uiteindelijk blijft er nog één woord over: de bank.

De bank verwacht het spaargeld op de eerste plaats van de leden, en wel voornamelijk van de minvermogenden. “In den nood kunnen ook van derden gelden worden opgenomen”. Verder lezen we hierover dat elk lid bij zijn intrede tegen betaling van 10 cents een spaarboekje ontvangt. Medio 1900 telt de bank 70 leden. Er zijn 38 spaarboekjes uitgegeven en vier voorschotten verstrekt.

Het “Weekblad van den N.C.B.” uit 1901 vermeldt dat de bank in Udenhout al f.38.000,- spaargeld heeft ontvangen, en vervolgt: “Ook wat het geven van voorschotten betreft, gaan de banken vooruit, de vooroordelen en valsche schaamte verdwijnen langzamerhand”.

De leenbank

Het lenen

In de eerste weken van het jaar 1900 bereidt de piepjonge boerenleenbank van Udenhout een belangrijk besluit voor. Er heeft zich iemand gemeld die een bedrag wil lenen van f.350,-. Omdat de aanvrager voldoet aan de geldende voorwaarden wordt hij aangenomen als lid van de bank. De beheerders behandelen zijn financieringsaanvraag in de vergadering van 18 februari. Dan is het college van bestuur en raad van toezicht, bestaande uit twaalf personen, voltallig aanwezig. De vergadering keurt de aanvraag goed en verstrekt het voorschot (de lening) op de navolgende voorwaarden:

- ◇ het bedrag is af te lossen met f.25,- per jaar;
- ◇ de rente bedraagt 3,96 % en de afsluitprovisie 1/10 %;
- ◇ als zekerheid persoonlijke borgstelling (één borg).

De tweede lening, groot f.600,-, wordt in maart verstrekt. Hiervoor verlangt de bank twee borgen.

“Wegens overvloed van geld” besluiten beheerders in april om een lening te verstrekken in een naburig dorp. Het bedrag is erg hoog: f.3700,-. De lener biedt hiervoor een hypothecaire zekerheid aan. De rente wordt vastgesteld op 4 %. Als in 1903 de debiteur niet aan zijn verplichtingen kan voldoen, is ‘Leiden in last’. Een faillissement volgt en het onroerend goed wordt verkocht. Er blijkt voldoende overwaarde te zijn en de bank lijdt geen schade.

Zekerheden

Het is opvallend maar wel verklaarbaar dat in de beginjaren nagenoeg uitsluitend leningen worden verstrekt met als zekerheid persoonlijke borgstelling door één of meer borgen. Velen beschikten niet over onroerend goed in eigendom of zagen op tegen de extra kosten van

hypotheek. Bij de eerste vijftig leningen die de bank verstrekt in de periode 1900 tot en met 1906 zijn slechts zeven financieringen gedekt door een hypotheek. Alle anderen vragen familieleden of beter gesitueerde kennissen om voor hen borg te staan. Heel sporadisch is dat iemand van de dorpsnotabelen of een gegoede middenstander. Over het algemeen gaat het over relatief kleine bedragen zoals uit het navolgende overzicht blijkt.

Periode 1900 - 1906	Aantal leningen
Leningen van f.50,- of lager	5
Leningen van f.50,- tot f.100,-	4
Leningen van f.100,- tot f.250,-	20
Leningen van f.250,- tot f.500,-	6
Leningen van f.500,- tot f.750,-	7
Leningen van f.750,- tot f.1000,-	0
Lening van f.1700,-	1
Onder borgtocht verstrekte leningen	43
Met hypotheek als zekerheid	7
Totaal aantal leningen in 7 jaar	50

Uit dit alles blijkt wel dat de jonge bank in een behoefte voorziet. Het zijn vooral de kleine boeren en boerenarbeiders die noodgedwongen een beroep doen op de bank. Jammer genoeg ontbreken in de beginjaren de adresgegevens van de aanvragers en ook het doel waarvoor de lening wordt gevraagd staat niet vermeld. Bij wijze van uitzondering lezen we in de notulen van de bestuursvergadering van 15 januari 1905 dat het bestuur een voorschot (lees: lening) groot f.35,- heeft goedgekeurd voor de aankoop van een dragend varken. Als zekerheid één borg. Het is in deze vergadering het enige agendapunt.

Kredieten

In het verlengde van de verstrekking van leningen komt er al vrij snel een aanvraag voor een lopende rekening met krediet. Als eerste wordt in 1903 de Boerenbond goed bevonden voor een krediet van f.7.000,-.

Het duurt daarna nog vele jaren voor een krediet wordt gezien als een vanzelf sprekend deel van een bedrijfsfinanciering. Na de opkomst van het girale betalingsverkeer komt hierin verandering. Bedrijfsontvangsten en -uitgaven gaan vanaf 1950 steeds vaker via de bank en elke agrarische ondernemer gaat in deze ontwikkeling mee, spoedig gevolgd door de ondernemers uit het midden- en kleinbedrijf. Voor de boeren heeft de bank in het begin van de vijftiger jaren een zogenaamd blanco krediet ingevoerd. Agrarische relaties mogen voortaan “rood staan” tot f.500,- zonder hiervoor zekerheid te stellen. Voorwaarde is wel een optimaal gebruik van de rekening. Tevens moet de rekening minimaal eenmaal per jaar omlopen, dat wil zeggen een tegoed aanwijzen. Het blanco krediet wordt gunstig ontvangen en het kredietmaximum hiervan geleidelijk opgevoerd. De jaren daarna komen vele nieuwe kredietvormen tot ontwikkeling, waarbij naast hypotheek ook zogenaamde secundaire zekerheden worden geaccepteerd, zoals eigendomsoverdracht van de bedrijfsinventaris, levende have en voorraden. Het is dan nog maar het begin van een lange reeks financieringsvormen met even zovele zekerheidsconstructies. De groei van het aantal leningen is af te lezen uit onderstaand overzicht.

Groei van de kredieten	Aantal leningen	Bedrag van de leningen
1925	onbekend	f. 67.000,-
1950	22	f. 150.000,-
1975	698	f. 23.787.000,-
1996	1.667	f. 239.949.000,-

Leenbank ook spaarbank

Het begin

Op 16 januari 1900 komt een weduwe uit de Kuil, de buurvrouw van kassier Hannes Willems, een inleg doen van f.100,-. Het is de weduwe van Cornelis Bouwens. Deze transactie wordt als nummer 1 vastgelegd in het dagboek (lees: kasboek) van Hannes. De administratie is dan nog niet geheel op orde, want haar spaarboekje krijgt volgnummer 5. Spaarboekje nummer 1 wordt op 3 februari 1900 uitgereikt aan Arnolda Bouwens, dienstmeid in Udenhout, dochter van Adriaan Bouwens en later de huisvrouw van Piet van Kempen. De kassier noteert in het dagboek haar inlage, groot f.12,-, als tiende kaspost.

De spaarzin van de familie Bouwens en mogelijk ook de invloed van kassier Willems, blijkt erg groot te zijn, want op 17 januari is spaarboekje nummer 2 uitgegeven aan Johanna Nouwens, dienstmeid in Udenhout. Zij is de dochter van Martien Nouwens en zal het jaar daarop in het huwelijk treden met Willem Bouwens. Haar inleg is f.25,- groot en de rente die aan haar zal worden vergoed bedraagt 2,88 %.

In het voorjaar van 1900 zien we geleidelijk wat meer toeloop naar de nieuwe bank. Het is opvallend dat bij het inschrijven van nieuwe spaarders uitsluitend naam en beroep worden vermeld. Ofschoon Udenhout in die tijd in vier wijken is ingedeeld (wijken A t/m D) en elk pand in de betreffende wijk een letter met volgnummer heeft, maakt men daarvan geen gebruik. Hierdoor ontbreekt in de administratie dan ook elke adresaanduiding.

Aanvankelijk zijn het vrijwel uitsluitend de boeren met hun dienstmeiden en knechten die de weg naar de bank weten te vinden. Daarbij zien we de namen van diverse leden van bestuur en raad van toezicht, maar ook spaarders uit Tilburg en Loon op Zand, die dan nog geen eigen Boerenleenbank hebben. Deze grensoverschrijdende ontwikkeling heeft tot gevolg dat na verloop van tijd in de statuten van de boerenleenbank wordt opgenomen dat tot het werkgebied van de Udenhoutse bank eveneens behoren “de wijken Houtsche straat en Vijfhuys der gemeente Tilburg”.

Hoe het verder ging

Op het einde van 1900 dient zich de eerste klompenmaker aan met een inleg van f.200,-. De maanden daarna komen onder andere een naaister, een bakker en een schoenmaker hun spaargeld bij de bank deponeren.

In de daarop volgende maanden zien we steeds meer beroepen buiten de landbouw in de boeken vermeld. Met name de klompenmakers zijn vaak in beeld. Niet zo bijzonder als we weten dat Udenhout in die tijd circa 20 zelfstandige klompenmakers heeft en dat ongeveer 65 inwoners in deze branche werkzaam zijn.

Prominente spaarders

In 1906 meldt zich een prominent spaarder. Het is pastoor Van Eijl met een eerste inleg van f.2.000,-. Een vertrouwelijk schrijven van burgemeester Van Heeswijk aan pastoor Van Eijl, gedateerd 24 januari 1909, heeft tot gevolg dat de pastoor al na vijf dagen zijn spaargeld opneemt en de rekening opheft.

In 1907 opent de ons bekende Willem van Iersel een tweetal spaarrekeningen bij de bank. In 1913 komt daar nog een derde rekening bij. In 1915 worden de saldi opgenomen en de rekeningen opgeheven. Enige maanden later wordt er een nieuwe rekening geopend die blijft doorlopen tot zijn overlijden in 1924. Gelet op de hoogte van de saldi en het verloop van de rekeningen lijkt het er op dat ze werden geopend voor een speciaal doel, bijvoorbeeld priesterstudiebeurzen. In elk geval voor die tijd een zeer goede relatie van de bank.

Als bank algemeen bekend

In de twintiger jaren blijkt dat de bank zich inmiddels in het hele dorp heeft geworteld. Langzaam maar zeker groeit de bank naar volwassenheid. De groei is in onderstaande tabel weergegeven.

Groei van het spaargeld	Aantal inwoners	Aantal spaarrekeningen	Spaarsaldi
1902	2.691	niet bekend	f.54.000,-
1925	3.771	niet bekend	f.182.000,-
1950	5.453	944	f.1.722.000,-
1975	8.249	7.004	f.34.378.000,-
1996	9.100	8.821	f.186.145.000,-

Sparen wordt beleggen

Bijzonder veel energie steekt de bank in de loop der jaren in het jeugdsparen. Met spaarpremies, spaarbusjes en attenties (‘t Boek van Ikke), maakt de bank het sparen voor de kinderen aantrekkelijk. De strijd om de grote spaarders is van alle tijden. Met name bij stijgende rente op geld- en kapitaalmarkt blijken de cliënten telkens opnieuw bijzonder rentebewust te zijn. De rentedaling van de laatste jaren heeft gezorgd voor een ongekende groei van het aantal beleggers. Zij prefereren de groeikansen van een pakket aandelen boven het statisch bezit van obligaties of een spaarrekening.

Drie belangrijke initiatieven

Nadat in 1899 de formele oprichting van de bank in Udenhout een feit is en in 1900 verder gestalte krijgt, kan de nieuwe bank in de daarop volgende jaren pas goed haar bestaansrecht gaan bewijzen. We zien dan ook dat het bestuur, al dan niet met de raad van toezicht, frequent bijeen komt. Maar ook de leden bezoeken de vergaderingen zeer goed. Minstens éénmaal per jaar vindt er een ledenvergadering plaats. Deze algemene ledenvergaderingen, die we ook nu nog kennen, worden gemiddeld door 75 à 90 leden bezocht. De eerste jaren kent de vergadering als vast agendapunt de afkoop van ‘de tiend’. Steeds is het burgemeester Van Heeswijk die de leden bijpraat over de voortgang van de onderhandelingen. Burgemeester Van Heeswijk en de pastoor zijn trouwe bezoekers van de algemene ledenvergadering.

Oprichting Boerenbond en zuivelfabriek

De boeren van Udenhout en Berkel hebben zich rond de eeuwwisseling georganiseerd in één Boerenbond met burgemeester Cornelis Brenders uit Berkel als voorzitter. Al in september 1902 komt burgemeester Van Heeswijk op de ledenvergadering van de Boerenleenbank met het voorstel een eigen afdeling van de Boerenbond op te richten. Pastoor Van der Heijde is eveneens voorstander en zegt zijn medewerking toe. Staande de vergadering van de bank brengt

men aan de afdeling Berkel van de Boerenbond hulde en dank voor de gastvrijheid en men besluit 'heden' (21 september 1902) te beginnen met de oprichting van een eigen afdeling, waartoe met algemene stemmen wordt besloten. De datum van de feitelijke oprichting van de Boerenbond wordt uiteindelijk 9 december 1902. Daarbij tekenen reeds 214 leden het ledenregister. De eerste voorzitter is burgemeester Van Heeswijk. De oprichting van de zuivelfabriek wordt al in 1907 door pastoor van Eijl aan de orde gesteld. Het zal evenwel tot 1917 duren voor er een nieuwe fabriek wordt gebouwd.

Afkoop van de tiendrechten

De oorsprong van het tiendrecht is moeilijk vast te stellen. De tiend is een belasting in natura, die drukt op landerijen en levend vee. De overheid heft in het algemeen de tienden. In het verleden heeft de overheid het tiendrecht meermalen geschonken aan kerken en kloosters, wanneer die zich bijzonder verdienstelijk hadden gemaakt. Die instellingen nemen vervolgens de inning van het recht ter hand. Op oude kadastrale kaarten van Udenhout is nog te zien welke delen van de voormalige gemeente Udenhout in de vorige eeuw belast zijn met tiendrechten. Zo kennen we onder meer de Oude en Nieuwe Tiend, de Hoornmanke Tiend, de Hooghoutsche Tiend, de Novaliatierend en de Lacostetierend. De Lacostetierend is genoemd naar de eigenaar Adriaan Lacoste, in leven rechter bij de rechtbank in Dordrecht.

Wat was de praktijk? Wanneer na de oogst het koren in hopen op de akker staat, worden vanwege de tiendheffer de tiende, de twintigste, de dertigste en de veertigste hoop gemerkt. De vijftigste is belastingvrij. Vervolgens haalt de boer de oogst binnen, maar laat de gemerkte hopen op het veld staan. Dan worden de overgebleven gemerkte schoven op de akker verkocht. De opbrengst is voor de tiendrechtbezitters.

Deze vorm van eenzijdige belasting is voor de boeren een doorn in het oog en roept dan ook de nodige weerstanden op. De verkopeningen worden zodanig geboycot dat voerlui van buiten Udenhout moeten komen om het koren op de akkers op te halen en te lossen op de verzamelplaats nabij de losplaats van de Nederlandsche Spoorwegen. Scheldpartijen aan het adres van de onderkruipers zijn het gevolg. Meermalen moet de politie ingrijpen.

De Udenhouder Tinus Keuninx (1881-1977) weet op hoge leeftijd zich nog de volgende versregels te herinneren:

In Vlijmen werd de tiend verpacht, men ging er allen heen,

Mijnheer notaris zit en wacht, maar bieden deed niet een.

In Drunen kwam toen eens een boer met paard en kar op 't land,

Maar koren kreeg hij geen, o nee, maar wel een kar met zand.

In Baardwijk was 't nog een gekker boel; daar kreeg, het is geen jok,

De veldwachter op zijn smoel, met den burgemeestersstok.

In Vlijmen, Drunen, Baardwijk, Sprang, en nog veel plaatsen meer,

Was men voor geen bedreiging bang, van zulk een tiendrechtbeer.

De Boerenleenbank als tiendcommissie

Reeds in 1901 treft men in Udenhout de voorbereidingen om te komen tot afkoop van het tiendrecht van de Erven Lacoste. Dat is lang voordat het parlement in 1907 de Tiendwet aanneemt en lang voordat deze in 1909 in werking treedt.

Het is de in 1899 opgerichte Boerenleenbank van Udenhout die gaat optreden als Tiendcommissie. Aan Kobus van Roessel, voorzitter van het bestuur, toen nog directeur genoemd, en verder door Martien van Rooij en Hannes Willems, in die tijd kassier van de bank, wordt het vaststellen van de rechten en plichten opgedragen. Zij kiezen domicilie ten huize van

Kobus van Roessel in den Berkhoek en zijn gerechtigd voor het gehele gebied.

De Boerenleenbank van Udenhout komt namens de tiendplichtigen van de Lacostetiend op 11 juni 1902 tot een regeling voor afkoop van die tiendrechten in Udenhout. Het afkoopbedrag van f.45.000.= is voor die tijd en voor de toen nog zeer jonge bank een formidabel grote som geld. Het duurt daarna nog vele jaren voordat met alle belanghebbenden de tiendrechten zijn verrekend.

Enkele jaren na de afkoop van de Lacostetiend in Udenhout schrijft burgemeester H.W.A. van Heeswijk een vertrouwelijke brief naar de pastoor van Udenhout. Een gedeelte van de brief, gedateerd 24 januari 1909, luidt als volgt:

Vertrouwelijk

Amice Pastor,

(...) *“Volgens belofte geef ik U.Z.E. hieronder een overzicht der tiendgeschiedenis, dat wil zeggen zoals deze een verloop heeft gehad in verband met de afkoopbaarstelling door de bank.*

1. Afkopers der tiend, die betaald hebben	f.26.877,45½
2. Idem, afkoopsom te betalen door het Rijk	f.14.661,72
3. Idem, van hen die de tiend niet afkochten,
berekent tegen den door de leenbank
gestelden afkoopprijs per ha.
(moet door rijkschatters worden geschat)	f. 3.049,84

Alzoo totaal f.44.589,01½

Daarbij gerekend de 4% voor vrijwilligen afkoop door het Rijk te vergoeden, dan kunnen de onkosten nog al wat bedragen en komt de leenbank wel aan hare aankoopsom ad f.45.000.= netto, waarnaar de afkoopbaarstelling geregeld was. Daar hadden nu de boeren, die er eigenlijk voor staan, zelf eens voor moeten zorgen!? Maar enfin, dat is nu toch weer in orde”.

*w.g. Groetend en Hoogachtend
t.t. H.W.A. van Heeswijk, Burgemeester.*

Hoofdstuk 5 (1911-1920)

DE EERSTE WERELDOORLOG EN DORPSE INTRIGES

Internationale oorlogshandelingen beheersen voor een belangrijk deel ook het beeld van Udenhout in deze jaren. Vier jaar lang worden Udenhout en Biezenmortel bevolkt door honderden Nederlandse militairen die zijn ingekwartierd bij boer en burger. Pastoor Van Eijl waakt met grote zorg over zijn kudde. Zijn zorgen strekken zich ook uit over circa 300 Belgische vluchtelingen die gastvrij door Udenhoutse gezinnen worden opgenomen.

Na de oorlog zijn het bijna 200 kinderen uit het noodlijdende Oostenrijk die in Udenhout weer op krachten moeten komen.

De “Russische ziekte” trekt over Udenhout en maakt vele slachtoffers. Ook pastoor Van Eijl is niet tegen het virus bestand.

Aan de bancaire capriolen van burgemeester en pastoor komt in 1916 een einde als de Bossche Bank in liquidatie gaat.

De boeren richten een zuivelcoöperatie op en bouwen een melkfabriek naast het pakhuis van de Boerenbond.

De oorlog van 1914-1918

Op 1 augustus 1914 doet de regering aan totaal ongeveer 200.000 Nederlandse dienstplichtigen en reservisten een oproep, om zich bij de opkomstcentra te melden. De mobilisatie omwille van de neutraliteit is begonnen. Ook vanuit Udenhout moeten 84 militairen zich melden. “In hun angst bestormen zij al vroeg in de morgen de biechtstoelen”, aldus pastoor Van Eijl in zijn memoriaal. Zij worden grotendeels naar de Belgische grens gedirigeerd. Zoals overal elders, heerst er een angstige spanning in het dorp. Men gaat hamsteren en er ontstaat een run op de banken om zoveel mogelijk geld op te nemen.

Vanaf 10 augustus is het in het dorp een komen en gaan van grote groepen militairen die daar voor enige tijd worden ingekwartierd, om vervolgens verder te trekken. Daarna komen weer andere groepen in het dorp. Op 13 augustus arriveert een afdeling van een veldhospitaal. Dezelfde dag komt er ook een afdeling artillerie met munitiewagens en 400 paarden. Zij blijven lange tijd in Udenhout gelegerd. Honderden van hen krijgen inkwartiering bij de boeren en de burgers. Mat name pastoor Van Eijl heeft veel te stellen met de militairen. Enerzijds moet hij waken over het zieleheil van zijn beminde parochianen, bij zoveel invloeden van buitenaf, aan de andere kant ziet hij het als zijn taak de soldaten te helpen bij een zinvolle invulling van hun lege tijd, onder andere door muziek, sport en onderwijs. Uit de vele foto's die her en der bewaard zijn gebleven blijkt dat de militairen goed zijn ingeburgerd en door de bevolking zijn geaccepteerd. De eerste groep neemt na een jaar dan ook met weemoed afscheid van Udenhout. Weer anderen nemen hun plaats in. Een proces dat doorgaat tot 25 maart 1919, wanneer het laatste eskadron Huzaren Udenhout verlaat.

Belgische vluchtelingen en Weense kinderen

Direct na het uitbreken van de oorlog krijgt burgemeester Van Heeswijk een oproep van de regering om in het dorp Belgische vluchtelingen op te nemen. Medio oktober 1914 komen ongeveer 150 van hen in Udenhout aan. Hieronder vooral kinderen, veelal in haveloze toestand. De dorpsnotabelen stellen een steuncomité samen met de burgemeester als voorzitter.

Een aantal vluchtelingen brengt men onder bij de zusters van St.-Felix en in de Pauluszaal. De overigen vinden een goede opvang bij de inwoners van het dorp. De meesten vertrekken al in november naar Baarle-Nassau, waar voor hen een speciaal kamp is ingericht. Een aantal blijft nog enige tijd in Udenhout, waaronder de familie Verhulst uit Antwerpen. Een kind uit het gezin Verhulst doet op 28 april 1916 ‘in ballingschap’ haar Eerste H. Communie.

Uit dankbaarheid voor de genoten gastvrijheid wordt in juni 1917 door de heer Verhulst namens circa 300 Belgische vluchtelingen een fraaie gedenkplaat met inscriptie aan de gemeente aangeboden. De plaquette is bewaard gebleven en maakt thans deel uit van de collectie van Heemcentrum “t Schoor” in Udenhout.

Met het einde van de Eerste Wereldoorlog komt in Udenhout een actie op gang om wederom de nood van anderen te lenigen. Nu gaat het om de opvang van kinderen uit het noodlijdende Oostenrijk. Het bestuur van de Boerenbond vormt hier het Plaatselijk Comité. Voor het goede doel worden geld en goederen ingezameld en wordt getracht aan zoveel mogelijk kinderen in Udenhout onderdak te verschaffen.

Op 2 juni 1920 komen ruim 100 kinderen uit Wenen in Udenhout aan. De kinderen, in leeftijd variërend van 7 tot 15 jaar zijn verzwakt, uitgehongerd en nauwelijks voldoende gekleed. Enige dagen later volgt er nog een groep van 70 kinderen. Allen worden liefdevol opgenomen door Udenhoutse gezinnen. De Buitengewone Algemene Vergadering van de Boerenleenbank van 25 juli 1920 neemt met algemene stemmen (136 leden) een voorstel aan om iets voor de kinderen te doen. Het bestuur krijgt volmacht om in Eindhoven bij de Centrale Bank goedkeuring te vragen

om een gedeelte van de reserve te mogen afzonderen voor de kleding van de Oostenrijkse kinderen, die hier “in d’n werkmansstand zijn opgenomen”.

Russische stukken

In de beginjaren van de jonge Boerenleenbank melden zich vrij veel spaarders. Zoveel zelfs dat er een behoorlijk overschot ontstaat aan toevertrouwde middelen. Het verstrekken van leningen en kredieten komt nog maar langzaam op gang. Om toch een behoorlijk rendement te kunnen behalen besluit het bestuur van de Boerenleenbank tot aankoop van zogenaamde Russische stukken. Voor een bedrag van ruim f.2.400.= kopen de beheerders van de bank twee grote plakkaats met de veelzeggende naam “Moskou-Windas-Rybinsk-Eisenbahn-Gesellschaft”. Nu bijna 100 jaar later worden deze stukken nog als waardeloze curiositeiten in de kluis van de bank bewaard.

Wat niet te voorzien was gebeurde. Een van de gevolgen van de Russische revolutie in 1917 is de nationalisatie van een groot aantal bedrijven. Alle buitenlandse schulden worden geannuleerd en de aandeelhouders hebben het nakijken. Veel instellingen en particulieren lijden een aanzienlijk vermogensverlies.

Pastoor Van Eijl schrijft in zijn memoriaal over: “de grootste financiële ramp die Nederland getroffen heeft”. Hij voegt er aan toe: “arme kerk van Udenhout en arme pastoor”. En elders schrijft hij als het kerkinterieur moet worden opgeknapt: “had ik de toekomst voorzien, wat zou ik graag de Russische effecten voor dit doel hebben te gelde gemaakt”.

Van een boer die in 1918 komt te overlijden wordt gezegd dat hij is gestorven aan de Russische ziekte. Hij heeft zijn financiële debâcle niet kunnen verwerken.

Oprichting zuivelfabriek

De toespraken van de pastoor voor de leden van de bank getuigen van visie. Zo spreekt hij in 1907 met de leden over het nut van samenwerken en spreekt de hoop uit dat men spoedig zal komen tot het oprichten van een stoomzuivelfabriek. Ook het jaar daarop wijst hij de leden op de wenselijkheid van een eigen coöperatieve stoomzuivelfabriek. In 1909 nemen de plannen vastere vormen aan. Uit de aspirant-deelnemers stelt men een voorlopig bestuur samen, bestaande uit Martien van Rooij uit Den Duin, Adr. Pijnenborg uit de Kuil, Adr. Bertens uit den Berkhoek, Adr. van Loon uit de Groenstraat en Jac. Verhoeven uit de Schoorstraat. De notulen zeggen hierover: “Zodra het aantal koeien 400 bedraagt denkt men een flinke fabriek te gaan bouwen. Zelfs een directeur heeft men al op het oog, met in aanvang een gering salaris, opklimmend naar gelang het aantal koeien”. Einde citaat.

De voorzitter van de Boerenbond, burgemeester Van Heeswijk, zal ere-voorzitter worden en de geestelijk adviseur krijgt een raadgevende stem. Op dat moment kan echter niet worden voorzien dat pas in 1917 de plannen kunnen worden gerealiseerd.

Na een aantal jaren van gedegen voorbereiding komt er in 1915 schot in de zaak. De Boerenbond schenkt de benodigde bouwgrond ter waarde van f.1.000.= en ook de bank verstrekt een subsidie. De formele oprichting vindt plaats op 3 maart 1916. Op 18 mei 1917 start men met de ontvangst en verwerking van de melk. In het nieuwe bestuur en onder de commissarissen komen we weer enkele bekende namen tegen zoals Hannes Willems, Janus Pijnenborg, burgemeester Van Heeswijk en Kobus van Roessel. Tot eerste directeur wordt benoemd de heer Jan Besselink.

Door fusies en schaalvergroting in de zuivelwereld is de vereniging uiteindelijk opgegaan in Campina Melkunie. De oude fabrieksgebouwen zijn nu in gebruik als supermarkt.

De Boerenleenbank in de contramine

Het zijn geen beroepsschrijvers, de bestuursleden van de bank die de notulen van de vergaderingen moeten maken. Gelukkig staat er in de regel niet veel op de agenda. Zo kan het gebeuren dat er in de beginperiode een bankjaar verstrijkt, waarin het bestuur en/of de raad van toezicht achttien vergaderingen beleggen. De notulen van al deze vergaderingen omvatten zegge en schrijve 3½ pagina in het notulenboek. Veel vergaderingen worden geopend en gesloten en verder “niets veranderd”.

Zo niet in 1914. In de vergadering van bestuur en raad van toezicht van 10 mei van dat jaar staat een voorstel tot wijziging van de statuten geagendeerd. Welke wijzigingen dat zijn staat niet vermeld. Omdat men zich niet met de voorstellen van de Centrale Boerenleenbank kan verenigen, wordt besloten tot nader onderzoek en zal advies worden ingewonnen. Men komt tot de conclusie dat de voorgestelde wijzigingen van statuten en huishoudelijk reglement “voor de bank te bezwarende en onaannemelijke bepalingen bevatten”. Met algemene stemmen wordt besloten met de voorstellen niet akkoord te gaan. Mocht de algemene vergadering van de Centrale Bank in Eindhoven de wijzigingen toch geheel of gedeeltelijk aannemen, dan zal de afgevaardigde van Udenhout zich het recht voorbehouden om uit te treden als lid van de Centrale Bank. Voorwaar krasse taal die door Hannes Willems op 18 mei in Eindhoven zal worden overgebracht. Op 21 juni moet de algemene vergadering van Udenhout beslissen over het al dan niet verder samenwerken met de Centrale Bank. Ook hier wijst men de voorstellen af en worden bestuur en raad van toezicht gemachtigd zelf in dezen een beslissing te nemen. De spanning stijgt, want op 5 juli zijn de beheerders wederom in vergadering bijeen en wordt met 8 stemmen vóór en één stem tegen besloten om uit te treden als lid bij de Centrale Bank, behoudens goedkeuring van de Eerwaarde Adviseur. Bedoeld is hier pastoor Van Eijl. Wat zich daarna afspeelt is niet te achterhalen. Wel staat vast dat het tot 1919 heeft geduurd voor de leden van Boerenleenbank Udenhout akkoord gaan met de voorgestelde wijzigingen.

De bancaire capriolen van burgemeester en pastoor

Elders in dit boek is reeds geschreven over de persoon van burgemeester Van Heeswijk. Met name zijn vele verdiensten voor de boerenstand zijn daarbij breed uitgemeten. In het bijzonder kan worden gewezen op zijn bestuurlijke kwaliteiten. Al bij de oprichting van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank in Eindhoven in 1898 wordt hij lid van het bestuur. In 1900 treedt hij terug wegens drukke bezigheden, om in 1905 terug te keren als President van de Raad van Toezicht van de Centrale Bank. Om gezondheidsredenen stelt hij zich in 1908 voor deze functie niet herkiesbaar. Inmiddels is hij op 30 november 1900 benoemd tot burgemeester van Udenhout, waarmee zijn drukke werkzaamheden wel zijn verklaard.

Een zeer merkwaardige ontwikkeling in zijn bancaire loopbaan doet zich voor als hij nog tijdens zijn hooggeplaatste functie bij de Centrale Boerenleenbank in 1906 commissaris wordt van de ‘s-Hertogenbossche Bank, waarvan hij nadien ook de president-commissaris wordt.

In hetzelfde jaar 1906 meldt zich bij de Boerenleenbank in Udenhout een nieuwe spaarder. Het is niemand minder dan de Zeer Eerwaarde Heer pastoor Van Eijl. Hij verhoogt door zijn toetreden niet alleen het aanzien van de bank, maar stort een substantieel spaarbedrag.

Op 24 januari 1909 schrijft burgemeester Van Heeswijk een brief aan pastoor Van Eijl, waarvan een gedeelte luidt als volgt:

Vertrouwelijk.

Udenhout, 24 januari 1909.

Amice Pastor,

“(...) U sprak mij over de soliditeit der leenbank met het oog om als lid toe te treden ten einde bij haar gelden te deponeren. Over de soliditeit behoeft men op dit oogenblik niet bezorgd te zijn, die is mijns inziens goed, zoowel bij de Centrale te Eindhoven als bij onze locale. Of zulks steeds zoo blijven zal en dus de leden, die door hun lidmaatschap zich onbeperkt aansprakelijk stellen, nimmer gevaar hebben te duchten? Men denke slechts aan brand, diefstal, om van oneerlijkheid (als eene kat in ‘t nauw komt) niet te spreken. En dan speelzucht! Ik heb het U reeds meer gezegd: bestond er in Udenhout geene Boerenleenbank, dan zou ik er geene oprichten. Misschien kijk ik er, met de ondervinding het vorig jaar opgedaan met onze toenmaligen directeur bij de Bossche Bank wel wat pessimistisch tegen aan, maar toch blijft oppassen de boodschap, vooral wanneer men zich te goeder trouw, zooals bij de leenbank, met al zijn heb en leg verantwoordelijk stelt.

Van de Bossche bank gesproken, onder dank voor de gunst welke deze van U mag ondervinden, neem ik de vrijheid U, op mijn woord, de geruststellende verzekering te geven, dat deze onder haar tegenwoordig beheer het volle vertrouwen waardig is, ook voor het aan haar toevertrouwen van gelden, terwijl het depositoverkeer ook per correspondentie kan geschieden terwijl alle van- of aan haar te verzenden gelden verzekerd zijn. Ik zeg dit absoluut niet om ten deze te trachten op U te influenceeren. Zoals U ‘t doet is - en moet het mij natuurlijk goed zijn, doch voor ‘t geval U elders dan bij de leenbank depositogelden wenscht te deponeren dan kan ik U met volle gerustheid de Bossche Bank aanbevelen”.

Groetend en Hoogachtend,

t.t. H.W.A. van Heeswijk, Burgemeester.

De brief heeft bij pastoor Van Eijl zijn uitwerking niet gemist! Vijf dagen later, op 29 januari 1909 neemt de pastoor zijn saldo op en laat de spaarrekening opheffen.

Mocht ooit, terecht overigens, worden verondersteld dat burgemeester en pastoor elkaars tegenpolen zouden zijn geweest, dan geldt dat nu niet. Een pikante bijzonderheid is dat de burgemeester in die tijd nog steeds adviseur is van de Udenhoutse bank en de pastoor geestelijk adviseur. Bovendien is Van Heeswijk voorzitter van het bestuur van de plaatselijke Boerenbond! Op 5 juli 1914 bedankt burgemeester van Heeswijk schriftelijk als lid van de bank en betaalt de in de statuten bepaalde boete van f.5.=. Wellicht heeft hij zich niet kunnen verenigen met het beleid van de plaatselijke bank. Mogelijk ook heeft hij zich willen losmaken van verdere belangenverstrengeling tussen zijn bank in Den Bosch en de Udenhoutse Boerenleenbank.

Enige jaren later, het is dan 15 juni 1916, besluit het bestuur van de Bossche bank na de nodige wederwaardigheden om vrijwillig in liquidatie te gaan. Het betekent het einde van de bank die door burgemeester van Heeswijk in 1909 aan pastoor Van Eijl warm werd aanbevolen en waarbij de deugdelijkheid van de Boerenleenbank en de moraliteit van haar leden in diskrediet werden gebracht.

Hoofdstuk 6 (1921-1930)

DE HANZE EN DE HANZEBANK IN UDENHOUT

Het overlijden van de rijke burgemeesterszoon Willem van Iersel brengt in 1924 veel teweeg. Een deel van zijn vermogen bestaat uit boerderijen en woonhuizen die publiek worden geveild. Andere bezittingen legateert hij aan het bisdom 's-Hertogenbosch, waardoor de stichting van Huize Vincentius mogelijk wordt gemaakt.

De paters Capucijnen hebben de bouw van hun klooster voltooid en stichten daarmee het kerkdorp Biezenmortel.

De eerste kassier van de Boerenleenbank, Hannes Willems, geeft de pen door aan Jan Brekelmans die op zijn beurt in 1927 wordt opgevolgd door zijn neef en oomzegger Tinus Simons. Deze laatste houdt kantoor in zijn boerderij in de Groenstraat.

De opkomst en ondergang van de Hanzebank laten ook in Udenhout sporen na. Het uitstapje naar een vrij onbekende bankinstelling betekent voor velen een forse financiële aderlating.

Van 'Mijnheer Willem' en Huize St.-Vincentius

Op 30 maart 1924 overlijdt in Udenhout de schatrijke burgemeesterszoon Willem van Iersel. Hij is slechts 59 jaar oud geworden. Er ontstaat grote beroering in zijn familie als blijkt dat nagenoeg zijn gehele vermogen bij testament in de vorm van legaten, vrij van successierechten, is vermaakt aan kerkelijke instellingen, maatschappelijke organisaties en enige met naam genoemde personen. Zijn testament telt 38 legaten. Daarnaast vermaakt hij zijn woonhuis met alle bijbehorende gebouwen en landerijen aan een instelling of congregatie volgens keuze van de tijdens zijn overlijden residerende bisschop van 's-Hertogenbosch. Het restant is voor een vijftal neven van Willem, zonen van zijn oom Antoine van Iersel, leerlooier te Waalwijk.

Als grootgrondbezitter laat hij vele boerderijen, woonhuizen, losse grondpercelen en bosgronden na. Die onroerende goederen moeten verkocht worden om aan de uitkering van de legaten te kunnen voldoen. Enige maanden na zijn overlijden verschijnen er paginagrote publicaties in de dagbladen om de publieke verkopeningen aan te kondigen.

Het legaat in natura dat door de zittende bisschop van Den Bosch doorgegeven moet worden aan een instelling die beantwoordt aan de beschrijving in het testament, bestaat uit het luxe herenhuis van Mijnheer Willem met de aanliggende landerijen, totaal ongeveer 7,5 ha. De bisschop geeft het aanbod door aan de Congregatie van de Dochters van Maria en Joseph in Den Bosch, bekend als de zusters van de Choorstraat. Omdat deze zusters al geruime tijd op zoek zijn naar een nieuw onderkomen voor hun pupillen, stelt de bisschop hen in de gelegenheid het onroerend goed van Willem van Iersel daartoe te bestemmen. De zusters aanvaardden het aanbod. Reeds in september 1925 beginnen zij in het woonhuis van Willem met de opvang en het onderwijs van de eerste groep geestelijk gehandicapte meisjes. Hoe dit bescheiden begin is uitgegroeid kunnen we zien aan het fraaie gebouwencomplex dat in de loop der jaren aan de Schoorstraat is ontstaan.

Het betreffende woonhuis op de hoek van de Groenstraat en de Schoorstraat kennen we heden ten dage als het rectoraat van Huize Vincentius. Een groot gedeelte van de bovenverdieping is thans in gebruik bij Heemcentrum " 't Schoor" en herbergt onder meer een grote collectie oude gebruiksvoorwerpen.

Capucijnen stichten kerkdorp Biezenmortel

De eerste actie voor een nieuwe parochie in Biezenmortel dateert van 1908. In dat jaar vraagt een deputatie van de bewoners van de buurtschappen 't Hooghout en 't Winkel aan de pastoor van Udenhout toestemming om op zondag de H. Mis te mogen horen in de kapel van Huize Assisië. Zowel pastoor Van Eijl als Mgr. van de Ven weigeren hieraan hun goedkeuring te geven. Sindsdien rakelt de deputatie elk jaar in de wintermaanden de kwestie weer op. Nadat in 1912 nader onderzoek plaats vindt naar de mate waarin de parochianen bereid zijn financieel bij te dragen, blijken de toegezegde bedragen voor de bisschop niet voldoende. Daarmee is de stichting van de nieuwe parochie voorlopig van de baan.

De situatie neemt een heel andere wending wanneer in 1919 de reeds meermalen genoemde Willem van Iersel uit Udenhout aan orde van de paters Capucijnen een boerderij onder Helvoirt als bouwplaats voor een nieuw klooster aanbiedt. Het nieuwe gebouw zal tot studiehuis worden bestemd voor de studies filosofie en theologie. Maar de paters moeten om verlof te krijgen voor het bouwen van een klooster, tevens voor de lokale bevolking een openbare kerk stichten. En dat nu is het struikelblok voor de bouw van een klooster van de Capucijnen op 't Laar.

Tot teleurstelling van Mijnheer Willem wordt uiteindelijk gekozen voor een bouwplaats in Biezenmortel, nadat ook pastoor van Eijl zijn medewerking heeft toegezegd. Burgemeester van

Heeswijk spant zich persoonlijk in om de betreffende grondeigenaren voor de komst van de Capucijnen te interesseren en de benodigde gronden af te staan. Met hulp en medewerking van velen zijn klooster en kerk in de akkers tussen de gehuchten Biezenmortel en 't Winkel gebouwd. Op 22 december 1921 is het zover dat de rectorale hulpkerk kan worden ingezegend. Grote afwezigheid is burgemeester van Heeswijk die de maand tevoren plotseling is overleden. Gelukkig kunnen de goedbedoelde plannen van Mijnheer Willem op een andere wijze tot uitvoering komen. De Paters van S.V.D., beter bekend als de 'paters van Uden' wensen in Helvoirt een missiehuis te bouwen. Zij krijgen nu het terrein aangeboden. Dankbaar aanvaardden de paters de rijke gift en begonnen spoedig met de bouw van het missiehuis St.-Lambertus in Helvoirt. Aan de straatzijde van de voortuin van het voormalige klooster staat als blijvende herinnering het grafmonument van haar weldoener Willem van Iersel.

De groei van de bank zet door

In de twintiger jaren blijkt dat de Boerenleenbank inmiddels in brede kring bekend is geworden. Velen hebben de bank leren kennen als een betrouwbare spaarbank. Anderen, hun aantal groeit maar langzaam, kloppen aan voor de financiering van een boerderij of woonhuis, of voor de aankoop van vee en kunstmest. Voor de financieringen voert de bank een streng acceptatiebeleid. De leden van bestuur en raad van toezicht wonen gewoonlijk gespreid over het werkgebied van de bank. Zij hebben zicht op de gang van zaken op het bedrijf en in het gezin van de aanvrager en kunnen een goed oordeel vormen over zijn kredietwaardigheid. Belangrijk is dat men te goeder naam en faam bekend staat en dat er voldoende zekerheid kan worden gesteld. Zonder dat hiervoor redenen worden opgegeven zien we dat in de twintiger jaren relatief veel financieringsaanvragen worden afgewezen. Een van de redenen zou kunnen zijn dat aanvrager geen lid is van de plaatselijke boerenbond. Tot 1974 was dit een van de voorwaarden voor het verkrijgen van het lidmaatschap van de bank. Voor ontheffing van deze voorwaarde moest goedkeuring worden gevraagd bij de Centrale bank in Eindhoven.

Vaak worden financieringen verstrekt met als zekerheid persoonlijke borgstelling. Onvoldoende kredietwaardigheid van de voorgedragen borgen kan eveneens een reden van afwijzing zijn geweest. De notulen geven hierover jammer genoeg geen uitsluitend.

Van de leden wordt in de beginjaren een grote mate van betrokkenheid geëist. Zij zijn dan ook verplicht de jaarlijkse algemene vergadering te bezoeken. Bij afwezigheid is een boete van f.0,25 verschuldigd. In 1923 worden er drie leden 'ontzet' (geroyeerd) als lid van de bank omdat zij de ledenvergadering niet hebben bezocht en weigeren de boete te betalen. De notulen geven nog steeds weinig of geen informatie over de feiten en de achtergronden.

Inmiddels is er in de dagelijkse leiding van de bank het een en ander veranderd. Vanaf 1916 is Hannes Willems niet langer de kassier van de bank. Hij stelt zich daarvoor niet meer herkiesbaar. Begrijpelijk als we weten dat Hannes behalve kassier van de bank nog talrijke andere functies bekleedde in het maatschappelijk leven van Udenhout. Op uitdrukkelijk aandringen van de ledenvergadering neemt hij zitting in het bestuur van de bank. Zijn kassier-opvolger is Jan Brekelmans Jzn. Hij wordt gekozen met 104 van de 108 stemmen. Jan is afkomstig uit de boerderij met olieslagerij in de Molenhoefstraat, tegenwoordig eigendom van de familie Van Balkom. Jan Brekelmans is vrijgezel en houdt kantoor in zijn woonhuis in de Slimstraat, nu nr. 86. Daardoor verbetert de bereikbaarheid van de bank aanzienlijk. Als Jan in 1927 komt te overlijden is het Hannes die tijdelijk de kassierstaken waarneemt.

In het najaar van 1927 wordt er een algemene ledenvergadering belegd om in de vacature te voorzien. Op voorstel van bestuur en raad van toezicht besluit de vergadering om uitsluitend een kassier te benoemen die afkomstig is uit de boerenstand. Bij de stemming die daarop volgt

verkrijgt Tinus Simons 80 van de 122 stemmen. De tweede kandidaat is Kees Veroude. Hij verwerft 26 stemmen. Tinus, die een neef is van de overleden kassier Jan Brekelmans, is met zijn 23 jaren nog vrij jong voor deze functie. Hij gaat de bank vestigen in een boerderij in de Groenstraat.

De inspectieverslagen (accountantsrapporten) van de Centrale Boerenleenbank worden veelal door het bestuur voor kennisgeving aangenomen. Zo ook de correspondentie met 'Eindhoven' over financieringsaanvragen en de circulaire die de bank bij wijze van instructie en informatie ontvangt. Geen enkele keer wordt er gerept over het nemen van initiatieven noch het opvolgen van adviezen en aanbevelingen die door de Centrale Bank worden gegeven.

Met de benoeming van Tinus Simons tot kassier komt hierin verandering. Zijn eerste werk is het op orde brengen van een waslijst van op- en aanmerkingen waarin nog moet worden voorzien. Ruim twintig punten komen aan de orde en worden nu afgehandeld. Langzaam maar zeker groeit de bank naar volwassenheid.

Zilveren jubileum van de bank in 1925

In 1924 viert de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank in Eindhoven haar 25-jarig jubileum. Namens de Udenhoutse bank wordt kassier Jan Brekelmans afgevaardigd om aan de feestelijkheden deel te nemen. In december van datzelfde jaar ontvangt de Boerenleenbank van Udenhout een huldetelegram vanuit Eindhoven. Het is de Centrale Bank niet ontgaan dat op 3 december 1899 de Udenhoutse bank werd opgericht.

In mei 1925 zoeken het bestuur en de raad van toezicht van de Udenhoutse bank naar een gepaste jubileumviering voor de leden. Men besluit op 29 juni een feestvergadering te beleggen. Wellicht kiest men met opzet voor deze datum omdat 29 juni in die tijd als zondag wordt gevierd. Immers op die dag herdenkt de R.K. Kerk al eeuwenlang de heiligen Petrus en Paulus. Als feestredenaar heeft het bestuur uitgenodigd de heer Verbeeten, hoofdinspecteur van de Centrale Bank in Eindhoven. De aanwezige leden krijgen sigaren als traktatie. Als nadien rekening en verantwoording wordt afgelegd blijkt het hele feest f.760,- te hebben gekost. Aan heilige missen en sigaren is f.120,- uitgegeven. Bij wijze van feestgeschenk aan de bevolking stelt de bank f.500,- beschikbaar voor een op te richten H.Hart-monument en ontvangt de nieuwe kerk van Biezenmortel een gift van f.140,-.

Opkomst en ondergang van de Hanzebank

In de geschiedschrijving van en over Udenhout komen we het begrip "De Hanze" voor het eerst tegen in 1907. Al in 1902 had de Bisschop van Den Bosch de statuten en het huishoudelijk reglement van deze "R.K. Vereniging van Neringdoenden" goedgekeurd en aanbevolen. Artikel 1 van deze statuten luidt: "Er bestaat in het Bisdom van 's-Hertogenbosch eene Rooms-Katholieke vereniging van neringdoenden, onder den naam van "De Hanze". Deze heeft haar hoofdzetel te 's-Hertogenbosch, en is samengesteld uit afdelingen, in verschillende gemeenten van het bisdom gevestigd, waaruit onderafdelingen, gilden genaamd, voor de verschillende vakken kunnen gevormd worden. De onderafdelingen ontvangen de naam van "Hanze-Gilden"". De naam "De Hanze" is waarschijnlijk bedacht door Dr. J. Nouwens, evenals Pater Gerlacus van den Elsen, witheer van de abdij van Heeswijk. Hij was mede-oprichter en Geestelijk Adviseur van "De Hanze" in het Bisdom Den Bosch, die op haar beurt in 1907 de "Hanzebank" stichtte.

Op 24 mei van dat jaar wordt er in Udenhout een onderafdeling van "de Hanze" opgericht. In het gekozen bestuur nemen zitting Willem Verstijnen als President, Jacobus Ebben als vice-president, J.C. van de Ven als 1e secretaris, A. van de Ven als 2e secretaris, Antoon Robben als

penningmeester. De overige bestuursleden zijn: P.S. van Dam, voorzitter van het Bakkersgilde en J.C. Brok, voorzitter van het Klompenmakersgilde. Kapelaan C. de Bruijn is benoemd tot adviseur. Het sinds 1903 in Udenhout bestaande St.-Jacobusgilde van Klompenmakersbazen (Bisschoppelijk goedgekeurd 2 juni 1903) sluit zich bij De Hanze aan als “Het Hanzegilde der Klompenmakers”, onderafdeling van “De Hanze”.

In het verlengde van de Hanze-activiteiten binnen de Udenhoutse ondernemers ligt het voor de hand dat de in 1907 in Boxtel opgerichte Hanzebank zich ook binnen Udenhout een plaats verwerft. Daar komt bij dat deze bankinstelling vanaf de oprichting wordt gesteund door de R.K. geestelijkheid. Met haar hoofdkantoor in Den Bosch en daarnaast 11 bijkantoren en 59 correspondentschappen, waaronder Udenhout, groeit de Hanzebank uit tot de grootste middenstandsbank in het land.

In Udenhout is het “mijnheer Harrie” die optreedt als kantoorhouder. Deze mijnheer Harrie van Iersel is dan in het dorp bekend als rentenier en is een neef van “mijnheer Willem”, de rijke burgemeesterszoon, met wie hij overigens niet geweldig goed bevriend is. Mijnheer Harrie bewoonde het grote herenhuis in de Slimstraat direct naast het gemeentehuis. In de zijgevel, aan de kant van bakkerij Besselink, heeft hij een speciale toegangsdeur naar zijn kantoor laten maken. Over de omvang van de bankactiviteiten is weinig bekend. Uit bankafschriften uit 1918 blijkt een gevarieerd gezelschap cliënten. We komen de volgende namen tegen: J. Verhoeven, M. Verhoeven, A. van de Plas, A. de Laat, A. van Loon, H. van Erp, en Wed. J. Keuninx. Uit de namen kan worden afgeleid dat deze bank voor de middenstand ook in de agrarische hoek haar cliënten had.

Op 6 december 1921 meldt ‘De Telegraaf’: Eindhoven, 15 december. Hedenmiddag werd een geweldige run ondernomen op de kas van de Hanzebank naar aanleiding van rondgestrooide onware geruchten. Tal van kleinere spaarders bestormen de bureaux der bank, zoodat er een ware paniek ontstond....” Einde citaat.

Op zaterdag 16 juni 1923 vragen de Hanzebanken van Den Bosch en Utrecht surséance van betaling aan. En op 8 december van dat jaar vragen de bewindvoerders het faillissement van de bank aan. De verslagenheid in Brabant is groot. De ondergang van de Bossche Hanzebank is tot dan toe het grootste financiële debâcle in ons land. Vele Udenhouters verliezen hierdoor de helft van hun spaargeld.

Mevrouw van de Plas-Ebben (1912) herinnert zich uit die tijd de navolgende versregels:

*Ik heb mijn centen bij de Hanzebank verloren
En zit geschoren tot aan mijn oren
Ik heb mijn centen bij de Hanzebank verloren
Alles is op.*

*De bakker, de slager, de kruidenier
Zelfs de meisjes van plezier
Hebben ze bij hun jas beet
En hebben ze helemaal uitgekleed.*

Op 1 juli 1936 verschijnt de vijfde, tevens de slotuitdelingslijst van het faillissement van de Credietvereniging “De Hanzebank” te ‘s-Hertogenbosch. Uiteindelijk hebben crediteuren slechts 45% van hun vorderingen teruggezien. Met enige kernachtige bewoordingen geeft Prof. Dr. H.W.J. Bosman vele jaren later aan, hoe deze bank haar ondergang tegemoet ging.

Wij citeren: “Zo voorspoedig als de Bossche Hanzebank zich ontwikkelde, zo snel en onbarmhartig kwam in 1923 haar einde door faillissement. Alle fouten die een bestuur van een bank zou kunnen maken werden gemaakt: te lichtvaardige kredietverlening en onvoldoende controle op de kredieten, te omvangrijke kredieten, speculatie door personeelsleden, enz...”
Einde citaat.

Hoofdstuk 7 (1931-1940)

CRISISJAREN EN OORLOGSDREIGING

Heel Nederland kreunt en steunt als in de dertiger jaren de economische teruggang aanhoudt. Grote werkloosheid en bittere armoede in de steden en op de dorpen zijn het gevolg. Lonen en salarissen worden naar beneden bijgesteld. Ook bij de zuivelfabriek moet het personeel inleveren op het toch al niet zo bijster hoge inkomen.

De Boerenleenbank sticht een crisisfonds om de grootste nood van haar leden te helpen lenigen. Uit de winst wordt jaarlijks een bedrag in het fonds gestort. Aan kleine boeren wordt op het pakhuis vlees in blik gedistribueerd.

Vanwege de dreiging van een Tweede Wereldoorlog worden in augustus 1939 de Nederlandse strijdkrachten gemobiliseerd. De grote tragedie volgt op vrijdag 10 mei 1940 als Duitse troepen Nederland binnen vallen en ook Udenhout bezetten.

Crisisjaren

De dertiger jaren zullen de geschiedenis ingaan als een tijd van economische achteruitgang, grote werkloosheid en veel armoede. Uit de notulen van de bank valt op te maken dat het bestuur zich bewust is van de moeilijke tijdsomstandigheden. De bank wijst relatief veel aanvragen voor bedrijfsfinanciering af en het bestuur spoort regelmatig de kassier aan om achterstallige debiteuren tot betaling te manen. Ook scheidt men mogelijkheden om financiële problemen tijdelijk op te lossen door het verlenen van uitstel van betaling. In de periode 1931 tot en met 1940 verstrekt de bank slechts 9 voorschotten (leningen) voor een totaal bedrag van f.48.145,-; dit is gemiddeld f.1.660,- per financiering. In drie van de gevallen bestaat de zekerheid uit persoonlijke borgstelling, met alle risico's van dien. In 1932 vraagt een landbouwer een lening van f.700,-, voor instandhouding van zijn bedrijf. De bestuurders hebben hun twijfels en besluiten dat de voorzitter en een bestuurslid "eens zullen gaan kijken hoe dat bedrijf er uitziet". De bank gaat dus vooraf de kredietwaardigheid ter plaatse onderzoeken.

Crisisfonds

In de vergadering van oktober 1936 roept de bank een crisisfonds in het leven. Uit de leden van het bestuur en de raad van toezicht stelt de vergadering een crisiscommissie samen, bestaande uit drie leden: Adr. Pijnenborg, W. Verhoeven en J. van Rooij. Zij worden belast met de eventuele uitkering van gelden aan noodlijdende leden. Inmiddels is men begonnen om jaarlijks een bedrag variërend van f.100,= tot f.200,= aan de winst te onttrekken en in het crisisfonds te storten. De eerste betaling vindt plaats in 1937. Uit het fonds keert de commissie dan f.70,= uit om daarmee de achterstallige rente te voldoen van een in nood verkerende boer. In juli 1938 wordt f.100,= uitgekeerd, dit keer zonder nadere omschrijving. De derde uitbetaling betreft een uitkering van f.300,=. De nood is soms hoog. Zo blijkt uit de notulen dat in december 1940 een der leden van de bank zijn paard moet opruimen; de goede man blijkt niet in staat om een nieuw paard te kopen. Ook het bestuur van de Boerenbond spant zich in om de nood van haar leden te lenigen. Aan kleine boeren wordt op het pakhuis vlees in blik gedistribueerd.

Verlaging van de lonen

Schrijnend is de ontwikkeling van de lonen in de crisisjaren. Uit de verslagen van de plaatselijke zuivelfabriek blijkt dat enkele jaren achtereen de lonen worden verlaagd. Ook het salaris van de directeur wordt naar beneden bijgesteld. Uit het hierna opgenomen schema blijkt hoe de brutolonen en salarissen tussen 1930 en 1940 veranderd zijn.

Lonen en salarissen bij de zuivelfabriek in de crisisjaren

	Directeur	Ass. directeur	Machinist	Botermaker	Chauffeur	Venter
	per jaar	per week	per week	per week	per week	per week
1930	3.600,-	27,-	21,-	20,-	20,-	20,-
1931	3.000,-	27,-	21,-	20,-	20,-	20,-
1932	3.000,-	27,-	20,-	19,-	19,-	19,-
1933	3.000,-	27,-	20,-	19,-	19,-	19,-
1934	2.500,-	24,-	20,-	17,-	18,-	17,-
1935	2.500,-	24,-	20,-	17,-	18,-	17,-
1936	2.500,-	24,-	20,-	17,-	18,-	17,-
1937	2.500,-	24,-	20,-	17,-	18,-	17,-
1938	2.500,-	24,-	20,-	17,-	18,-	17,-

1939	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
1940	2.700,-	32,80	18,90	17,85	17,85	17,85

In 1940 maken de verslagen melding van het toekennen van 5% duurtetoeslag en de bijbetaling van kindertoeslag.

Een klooster gaat failliet

Niet alleen boeren, middenstanders en arbeiders hebben hun problemen. Ook kloosters en andere instellingen komen in financiële moeilijkheden, hetgeen zelfs incidenteel leidt tot een faillissement. In 1936 overkomt een klooster in de omgeving van Udenhout een dergelijke ramp en veroorzaakt daardoor veel opschudding. Kleine beleggers die op onderhandse schuldbekentenis aan het klooster geld hadden geleend, raakten in één klap een deel van hun spaargeld kwijt.

De Tweede Wereldoorlog

Voor velen in Nederland en dus ook in Udenhout begint de Tweede Wereldoorlog realiteit te worden als eind augustus 1939 de Nederlandse regering tot mobilisatie van de strijdkrachten besluit. In Udenhout worden de zusters van St.-Felix onaangenaam verrast door de inkwartiering van Nederlandse militairen in klooster en school. Ook de jongensschool neemt men geheel in beslag. Huize Vincentius vraagt zich af of men de kinderen wel of niet van vakantie terug naar Udenhout kan laten komen. Voor de Boerenbond heeft de mobilisatie tot gevolg dat de vrachtauto wordt gevorderd, zodat een nieuwe auto moet worden aangekocht.

De grote tragedie volgt op vrijdag 10 mei 1940. Na het bombarderen van de vliegvelden vallen de Duitse troepen Nederland binnen. Op zondag 12 mei, eerste Pinksterdag, is reeds een groot deel van Brabant bezet en wordt ook Udenhout overspoeld met doortrekkende Duitse troepen. Na een zwaar bombardement op Rotterdam besluit Opperbevelhebber Winkelman tot capitulatie. In Zeeland gaan de gevechten desondanks door tot 19 mei. Tijdens deze gevechten sneuvelt op 14 mei 1940 in Middelburg op 28-jarige leeftijd de uit Biezenmortel afkomstige militair Frans van de Pas.

De eerste oorlogsdagen hebben in het dorp voor veel angst gezorgd. Ook dan worden de gebouwen van Huize St.-Felix en Huize Vincentius gevorderd, om te dienen als tijdelijk onderdak voor de Duitse militairen. Voor de Boerenbond heeft de Duitse bezetting tot gevolg dat de onlangs aangekochte vrachtauto nu door de bezetter in beslag wordt genomen. De bezetter laat het pakhuis en de kluis van de Boerenbond sluiten en verzegelen. Tien dagen later worden de gebouwen weer vrij gegeven. Alles blijkt dan nog compleet en intact te zijn en er is niets meegenomen, behalve een paar kistjes sigaren.

Ook voor de Boerenleenbank in Udenhout zijn de mobilisatie en de meidagen van 1940 turbulente tijden. Veel cliënten weten niet wat te doen en klampen de kassier of de leden van het bestuur aan voor advies. Anderen vragen niets en halen zowat hun hele spaartegoed naar huis om het de gehele oorlog thuis te bewaren.

In onderstaand overzicht kunnen we het spaargedrag zien van de leden van de R.K. Werkliedenbond, de voorloper van K.A.B. en N.K.V., in de moeilijke crisisjaren en de daarop volgende oorlogsdreiging. De cijfers hebben enkel betrekking op het agentschap van de Centrale Volksbank in Udenhout en zijn ontleend aan notulenboeken uit die tijd. Bij het spaaroverschot van 1935 staat aangetekend: “dit in een (crisis)tijd welke wij thans doorleven toch een mooi bedrag en tevens een teken dat er nog mensen zijn die spaarzaam zijn voor hun oude dag”.

	CVB ingelegd	CVB opgenomen	CVB spaarsaldo	CVB boekjes	BLB spaarsaldo	BLB boekjes
1935	f.15.091,-	f.9.286,-	+ f.5.805,-	75	-/- f.4.911,-	n.a.
1936	f.9.844,-	f.10.065,-	-/- f.221,-	n.a.	+ f.13.877,-	n.a.
1937	f.5.774	f.4.055,-	+ f.1.719,-	n.a.	+ f.76.793,-	n.a.
1938	f.14.623,-	f.9.035,-	+ f.5.588,-	261	-/- f.9.521,-	n.a.
1939	f.11.006,-	f.15.671,-	-/- f.4.665,-	274	-/-f.34.875,-	n.a.
1940	f.6.952,-	f.17.124,-	-/-f.10.172,-	275	+ f.1.881,-	305

CVB = Centrale Volksband (R.K. Werkliedenbond), BLB = Boerenleenbank

Hoofdstuk 8 (1941-1950)

TIJD VAN OORLOG EN WEDEROPBOUW

Na de inval van de Duitsers in 1940 worden bedrijven, scholen en particuliere woningen door de Duitsers gevorderd. Persoonsbewijzen, stamkaarten en bonnen blijken noodzakelijk om kleding, voedsel en gebruiksgoederen toe te wijzen.

Razzia's, tewerkstelling en deportatie leiden tot grote onrust. Velen duiken onder of gaan in de illegaliteit.

Voor Udenhout komt de bevrijding op 26 oktober 1944. Het aantal slachtoffers blijft beperkt.

De materiële schade is aanzienlijk. De wederopbouw komt snel op gang.

Opnieuw dreigt oorlog als in 1947 de onlusten in voormalig Nederlandsch Indië uitbreken.

Ongeveer zestig Udenhoutse militairen worden ingescheept. Twee van hen keren niet terug.

De Boerenleenbank krijgt vanaf 1944 een eigen ruimte binnen het kantoor van de Boerenbond.

Kassier Simons wordt opgevolgd door Toontje van den Berselaar.

De geldsanering in 1945 betekent voor de Boerenleenbank het innemen van enorme hoeveelheden bankpapier. Velen maken kennis met het girale geldverkeer.

De oorlogsjaren 1940-1945

Nadat in de meidagen van 1940 ook Udenhout door de Duitse troepen onder de voet is gelopen, komt het gewone dagelijkse leven toch weer vrij snel op gang. Ingrijpende veranderingen komen er als de bezetter hier woningen, bedrijven en scholen gaat vorderen en vervolgens militairen heren der bij particulieren gaat inkwartieren. Met name de gehele of gedeeltelijke inbeslagname van de scholen zorgt voor veel ongerief omdat telkens naar andere lokalen moet worden uitgezien. De Duitsers gebruiken als een belangrijk centrum de in 1938/1939 nieuw gebouwde magazijnen met dienstwoning van het Nederlandse leger, gelegen aan de Zeshoevenstraat/van Heeswijkstraat. In die omgeving staat nu o.a. de brandweerkazerne. Het gehele complex staat in Udenhout tot lang na de oorlog bekend als “de GAS”, wat staat voor de Duitse woorden Geräte Ausgabe Stelle. De gebouwen zijn bij de bezetter vooral in gebruik als werkplaats voor de reparatie van vliegtuigmotoren en andere vliegtuigonderdelen, afkomstig van de vliegbasis Gilze-Rijen.

Mensenjacht

Natuurlijk ontkomt ook Udenhout niet aan de invoering van de distributiedienst als kleding en voedsel wegens schaarste worden gerantsoeneerd. Beangstigend wordt de situatie als jonge mannen moeten onderduiken om tewerkstelling in Duitsland te ontlopen. Ook Joden verbergen zich om deportatie naar een vernietigingskamp te voorkomen. Met gevaar voor eigen leven weten de inwoners van Udenhout en Biezenmortel enigen van hen voor de Duitsers verborgen te houden. Meerdere keren zijn er razzia's in het dorp. In een enkel geval leidt dit tot een arrestatie. De gearresteerden worden geëxecuteerd of komen om in een concentratiekamp.

De bevrijding nadert

In september 1944 neemt de spanning toe. Op Dolle Dinsdag, de nacht van 4 op 5 september, nemen de Duitsers overhaast de vlucht, nadat zij een aantal gebouwen in brand hebben gestoken of opgeblazen. De zweefvliegtuigen van operatie “Market Garden” trekken op zondag 17 september massaal over Udenhout. Een noodlanding in Biezenmortel zorgt daar voor de nodige consternatie. Nog slechts enkele weken is Udenhout dan nog van de bevrijding verwijderd. Op donderdag 26 oktober trekken vanuit de richting Helvoirt de geallieerde troepen Biezenmortel en Udenhout binnen. De materiële schade bij de bevrijding is aanzienlijk. Alleen al in de maand oktober branden er zestien boerderijen af. Drie horecabedrijven aan de kant van de duinen worden verwoest en ook vier woonhuizen worden door brand totaal vernield. De zwaarste strijd vindt plaats in de bossen en duinen langs de Oude Bosschebaan. De bevrijding komt voor de bewoners van dit gebied één dag later. Degenen die onder dwang naar Drunen zijn geëvacueerd moeten daar de bevrijding afwachten.

Vliegende bommen.

De bevrijding van Udenhout op 26 oktober 1944 betekent nog niet het einde van de oorlog. Elders in Nederland woedt de oorlog in alle hevigheid voort. Onze gemeente lijdt na de bevrijding nog aanzienlijke schade omdat de Duitsers hun vernietigingswapen, de V-1, gaan inzetten. Van de vliegende bommen die hun doel niet bereiken komt een aantal neer in Udenhout. Een vliegende bom stort in de nacht van 28 januari neer vlak vóór het hoofdgebouw van Huize St.-Vincentius. De explosie veroorzaakt grote schade aan de gebouwen van dit complex. Wonder boven wonder vallen hierbij geen slachtoffers, ofschoon er in totaal ruim 450 volwassenen en kinderen in de gebouwen verblijven. Elders in het dorp worden enkele boerderijen door de bommen getroffen en onherstelbaar beschadigd.

Kapel uit dankbaarheid

Toen na de oorlog de balans kon worden opgemaakt, bleken tijdens de oorlogsjaren of in de dagen van de bevrijding, zestien inwoners het leven te hebben verloren. Bovendien kwam een aantal geallieerde vliegers om het leven doordat hun vliegtuigen boven Udenhout werden neergeschoten. Toch overheersten gevoelens van vreugde en dankbaarheid toen op 5 mei 1945 de algehele bevrijding van Nederland werd afgekondigd. Een grootse bevrijdingsoptocht op woensdag 6 juni 1945 werd een massale uiting van herwonnen vrijheid. Maar er blijkt ook behoefte aan een gedachteniskapel als blijvende herinnering aan alle leed dat was geschied en om nooit te vergeten wie hun leven lieten in deze verschrikkelijke oorlog.

Op de Schoorstraat wordt op 4 mei 1946 de eerste steen gelegd voor een Mariakapel. In de kapel is later een gedenksteen geplaatst met de namen van de Udenhoutse oorlogsslachtoffers en de namen van hen die in Indië het leven lieten. Ook zijn er plaquettes aangebracht met daarop de namen van de geallieerde vliegers die in Udenhout omkwamen. De kapel is in de loop der jaren een niet meer weg te denken monument geworden waar dagelijks velen een ogenblik van rust en devotie ervaren.

Zestig Udenhoutse jongens naar Nederlands-Indië

Reeds twee jaar na de bevrijding raakt Nederland opnieuw in oorlog. Schermutselingen op Java en Sumatra zijn dan aanleiding om over te gaan tot politionele acties in Nederlands-Indië. Duizenden Nederlandse militairen worden ingescheept om de rust te gaan herstellen. Onder hen ongeveer zestig Udenhouters. De laatsten zullen pas in 1950 terugkeren.

Veel morele steun ontvangen de jongens overzee van het thuisfront waar velen op afstand intens met hen meeleven. Al in januari 1947 richt in Udenhout de “Vereniging van Oud-militairen” een onderafdeling “Katholiek Thuisfront” op. Voor de eerste keer verschijnt dan het zeer gewaardeerde maandelijkse contactblad.

Tweemaal wordt Udenhout opgeschrikt door een onheilstijding: Het zijn Kees Maas en Sjef Paaijms die in 1947 door het oorlogsgeweld omkomen. Nadien zijn beiden postuum onderscheiden met het “Eereteken voor Orde en Vrede met gesp”. En burgemeester en wethouders reikten aan alle gerepatrieerden een oorkonde uit, als blijk van grote waardering.

Moeizaam bankieren tijdens de oorlogsjaren

In de oorlogsjaren moet de boer zijn bedrijf steeds verder inkrimpen. Hij kan zijn akkers niet voldoende bemesten, zodat de opbrengsten teruglopen. De veestapel krimpt in, het aantal varkens neemt af en ook de pluimveestapel ondergaat een sterke reductie. Er komt wel steeds meer geld in kas maar in feite wordt hij armer. Dit heeft dan ook tot gevolg dat de uitstaande leningen vervroegd worden afgelost. In de jaren 1943 en 1944 verstrekt de bank zelfs in het geheel geen nieuwe financieringen.

Niet alleen de agrarische sector ondergaat deze verarming. Eenzelfde beeld tekent zich ook landelijk af. In de industrie en de dienstensector nemen de activiteiten verder af.

Omdat in het gehele land het geld blijft toestromen wordt overgegaan tot het rentecontingent. Men krijgt niet meer over het gehele spaarbedrag de volle rente. Boven een vastgesteld relatief laag bedrag wordt een lagere rente vergoed.

In 1943 moeten op last van de bezetter alle briefjes van f.1000,- en f.500,- worden ingeleverd.

Velen weten niet hoe het beste te handelen. Zij houden het geld vast. Bij de na-inlevering na de bevrijding doen er zich dan ook problemen voor als de aanbieder moet aantonen hoe hij of zij het geld heeft verkregen.

Vergaderproblemen

Omdat diverse gebouwen al vrij snel door de Duitsers zijn gevorderd of door de studenten van het Klein Seminarie in gebruik zijn genomen, moet de bank uitzien naar vervangende vergaderruimte. Al in 1942 besluit het bestuur om voor de algemene vergadering uit te wijken naar het Derde Orde Huis in Biezenmortel. In 1943 moet noodgedwongen gebruik worden gemaakt van een cafézaal. Hetzelfde gebeurt in 1944. De bemoeizucht van de bezetter gaat zelfs zover dat vooraf bij de Gewestelijke Politiepresident in Eindhoven schriftelijk toestemming moet worden gevraagd om te mogen vergaderen. Op 16 mei ontvangt de bank het bericht van “Geen bezwaar” en kan de jaarvergadering in café Verzijden op 1 juni doorgaan. De vergadering begint om 6 uur en wordt door 129 leden bezocht.

Het jaar 1944 gaat behoudens de kassierswisseling verder zonder veel bijzonderheden voorbij en ook bij de bevrijding van Udenhout op 26 oktober lijdt de bank geen financiële of materiële schade.

Kassier Simons geeft het roer over

Midden in de perikelen van de laatste oorlogsjaren geeft kassier Tinus Simons in de vergadering van 27 oktober 1943 te kennen dat hij voornemens is zijn taak neer te leggen per 31 december van dat jaar. De notulen geven ons geen verklaring voor zijn tussentijds vertrek. Het is evenwel niet ondenkbaar dat de toenemende werkzaamheden van de bank niet langer zijn te combineren met het vele werk op zijn boerenbedrijf. Al op 22 november vindt er een gecombineerde vergadering plaats ten huize van de voorzitter van het bestuur om te voorzien in de opvolging van de heer Simons. Na bespreking van de diverse kandidaten komt het tot een stemming. Bij afwezigheid van A. van Iersel van het bestuur en J. Heijmans van de Raad van Toezicht worden er slechts zeven stemmen uitgebracht. Alle uitgebrachte stemmen gaan naar Toon van den Bersselaar. Hij is boekhouder op het pakhuis van de Boerenbond. Toontje, zoals hij in de volksmond wordt genoemd, is dan 41 jaar. Bij de voortzetting van de benoemingsprocedure blijkt dat de Centrale Bank in Eindhoven akkoord gaat met de kandidaat. Ook het bestuur van de Coöperatieve Aan- en Verkoopvereniging, zoals de Boerenbond onder de oorlog is gaan heten, heeft als werkgever van Toontje geen bezwaar tegen de benoeming.

Bank weg uit de boerderij.

De nieuwe kassier zal kantoor houden in het kantoor van de Coöperatieve Aan- en Verkoopvereniging, afgekort als C.A.V. De zittingen aldaar zullen zodanig gesteld worden dat de zaken van de Boerenleenbank in ruime mate kunnen worden afgehandeld.

De benoeming zal ingaan op 10 januari 1944. Als zekerheid zal de kassier ten behoeve van de bank zijn woonhuis hypotheccair moeten belasten tot een bedrag van f.7000,-. Het salaris van de nieuwe kassier bedraagt f.625,- per jaar.

Op 10 januari 1944 belegt het bestuur een afscheidsvergadering bij de oud-kassier Simons aan huis. Bij dit afscheid brengt inspecteur Luchtman namens de Centrale Boerenleenbank de dank over voor het vele werk dat gedurende 17 jaren door de heer Simons is verricht.

Dat Toontje van den Bersselaar de opvolger is geworden van Tinus Simons heeft twee belangrijke veranderingen tot gevolg. Op de eerste plaats verdwijnt na 45 jaar de bank uit de boerderij en bovendien gaat de functie van kassier over in handen van een niet-boer.

Agrarisch dienstencentrum.

Veel ruimte is er niet beschikbaar binnen het kantoor van het pakhuis als de Bank er zich gaat

vestigen. De enige ruimte die hiervoor kan worden vrijgemaakt is het privé-kantoor. Als hierin een brandkast, een bureau en een paar stoelen zijn geplaatst, is dat juist genoeg om met een cliënt zittend de bankzaken af te handelen. Voor de boeren van Udenhout is de verplaatsing van het kantoor al een verbetering op zich. Voor nagenoeg alle organisatorische en bedrijfsmatige activiteiten kan men voortaan op twee adressen terecht, te weten de boerenbond en de zuivelfabriek. Beide zijn pal naast elkaar gelegen aan het einde van de toenmalige Stationsstraat. De praktijk is eenvoudig. Wil een jonge boer het bedrijf van zijn ouders overnemen dan gaat hij eerst het ledenregister van de zuivelfabriek tekenen. Vervolgens steekt hij de weegbrug over en gaat het kantoor van het pakhuis binnen om er het ledenregister te tekenen van de C.A.V. of van de Boerenbond en de Boerenleenbank. Hij regelt en passant binnen hetzelfde kantoor zijn verzekeringen bij het agentschap van de Verzekeringen NCB. Desgewenst opent hij een lopende rekening bij de bank en bespreekt indien nodig alvast zijn financieringsmogelijkheden. Bij de administrateur van de eiervereniging meldt hij zich tenslotte aan, als hij voornemens is zijn eieren bij de C.R.E. te Roermond te leveren.

De bank tijdens de oorlogsjaren 1940-1945

	eind 1940	eind 1941	eind 1942	eind 1943	eind 1944	eind 1945
<i>Bedragen</i>						
Spaartegoed	f.260.000,-	f.122.000,-	f.228.000,-	f.497.000,-	f.675.000,-	f.1.400.000,-
Leningen	f.78.000,-	f.48.000,-	f.23.000,-	f.22.000,-	f.35.000,-	f.32.000,-
Winstsaldo	f.57,-	f.890,-	f.226,-	f.778,-	f.1.719,-	f.2.959,-
Balanstotaal	f.294.000,-	f.157.000,-	f.263.000,-	f.533.000,-	f.718.000,-	f.1.998.000,-
<i>Aantallen</i>						
Leden	200	208	205	209	230	249
Spaar						
rekeningen	305	300	313	367	468	651
Leningen	32	20	12	9	4	2
Lopende						
rekeningen	14	10	8	9	5	22
Inwoners						
Udenhout	4.448	4.491	4.711	ca.4.794	ca.4.877	4.962

Geen lonen en salarissen voor het gemeentepersoneel

Eind 1944 wordt de communicatie tussen het bevrijde zuiden en het nog bezette noorden steeds moeizamer of zelfs geheel onmogelijk. Delen van Nederland komen onder water te staan. Hele dorpen worden geëvacueerd. Door papierschaarste en censuur is er van normale berichtgeving nog nauwelijks sprake. Later vallen ook de telefoonverbindingen uit.

Met deze problemen krijgt ook het gemeentebestuur van Udenhout te maken. Maar.... waar de nood het hoogst is, is de hulp het meest nabij! Twee weken na de bevrijding van Udenhout ligt er bij de plaatselijke Boerenleenbank al een schrijven van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank uit Eindhoven dat zij er in beginsel geen bezwaar tegen heeft dat aan de gemeente een krediet in lopende rekening wordt verstrekt van f.20.000,-.

Een wel zeer merkwaardig besluit van B&W

Op dezelfde dag, 9 november 1944, wordt het volgende raadsbesluit geformuleerd:

“Burgemeester en Wethouders van Udenhout, als zodanig tijdelijk belast met alle van de Raad uitgaande bevoegdheden; overwegende, dat de ontvanger dezer gemeente niet beschikt over voldoende geldmiddelen om de door de gemeente te doene

betalingen te verrichten; dat dit gebrek aan contanten voortvloeit uit het feit, dat het tegoed der gemeente bij den post cheque- en girodienst, op haar postrekening no. 44482, aanwijzende volgens het laatstontvangen saldobiljet d.d. 9 oktober 1944 een saldo van f.34.008,79 in verband met de tegenwoordigen oorlogstoestand, voorlopig niet liquide zal kunnen worden gemaakt; gelet op de omstandigheid, dat reeds verschillende betalingen van jaarwedden enz. zijn moeten worden uitgesteld en dat deze periodiek terugkeerende en tal van andere uitgaven zullen moeten worden gedaan;

b e s l u i t e n :

1. *Bij de Boerenleenbank, gevestigd te Udenhout, ten behoeve der gemeente Udenhout een kasgeldleening aan te gaan tot een bedrag van ten hoogste f.20.000,- (twintigduizend gulden) in den vorm van een te openen krediet bij genoemde bank, tot 31 december 1944, tegen een rentevergoeding van niet minder dan 1/2 % boven het promessedisconto van de Nederlandsche Bank, met een minimum van 4 %;*

2. *De verplichtingen enz.;*

3. *Te bepalen enz.;*

Udenhout, 9 november 1944.

Burgemeester en Wethouders van Udenhout

De Burgemeester, w.g. P. Heijmans, waarn.

De Secretaris, w.g. P. Vermeer

De geldzuivering van 1945

“De winkel is leeg, maar de geldla zit nog vol”. Zo schijnt minister Liefstinck van Financiën de situatie in Nederland kort na het einde van de oorlog te hebben geschetst. Tegenover de grote geldaanwas in de oorlogsjaren staan geen goederen van waarde. Integendeel, het land is leeggeplunderd. De waarde van het geld is daarom uiterst gering.

Donderslag bij heldere hemel

Hoe de geldsanering bij de Boerenleenbank in Udenhout is verlopen, kan ons niemand beter vertellen dan degene die het gehele proces in goede banen heeft moeten leiden. Kassier Toontje van den Bersselaar vertelt als volgt:

“Het was zaterdagmiddag 7 Juli 1945 dat de kantoorhouder der posterijen de heer C.Hosli kwam aandragen met een grote gele envelop, waarop met grote letters “**ZEER GEHEIM**”. Nog in het bijzijn van de Heer Hosli, (die al wist wat er te koop was omdat hij ook zulk een geheim had ontvangen), werd natuurlijk dit groot geheim ontsluitend, en jawel dat groot geheim was dan een mededeling die tot Maandagmorgen geheim moest worden gehouden, dat alle briefjes van 100 moesten worden ingeleverd in de week van 9 tot 14 Juli. Een groot plakkaat was bijgesloten dat op Maandagmorgen moest worden aangeplakt aan het kantoor. Voor de bank zelf kwam dit bericht als een donderslag bij heldere hemel. Er waren geen instructies bij dan alleen dat het aantal ingeleverde biljetten op het persoonsbewijs van degene die de biljetten inleverde moest worden aangetekend. Er is die Zondag de gehele dag gewerkt om op alles voorbereid te zijn tegen die dingen die te wachten stonden. Wij hadden natuurlijk geen flauw idee hoeveel mensen en hoeveel briefjes van f.100,- zouden worden aangeleverd en daarom hadden wij maar voldoende papier klaargemaakt. Maandagmorgen om 8 uur werd de bekendmaking op de deur van het pakhuis bevestigd en om half negen kwamen de eerste twee personen samen het kantoor binnen stappen. Ik zal verdere mededelingen over deze inzameling achterwege laten, maar kan wel vertellen dat in totaal 6.000 briefjes van f.100,- werden ingeleverd”. Einde citaat.

Het tientje van Liefstinck

Het publiek kreeg voor de ingeleverde biljetten geen nieuwe in de plaats, maar moest er bij de bank een rekening voor openen, die op gezag van de overheid onmiddellijk werd geblokkeerd. We laten Toontje van den Bersselaar weer aan het woord:

“Later, in de laatste week van september, moest ook al het overige bankpapier worden ingeleverd. Als tegemoetkoming mocht toen iedereen op zijn stamkaart bij de distributiedienst een tientje gaan halen: het zogenaamde “Tientje van Liefstinck”. Het totale bedrag dat in Udenhout bij de bank werd ingeleverd aan biljetten van f.100,- en de andere biljetten bedroeg meer dan f.1.000.000,-.” Einde citaat.

In het begin is er bij het publiek veel begrip voor de geldzuivering, maar de vele nauwelijks te hanteren voorschriften wekken veel irritatie. Met het geld op de geblokkeerde rekeningen mag men aanvankelijk helemaal niets doen. Na enige tijd mogen de rekeninghouders er de soms zeer hoge belastingen mee betalen, maar het heeft uiteindelijk tot 1952 geduurd voordat al het geblokkeerde geld werd vrijgegeven.

Wat er nog meer verandert

Op 15 maart 1946 neemt Graard Bergmans afscheid als zaakvoerder en secretaris-penningmeester van de plaatselijke Boerenbond. Hij heeft de organisatie dan ongeveer 35 jaar gediend. Het bestuur benoemt Toontje van den Bersselaar tot zaakvoerder. Hij is al vanaf 1920 als boekhouder op het pakhuis werkzaam. Ook het agentschap van de Verzekeringen NCB wordt aan zijn zorg toevertrouwd. Dat Toontje sinds 1 januari 1944 ook al kassier van de Boerenleenbank is, blijkt geen bezwaar te zijn. Maar daar blijft het niet bij. In 1951 komt Kees van der Meijden te overlijden. Na het vertrek van de heer Bergmans is hij binnen het bestuur van de Boerenbond gedurende vijf jaar de secretaris geweest. Tot zijn opvolger, maar dan zonder bestuursfunctie, wordt Toontje van den Bersselaar benoemd!

De bank heeft zelf nog steeds geen personeel

Een dergelijke cumulatie van functies is in deze tijd ondenkbaar. Nog uitzonderlijker is de situatie omdat alle activiteiten zijn geconcentreerd binnen één kantoor. De Boerenbond verhuurt kantoorruimte aan de Boerenleenbank en zorgt voor voldoende personeel. Ondertussen speelt Toontje het ene moment voor zaakvoerder van het pakhuis, dan weer is hij kassier en tussendoor behartigt hij de verzekeringszaken van boer en burger, of hij is in de weer als secretaris van de Boerenbond.

Hoe uniek de situatie is uitgegroeid wordt pas duidelijk als blijkt dat in die jaren alle salarissen, lonen, provisies die Toontje met zijn Boerenbond, Boerenleenbank en verzekeringen verdient, in de kas van de Boerenbond worden gestort. De Boerenbond betaalt vervolgens uit haar kas het salaris van Toontje en zijn bankpersoneel. Deze complexe gang van zaken kan niet lang stand houden. Ook voor het bestuur is het duidelijk dat hierin verandering moet komen. Zowel de functie van zaakvoerder als van kassier zijn al geruime tijd volledige dagtaken als in 1953 Jan van Iersel tot zaakvoerder wordt benoemd. Hij is de opvolger van Toontje met daarbij als bijzondere voorwaarde dat Toontje voorlopig de supervisie behoudt over het reilen en zeilen binnen het pakhuis. Maar nog steeds grenzen beide kantoren aan elkaar en is er nauwelijks sprake van gescheiden dienstverlening.

Een eigen kantoor binnen de Boerenbond

Het ontgaat het bestuur van de Boerenbond niet dat de activiteiten van de bank zich in snel tempo uitbreiden. Als eigenaresse van het gebouw gaat vervolgens het bestuur van de Boerenbond voor de bank een nieuw kantoor bouwen, grenzend aan het kantoor van de Boerenbond. De tijd is evenwel nog niet rijp voor een eigen kluis. Beide organisaties blijven gebruik maken van dezelfde kluisruimte. En zo wordt er op 5 juni 1947 een interne verbouwing van de kantoren door de Boerenbond aanbesteed. Al in november is de aannemer met het werk

gereed en neemt de bank haar nieuwe kantoor in gebruik. Het enige daglicht dat binnenvalt, komt door een hoog raam aan de kant van de tuin van Bart Danklof. Een kolenhaard zorgt voor de verwarming en er is één loket waar de cliënten één voor één worden geholpen. Voor de wachtenden is er een staanplaats in het portaal van de Boerenbond. Daar bevindt zich ook de buitendeur van het gebouw. Maar het gebouw is pas af als de inzegening heeft plaats gehad. Door ziekte en genomen ontslag van pastoor Van Welie duurt het tot 30 maart 1948 alvorens het kantoor door pastoor Prinsen kan worden ingezegend.

1950 Udenhout verandert en vernieuwt

In het begin van de twintigste eeuw staat Udenhout, zoals we eerder hebben gezien, sterk onder invloed van twee prominente Udenhouters: burgemeester van Heeswijk en pastoor van Eijl. Vast staat dat zij een grote invloed hebben gehad op de economische en godsdienstige ontwikkeling binnen Udenhout.

Een soortgelijke situatie doet zich voor tussen 1945 en 1950. In deze periode worden nagenoeg alle belangrijke functies binnen het dorp opnieuw ingevuld. In 1947 volgen kort op elkaar de benoeming van de heren Mr. W. Verhoeven tot burgemeester, P.H.F. Huenges tot notaris en W. Mulder tot gemeentesecretaris.

In 1948 volgt de benoeming van pastoor Prinsen als opvolger van pastoor van Welie en treedt de heer J.A.M. van Ginneken aan als directeur van de Udenhoutse steenfabriek als opvolger van de heer C.B. Mols. Het jaar daarop in 1949 zien we de heer H. Jansen als nieuwe directeur van de zuivelfabriek aantreden. Deze nieuwe generatie dorpsnotabelen neemt na de oorlog samen met vele anderen het voortouw bij de wederopbouw en economische ontwikkeling van een sterk verarmd Udenhout.

Viering van het Gouden feest in 1950

Ofschoon zonder enig uiterlijk vertoon de officiële oprichtingsdatum, 3 december, inmiddels was gepasseerd, gaat de bank in februari toch werk maken van een groot feest voor alle leden. Er wordt een feestcommissie benoemd, bestaande uit Jan Verhoeven, Peer Heijmans en de kassier. Het is interessant om te zien hoe vervolgens in de vergadering van 20 april er een uitgebreide discussie ontstaat over het oprichten van een H.Hartmonument in Udenhout. Hiervoor was ook reeds 25 jaar eerder f.500,- beschikbaar gesteld bij gelegenheid van het Zilveren Feest van de bank. Niet eerder wordt er over een onderwerp zo uitgebreid genotuleerd, als nu. Het gaat over “een voor Udenhout waardig beeld”. We laten het woord aan de notulist.

Vergadering van Bestuur en Raad van Toezicht op Donderdag 20 april des n.m. om 7 uur.

Aanwezig allen, met uitzondering van W.Bertens met kennisgeving.

De voorzitter beet allen welkom en opent de vergadering op de gebruikelijke wijze.

Nadat nog de te houden algemene jaarvergadering is besproken en de dit jaar te houden feestvergadering in verband met het Gouden Jubileum, brengt de voorzitter ter sprake dat in 1924 bij gelegenheid van het Zilveren Jubileum der bank aan het R.K. Kerkbestuur een bedrag is geschonken groot f.500,-, als bijdrage in het fonds tot stichting van een H.Hartmonument. Hij zegt dat dit bedrag met rente op rente kan zijn aangegroeid tot ± f.800,-. Thans na 25 jaar is onze Katholieke gemeente nog niet in het bezit van een H.Hartbeeld, wat vermoedelijk te wijten zal zijn aan het feit dat tot beden nog geen geschikte plaats tot oprichting is gevonden. Gaarne zou hij zien dat het monument zou worden geplaatst bij het gemeentehuis op de plaats waar thans de kiosk staat en deze op een ander gemeenteterrein te plaatsen. Hij heeft zich over een en ander met de Z.E. Heer Pastoor in verbinding gesteld en ook deze was van mening dat een geschikt terrein het grootste struikelblok was. Daar de voorzitter gebleken is dat het fonds nog niet tot een dusdanige hoogte is aangegroeid dat tot aankoop van een voor Udenhout waardig beeld kan worden overgegaan, stelt hij aan Bestuur en Raad van

Toezicht voor, van het voor het Gouden Feest gereserveerde bedrag nogmaals f.500,- beschikbaar te stellen, in het vaste vertrouwen dat binnen zeer korte tijd een geschikt terrein zal zijn gevonden. Hij zegt dat ook op de medewerking van de Jonge Boerenstand kan worden gerekend als een of ander terrein geschikt moet worden gemaakt, b.v. door zandaanvoer of iets dergelijks. De G.A. (geestelijke adviseur) zegt dat hij gaarne een gift voor het beoogde doel zal accepteren, doch alleen wanneer vooraf een geschikt terrein beschikbaar is gesteld. Nadat de voorzitter heeft gevraagd of Bestuur en Raad van Toezicht zich met zijn voorstel kan verenigen, worden in een levendige gedachtenwisseling de verschillende wenselijkheden en mogelijkheden besproken met als resultaat, dat alle aanwezigen zich akkoord verklaren met de voorzitter met uitzondering van de Heer Heijmans, die van mening is dat het bijzaak moet zijn om giften aan geestelijke instellingen te verstrekken en ook omdat het meer een kwestie is die de parochie van St.-Lambertus aangaat, immers Biezenmortel heeft een H.Hartbeeld en door een gift van de Boerenleenbank betalen ook de leden uit Biezenmortel mee.” Einde citaat.

Inmiddels is de datum van de feestelijke viering vastgesteld op dinsdag 4 en woensdag 5 juli 1950. De dag wordt ingezet met een Plechtige H.Mis uit dankbaarheid, opgedragen door de Geestelijk Adviseur en zijn beide kapelaans. Rector van Teeffelen van Huize St.-Vincentius houdt de feestelijke toespraak. Daarop aansluitend is er een koffietafel voor alle leden met echtgenote en de vele genodigden in de Pauluszaal en in het nieuwe parochiehuis. Om zes uur in de namiddag gaat het feest voor de leden en genodigden in de grote toneelzaal verder. De zaal die aan 420 personen plaats biedt, is dan geheel bezet. Kassier van den Bersselaar leidt de vergadering en heet allen welkom, in het bijzonder de heer Fleskens, voorzitter van de Centrale Bank uit Eindhoven en de heer Erkelens, hoofdinspecteur. Beiden spreken de vergadering toe. Met veel waardering luistert het publiek naar de woorden van gelukwens en aansporing van beide heren. Na de felicitaties van burgemeester Verhoeven volgt een uitgebreide huldiging van Hannes Pijnenburg. Ondanks zijn 90 jaren is hij op de vergadering aanwezig. Hij is lid vanaf de oprichting. Onder applaus biedt de dagvoorzitter hem een kistje sigaren aan. Hierna voeren de leden van de Boerinnenbond en de Jonge Boerenstand, onder regie van Pieter van Dam, het toneelstuk “Boerenstrijd” op. De avond wordt tenslotte besloten met het zingen van het Boerenbondslied “Kruis en Ploeg”.

Boerenbondslied “KRUIS EN PLOEG”

Wijze Limburgs Volkslied

Woorden van Mr. Dr. L.N. Deckers

*‘k Heb u lief, mijn akkerland,
 Tuin en erf en wei;
 ‘k Heb u lief, mijn gouden baard,
 Koning maakt gij mij!
 Zwoegen wil ik, off’ren ‘t zweet
 Voor der vad’ren grond!
 Trouw ‘t Kruis en trouw den ploeg, }
 Leev’ de Boerenbond! } bis.*

*Heil den stand, die volk’ren voedt,
 Altaar steunt en Troon,
 Hoog in eere houdt gezijn,
 Aard, bedrijf en woon;
 Die in vreemde praal en pracht
 Nimmer vreugde vond.
 Trouw ‘t Kruis en trouw den ploeg, }
 Leev’ de Boerenbond! } bis.*

*Volgen wij de Bondsbanier,
 Wat rondom ons vall',
 Heilig blijft 't gegeven woord,
 Duizenden staan pal!
 Eer verdedigd, plicht vervuld,
 Rechten fier verkond.
 Trouw 't Kruis en trouw den ploeg, }
 Leev' de Boerenbond! }bis.*

Als bijzonderheid van deze avond vermeldt het verslag dat het stuk "Boerenstrijd" de eerste uitvoering in Udenhout is geweest waarbij de spelers uit mannen en vrouwen bestaan. Dit experiment mag als volkomen geslaagd worden beschouwd. Aldus de kronieken.

Hoofdstuk 9 (1951-1960)

GOEDKOOP BOUWEN MET DE BOERENLEENBANK

De gezamenlijke standsorganisaties beleven in de vijftiger jaren goede tijden. Maar de onderlinge samenwerking brengt tussen boeren, arbeiders en middenstanders ook een veranderingsproces op gang. Met name bij de jongeren worden de historisch gegroeide verschillen in rang en stand geleidelijk aan minder sterk ervaren.

De wederopbouw van het parochiehuis wordt gevolgd door de oprichting van een breed gedragen Culturele Kring. De waterstaatskerk wordt uitgebreid en gemoderniseerd en Leo Bäumlner zorgt voor fraai gebeeldhouwde kerkbanken.

Samen met burgemeester Verhoeven zorgt pastoor Prinsen voor een jaarlijks terugkerende St.-Hubertus-slijpocht, voorafgegaan door een zeer bijzondere eucharistieviering, opgeluisterd door hoornblazers.

Voor de bank breekt een periode aan van groei en bloei, waardoor uitbreiding van het personeel en een nieuw eigen kantoor in het centrum van het dorp noodzakelijk zijn.

Het financieren van 27 woningen in volgens het veelgeprezen Udenhouts bouwplan betekent in 1952 een doorbraak voor de bank op het gebied van de woningfinanciering. Het is tegelijk de eerste belangrijke aanzet voor de bevordering van het eigen-woningbezit in Udenhout en Biezenmortel.

Standorganisaties in Udenhout

Onder leiding van sterk gemotiveerde besturen en gesteund door de geestelijken van de parochie komen de drie standsorganisaties in de vijftiger jaren tot grote bloei. Zij zetten zich vooral in voor de maatschappelijke, godsdienstige en culturele ontwikkeling van hun leden, te weten boeren, middenstanders en arbeiders. Er worden vele cursussen georganiseerd. Regelmatig gaan grote groepen mannen en vrouwen naar het retraitehuis 'Loyola' in Vught of het 'Cenakel' in Tilburg, voor enkele dagen van bezinning en vorming. In Udenhout is het de Boerenbond, ook wel aangeduid als N.C.B., die samen met de Boerinnenbond en Jonge Boerenstand (R.K.J.B.) de belangen van de agrarische gezinnen behartigt. Alle boeren zonder uitzondering zijn lid van hun standsorganisatie en van één of meer onderafdelingen. Voor de arbeiders is er de K.A.B., wat staat voor Katholieke Arbeidersbeweging. Zij kent eveneens zeer veel leden en is nauw betrokken bij de activiteiten van de K.A.V., de Katholieke Arbeidersvrouwen. De jongeren vinden we terug bij de Kajotters en Kajotsters. Voor de behartiging van hun financiële zaken is er ter plaatse een agentschap van de Centrale Volksbank en voor levensverzekeringen kan men terecht bij Louis Brekelmans, de plaatselijke man van Concordia. Bij de Middenstand is het aantal leden uiteraard aanzienlijk kleiner en de verscheidenheid des te groter. Ook zij hebben zich georganiseerd en wel in de Katholieke Middenstandsvereniging. Bovendien is er de K.J.M.V., de Katholieke Jonge Middenstandsvereniging. Ook voor deze groepering opereert in Udenhout een financiële instelling. Zij kunnen gebruik maken van de diensten van de Nederlandsche Middenstands Spaarbank, die ter plaatse een kantoor met beperkte openstelling heeft.

Het maatschappelijk leven van Udenhout zal de komende decennia in belangrijke mate worden geleid en beïnvloed door deze drie standsorganisaties. Daar waar mogelijk of wenselijk wordt er onderling overleg gevoerd of bundelen de organisaties hun krachten om het algemeen belang te dienen.

Een beeld van de samenstelling van enkele verenigingen in Udenhout per 1 januari 1959:

Vereniging	Middenstanders	Arbeiders	Boeren	Totaal
Voetbalvereniging	33	64	5	102
Korfbalvereniging	-	34	-	34
KVP-jongeren	7	6	24	37
M.A.-school	13	37	11	61
Toneelvereniging	22	8	1	31
Kerkkoor	9	3	5	17
Dameskoor	10	13	-	23
Mannenkoor	28	2	1	31
Harmonie Cecilia	16	36	-	52
Fanfare M en V	4	31	-	35
Kerkebestuur	2	-	2	4
Gemeenteraad	3	5	3	11

Cultuur en paardensport

Pastoor Prinsen: Patronaat en kerk

Zoals overal elders in het land breekt er na de oorlog een tijd aan van wederopbouw en

vernieuwing. Op velerlei terrein komen initiatieven tot ontwikkeling op sociaal-economisch en cultureel gebied. De naoorlogse dorpsnotabelen spelen daarbij een belangrijke rol. Pastoor Prinsen is een van hen. Gezegend met vele artistieke en zakelijke kwaliteiten is hij de aangewezen persoon om het herstel van het patronaat ter hand te nemen. De puinhopen van het oude patronaat van pastoor van Eijl laat hij ombouwen tot een fraaie schouwburgzaal met 420 vaste zitplaatsen. Daaraan vastgebouwd krijgt Udenhout een goed uitgeruste gymzaal en de nodige vergaderaccommodatie.

Bij gelegenheid van de feestelijke ingebruikname in 1950 voert het jongenskoor Gaudeamus onder leiding van de fraters de operette “Bloemenparadijs” op. Het sprankelende muziekstuk wordt dertien maal voor een uitverkochte zaal voor het voetlicht gebracht.

De waterstaatskerk

Ook een tweede grote uitdaging gaat pastoor Prinsen niet uit de weg. De fraaie Waterstaatskerk is nodig aan uitbreiding en renovatie toe. De kerk biedt onvoldoende ruimte voor het nog steeds groeiend aantal gelovigen. Bovendien zijn de kerkbanken dringend aan vervanging toe. Het resultaat van zijn inspanningen vinden wij terug in de beide zijvleugels die zijn aangebouwd en in de nieuwe kerkbanken. Bezienswaardig en artistiek van hoog niveau zijn de beeldhouwde wangen van deze kerkbanken. De kunstenaar die pastoor Prinsen hiervoor nodig had, vond hij in Beieren. Hier ontmoet hij in 1955 Leo Bäumlner die hij voor dit werk naar Udenhout haalde. Ongeveer 160 symbolen, motieven en wapens zijn door deze kunstenaar in de banken uitgebeiteld.

Culturele Kring

Na het gereedkomen van de grote toneelzaal in 1950 en de succesvolle opvoeringen van “Bloemenparadijs” nemen de standsorganisaties samen met enkele notabelen het initiatief voor de oprichting van een Culturele Kring. De organisaties besluiten in 1952, in goed overleg met geestelijke en wereldlijke overheid, tot het samenstellen van een winterprogramma bestaande uit vijf uitvoeringen. Bijna vijftien jaar hebben jong en oud uit alle standen genoten van goed beroeps- en amateurtoneel. Ook het Brabants Orkest onder leiding van Hein Jordans verzorgde in die jaren meerdere concerten in de Udenhoutse schouwburgzaal. De belangenbehartiging van de ‘Kring’ was vele jaren in goede handen bij de heren Van Ginneken, Van Keep, Mulder en Huenges. Met de komst van de televisie heeft de Culturele Kring het veld moeten ruimen.

De jaarlijkse slipjacht

Burgemeester Verhoeven en zijn echtgenote waren echte paardenliefhebbers. In hun kennissenkring groeit eind jaren veertig de gedachte om in het landelijke Udenhout met daarbij de Loonse en Drunense duinen in november een Hubertus-slipjacht te organiseren op een van tevoren getrokken spoor van vossenmest. Vanaf 1948 ziet de Udenhoutse bevolking jaarlijks op de derde zaterdag van november het centrum van het dorp overspoeld worden door grote trailers met rijpaarden en luxe auto’s met ruiters uit binnen- en buitenland. Pastoor Prinsen gaat in een overvolle kerk voor in een plechtige eucharistieviering, daarbij onder andere geassisteerd door burgemeester Verhoeven als acoliet. De dienst wordt opgeluisterd door de Sonneurs de la Trompe, een gezelschap jachthoornblazers uit België dat de Messe de Saint Hubert uitvoert. Na ontvangst op het gemeentehuis vertrekken de amazones en ruiters in een lange bonte stoet, voorafgegaan door de harmonie met de meute richting duinen. Het aantal ruiters groeit in de loop der jaren tot circa 200. Reden voor de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten om bezwaar aan te tekenen. Het protest leidt in 1979 tot beëindiging van dit hippisch evenement.

Ruimtegebrek levert nieuw kantoor op

Nadat in 1947 de bank een eigen kantoor heeft gekregen binnen de muren van het pakhuis van de Boerenbond is er al vrij snel sprake van het bouwen van een nieuw en beter ingericht kantoor. Aanvankelijk maakt de bank, bij gebrek aan een eigen kluis, voor het opbergen van de grote kaartenbakken, gebruik van de kluisruimte van haar buurman, de Boerenbond. De bank beschikt dan nog uitsluitend over een kleine brandkast. Deze burenhulp is niet zo bijzonder, omdat Toontje van den Bersselaar nog steeds én kassier én zaakvoerder is, en beide kantoren onderling zijn verbonden. Hierin komt medio 1953 verandering, als Jan van Iersel hem opvolgt. Een direct gevolg hiervan is, dat Toontje het bezwaarlijk vindt om nog langer gebruik te blijven maken van de kluis van de Boerenbond, nu daarin geldswaarden zijn opgeborgen waarvoor de nieuwe zaakvoerder verantwoordelijk is. Het bestuur van de Boerenbond onderkent het probleem en toont zich bereid om voor de bank een nieuw kantoor te bouwen met daarin een eigen kluisruimte. De bank neemt het eerste plan niet zonder meer over en besluit dan ook om opnieuw met de Boerenbond in overleg te treden. Jan van Rijswijk, die in beide besturen zitting heeft, zet daarbij namens de Boerenbond nog eens uiteen dat, als er toch gebouwd moet worden, het dan zo moet worden gedaan “dat men er voor jaren vanaf is”. Beide besturen vormen vervolgens elk een commissie van drie personen, die de plannen verder gaan voorbereiden. Namens de Bank zullen de besprekingen worden gevoerd door Jan Verhoeven, Peer Heijmans en Pieter Verhoeven.

In januari 1954 is men zover dat beide besturen met het voorliggende plan akkoord kunnen gaan. De bank krijgt in het nieuwe kantoor een eigen kluisruimte. De kosten voor de kluisdeur zijn begroot op ruim f.4.000,-

De eerste safeloketten.

In de vergadering van 5 juli kan de kassier aan Bestuur en Raad van Toezicht mededelen dat de Boerenbond tot aanbesteding is overgegaan en de bouw van het kantoor voor een bedrag van f.14.080,- is opgedragen aan de Udenhoutse aannemer Jan Verspeek. Tegelijk bespreekt hij de wenselijkheid om in de nieuwe kluis safeloketten te plaatsen voor verhuur aan cliënten. Als in september 1954 de bouw aanvangt hebben zich al zes personen gemeld die belangstelling hebben voor een eigen kluisje. Het bestuur besluit voorlopig een blok van 24 loketten te plaatsen, waarvan de aanschaf uitkomt op ± f.90,- per loket. De huurprijs die voor cliënten gaat gelden bedraagt f.5,- voor leden en f.6,- voor niet-leden. Voor de inrichting van het kantoor zal de Jaarbeurs in Utrecht worden bezocht door twee bestuursleden, de geestelijk adviseur en de kassier. In de eerstvolgende vergadering doet deze afvaardiging verslag van de bevindingen. De commissie adviseert te kiezen voor meubilair, uitgevoerd in staal. De levering vindt plaats door de Wed. Ahrend N.V. te Amsterdam. De totale aankoop belooft f.1.935,-, minus korting.

Ingebruikname en officiële opening.

Eind mei 1955 neemt de bank het kantoor in gebruik. Maar de officiële opening en inzegening laten op zich wachten. Om onduidelijke redenen zijn deze festiviteiten uitgesteld tot 13 januari 1956. Op die dag zijn de beide besturen van Boerenbond en Boerenleenbank in vergadering bijeen onder leiding van Jos Vermeer, voorzitter van de Boerenbond. In zijn inleiding memoreert hij de omstandigheden die hebben geleid tot de nieuwbouw en complimenteert hij de bouwcommissie onder leiding van Jan Bertens, met het bereikte resultaat. De bouwkosten hebben f.17.600,- bedragen, waarvan 25% voor rekening van de Boerenbond komt en de resterende 75% door de bank is te voldoen in een 30-jarige annuïteit van f.763,36. De centrale verwarming heeft f.5.800,- gekost en zal door ieder voor de helft worden betaald, welk bedrag

door de bank in 20 jaar moet worden terugbetaald.

Nadat de zakelijke aspecten zijn afgehandeld zegen pastoor Prinsen de kantoorruimten in. Tijdens de daarop aansluitende koffietafel, voert burgemeester Verhoeven het woord. In zijn toespraak feliciteert de spreker beide organisaties, maar speciaal de bank, met het fraaie kantoor. Eindelijk beschikt de bank nu over een kantoor met een eigen toegangsdeur en een eigen kluis. Voor het bedienen van de cliënten gebruikt de bank een wachthal met drie loketten en een spreekkamer. De banden met de Boerenbond zijn hiermede weliswaar lossier geworden maar de personele verwevenheid tussen beide instellingen blijft om een afdoende oplossing vragen.

De kassier en zijn medewerkers

De perikelen rondom de huisvesting zijn niet de enige zorgen van de bank. Al vrij snel na zijn aantreden in 1944 blijkt dat de parttime functie van Toontje onvoldoende is om alle voorkomende werkzaamheden in goede banen te leiden. Tijdens de werkzaamheden rondom de geldzuivering in 1945 is het bestuurslid Willem Bertens al eens aangezocht om de kassier te assisteren. Maar al snel moet worden uitgezien naar een vaste kantoorhulp. In het voorjaar van 1946 wordt Joke Robben hiervoor aangesteld. In september 1950 wordt zij opgevolgd door Joke van de Wouw.

Door de benoeming in 1953 van Jan van Iersel tot zaakvoerder is een stuk van de werkdruk binnen de bank weggenomen. Toontje kan zich nu meer dan in het verleden bezighouden met bank- en verzekeringszaken. Maar ook nu blijkt dat de snelle groei van de bank moeilijk is bij te houden. Wederom treedt het bestuur van de Boerenbond regelend op en krijgt de bank de toezegging dat bij drukke werkzaamheden Kees van den Bersselaar kan worden ingezet. Kees, vanaf 1951 als kantoorhulp werkzaam bij de Boerenbond, heeft inmiddels de kassiersopleiding van de Centrale Boerenleenbank afgerond.

Door de benoeming van Cor van der Meijden in 1957 is de personele bezetting met een vaste kracht uitgebreid. Zij zal haar werk beginnen met een salaris van f.100,- per maand. De personele mutaties volgen elkaar nu snel op. Op 1 februari 1959 komt Jeanne van den Langenberg het team versterken en gaat Cor van der Meijden in mei de Bank verlaten. Per diezelfde datum, 1 mei 1959 krijgt Kees van den Bersselaar een aanstelling als eerste assistent nadat Joke van de Wouw wegens huwelijk de Bank vaarwel heeft gezegd.

In de nieuwe samenstelling heeft het kantoor de volgende bezetting: Toontje van den Bersselaar is de kassier en heeft daarmee de dagelijkse leiding, zijn zoon Kees fungeert als eerste assistent en Jeanne van den Langenberg is formeel de tweede assistente. Allen staan dan nog steeds bij de Boerenbond op de loonlijst.

De Centrale Boerenleenbank grijpt in.

In de gecombineerde vergadering van 4 april 1960 deelt de voorzitter mede dat van "Eindhoven" bericht is ontvangen dat men daar niet langer genoeg kan nemen met deze ongebruikelijke wijze van personele bezetting. Vanaf 1946 is het personeel in feite niet in dienst geweest bij de bank maar bij de Boerenbond. In de notulen van die vergadering staat: "Met ingang van 1 januari 1960 zal de kassier met assistenten in dienst zijn van de bank en de eerste nota voor de sociale wetten is reeds binnen. De kassier zegt dat hij gehoopt had uit te kunnen dienen tot aan het betrekken van het nieuwe pand (in het centrum), vooral daar hij in de loop van dit jaar 40 jaar in dienst zou zijn geweest bij de Boerenbond". Einde citaat.

Aansluitend hierop deelt de voorzitter in de vergadering van 5 juli 1960 mede dat per 30 juni het loon met de Boerenbond is verrekend, zodat geacht kan worden dat de bank vanaf 1 januari 1960 eigen personeel in dienst heeft, nadat vanaf 1946 het personeel in dienst was geweest van

de R.K. Boerenbond.

Goedkoop bouwen in Udenhout

Boerenleenbank bevordert het eigen woningbezit

Op initiatief van burgemeester Verhoeven en de heer Van Ginneken, deze laatste als directeur van steenfabriek 'Udenhout', kan er in het begin van de jaren vijftig in Udenhout worden gestart met de bouw van 36 goedkope en toch degelijke woningen. Het bouwen vindt plaats naar een ontwerp van architect Heerkens uit Tilburg.

Architect Heerkens over het bouwplan.

Terugziend op zijn carrière als architect schrijft Noud Heerkens in 1988 in zijn memoires: "De kleinere gemeenten hadden in die tijd geen geld voor sociale woningbouw. Daarom ben ik toen ingeschakeld bij een project in de premiesfeer: halfvrijstaande woningen met ongeveer 300 meter grond erbij. Rente en aflossing waren zes gulden per week. Ongeveer de helft van de huren in de sociale woningbouw". Einde citaat.

Door een goed samenspel met het Udenhoutse gemeentebestuur en de Dienst Bouwtoezicht 'West-Brabant' krijgt Heerkens binnen een week de premie- en vergunningsprocedure rond. Heerkens vervolgt: "Dinsdagnacht was ik er aan begonnen en de maandag daarop konden we de mensen zeggen: Bouwen maar! Heel Nederland stond op zijn kop. Ik ben in vier provincies met dit huis bezig geweest. In totaal zijn er zeshonderd van gebouwd. Als ik terugkijk vind ik dit echt een bijzondere gebeurtenis in mijn leven". Einde citaat.

Boerenleenbank wordt woningfinancier

In de vergadering van 24 januari 1952 brengen de voorzitter van het bestuur en de kassier verslag uit van een bespreking die zij hebben gehad met de burgemeester en anderen over de bouw van een aantal woningen in Udenhout. Het betreft niet een initiatief van de woningbouwvereniging, maar woningen voor rekening en risico van de toekomstige eigenaren. Voor die tijd een gewaagde onderneming waarvoor her en der ernstige waarschuwingen te horen waren. Over de financiering hebben burgemeester Verhoeven en directeur Van Ginneken inmiddels een persoonlijk onderhoud gehad met de heer Claessens, directeur van de Centrale Boerenleenbank in Eindhoven. Beide heren hebben in principe de toezegging gekregen dat de Boerenleenbank van Udenhout op goedkeuring van de financiering kan rekenen.

Bestuur en Raad van Toezicht van Udenhout zijn eveneens bereid hun medewerking te verlenen, maar zullen elke aanvraag te zijner tijd afzonderlijk beoordelen.

Over annuïteiten, gemeentegarantie en subsidies

Het eerste grote woningbouwproject betekent voor de bank een geweldige inspanning. Natuurlijk is men vereerd met de uitnodiging om het project mee van de grond te krijgen. Maar bestuur en kassier zijn dan nog niet gewend om te werken met overheidssubsidies, gemeentegarantie en annuïteiten. Dus gaan de voorzitter en de kassier zelf ook naar Eindhoven om zich persoonlijk te laten voorlichten door enkele prominente financieringsdeskundigen. Het rekenvoorbeeld dat voor alle bouwers zal gelden, gaat uit van ruim f.9.800,- aan stichtingskosten. Aan rijkspremie kan men rekenen op f.4.100,- en aan eigen geld moet de aspirant-bouwer ± f.765,- inbrengen. Het ontbrekende bedrag van f.5.000,- zal de Boerenleenbank financieren tegen een rente van 4½%. Rente en aflossing moeten worden voldaan in 30 jaarlijkse annuïteiten. Deze jaarlijkse last belooft f.306,96, welk bedrag in 12 maandelijks termijnen moet worden gespaard. Als zekerheid eerste hypotheek en gemeentegarantie. Na 30 jaar kan de bouwer zich onbelast

eigenaar noemen van “een kleine middenstandswoning die geheel voldoet aan de moderne eisen, zoals een volledig ingerichte douche-installatie met lavet en warmwaterleiding, terwijl de keuken en de hal geheel zijn betegeld.” Het Bestuur en de Raad van Toezicht zijn enthousiast over de uitwerking van de plannen. Nadat de lijst met aspirant-bouwers zorgvuldig is ‘gescreend’ wordt besloten om met 27 van hen in zee te gaan. Prompt zijn de jaren daarna de maandelijkse verplichtingen nagekomen. Elke maand stort de bouwer f.25,58 op het spaarboekje en eenmaal per jaar volgt een afboeking van f.306,96 in het foeilelijke bloedrode voorschotboekje. De huizen van dit eerste grote woningbouwproject zijn destijds gebouwd in de Zeshoevenstraat, de Van Heeswijkstraat, de Kreitenmolenstraat over het spoor, de Berkelseweg en de Capucijnenstraat. Ze hebben tot op de dag van vandaag hun waarde behouden, getuige de relatief hoge prijzen die er nog steeds voor worden betaald.

De Directeur-generaal Wederopbouw in Udenhout

“De nood is vindingrijk. In Udenhout heeft men van de nood een deugd gemaakt en dit zou ik als voorbeeld willen stellen voor andere gemeenten”. Aldus sprak de directeur-generaal van Wederopbouw en Volkshuisvesting Dr. Ir. Z.Y. van der Meer bij de eerste-steenlegging van de nieuwe woningen van ‘het plan Udenhout’.

Een groot aantal provinciale en plaatselijke prominenten en diverse andere genodigden zijn op maandag 26 mei 1952 bijeen gekomen om getuige te zijn van de officiële start van het bouwplan. Onder hen burgemeester W. Verhoeven en secretaris W. Mulder, directeur Van Ginneken van steenfabriek ‘Udenhout’, notaris P.H.F. Huenges, bankvoorzitter Jan Verhoeven en kassier Toontje van den Bersselaar, architect Heerkens en de aannemers A.P. Brekelmans, de Gebroeders Brekelmans en de Gebroeders Verspeek. Verder de raadsleden en de gemeenteontvanger.

Na de ontvangst op het gemeentehuis wandelt het gezelschap naar de Zeshoevenstraat waar in de voorgevel van de huizen van Jo van Keulen en Gerrit Hamers de directeur-generaal een gedenksteen plaatst met daarop de volgende tekst: “Eendracht van hoofd en hand bracht hier groot werk tot stand. Gedenksteen gelegd door directeur-generaal van Wederopbouw en Volkshuisvesting, dr. ir. Z.Y. v.d. Meer, 26 mei 1952.”

Na afloop gaat het gezelschap naar “Bos en Duin”, waar de lunch wordt gebruikt. Hier voegt zich ook de Commissaris van de Koningin prof. dr. J. de Quay bij het gezelschap. Na vertrek van de heren Van der Meer en De Quay wordt door de overige heren nog een bezoek gebracht aan de steenfabriek.

Nog vele bouwprojecten zullen volgen

In het naoorlogse Udenhout is zoals overal elders grote behoefte aan nieuwe huizen. De woningnood is groot en een eigen huis wordt door veel Udenhouters als een kostbaar bezit ervaren. De verschillende bouwplannen die nog volgen zijn in die jaren primair voor de eigen bevolking en degenen die een economische binding hebben met Udenhout.

Andere grotere nieuwbouwprojecten waarin de Boerenleenbank belangrijk participeert zijn in 1959 de woningen aan de Zeshoevenstraat, voorbij het wijkgebouw en in 1961 de huizen in de Tuinstraat van aannemer Snoeren uit Tilburg. Tien bouwers kiezen hier voor de Boerenleenbank. Deze trend heeft zich voortgezet tot op de dag van vandaag. Anno 1998 is door de Rabobank aan particulieren woningen een bedrag gefinancierd van ruim 172 miljoen.

Wat iemand al niet verzint om een praatje te kunnen maken.

In de tijd dat de bank nog Boerenleenbank heette, werd tegenover de bank een huis gesloopt en herbouwd. Tijdens dit proces kwam een keer een bezwete en met veel stof besmeurde man

mededelen dat hij het werk alleen wel zwaar vond en hij vroeg aan het bankpersoneel of hij een boer kon lenen om hem mee te helpen met slopen; hij was toch immers bij een **boerenleenbank**.

De bank wil naar het centrum van het dorp

Begin 1959 gaan er binnen het bestuur van de Bank stemmen op of het niet wenselijk is om uit te zien naar een geschikt huis of een bouwplaats voor een nieuw kantoor in het centrum van de gemeente. Als eerste pand lijkt daarvoor in aanmerking te komen het oude doktershuis, dat in het centrum van het dorp is gelegen. Gaandeweg komen er steeds meer mogelijkheden in beeld en voert het bestuur her en der besprekingen met o.a. Jan Danklof, Pieter van Dam, Frans van de Pas, mevrouw Van Acker en anderen. Steeds blijken locatie of prijs op bezwaren te stuiten, totdat het pand van Frans de Bakker in beeld komt. Het is een pas gereedgekomen vrijstaand woonhuis dat na de nodige bouwkundige aanpassingen zeer geschikt wordt geacht. Men denkt zelfs dat er behalve voldoende kantooruimte ook nog een geschikte kassierswoning is te realiseren. Hierdoor zullen de lasten van de bank aanzienlijk worden verlicht. Na verkregen goedkeuring van Eindhoven komt reeds op 19 november 1959 met de heer de Bakker een voorlopig koopcontract tot stand.

Pieter Bertens gaat emigreren naar Canada

Dan doet in januari 1960 in het dorp het nieuws de ronde dat Pieter Bertens voornemens is met zijn gezin naar Canada te emigreren. Pieter bezit in het centrum van het dorp een boerderij bestaande uit een representatief woonhuis, diverse stallen en schuren en een huiskavel met een oppervlakte van 2700 m². Het perceel heeft aan de Kreitenmolenstraat een breedte van ruim 20 meter en een zeer goede ontsluiting van het achterterrein. Dit terrein strekt zich uit tot aan het Kloosterpad.

Direct na het bekend worden van het nieuws komen beide colleges op 18 februari bijeen voor spoedberaad. De situatie is enigszins complex omdat de bank inmiddels het pand van de Bakker heeft gekocht. Toch zijn allen het er over eens dat het pand Bertens aanzienlijk meer mogelijkheden biedt dan het eerder aangekochte woonhuis. De vergadering besluit dat de voorzitter en de president de onderhandelingen zullen openen. Op 3 maart komt men weer bijeen en wordt verslag gedaan. De geruchten blijken juist te zijn en de heer Bertens heeft de bank een vraagprijs gesteld van f.75.000,-. De onderhandelaars zijn hierop niet ingegaan en hebben de onderhandelingen pas hervat na een verlaging van de prijs met f.10.000,- tot f.65.000,-.

Op deze vraagprijs is de bank bereid een bod uit te brengen van f.55.000,-. In de gecombineerde vergadering van 7 maart kan de voorzitter tot zijn genoegen mededelen dat voor een bedrag van f.60.000,- het bedrijf van de heer Bertens is aangekocht. Door beide colleges wordt de aankoop formeel bekrachtigd en wordt tevens besloten het woonhuis van de heer de Bakker nu te verkopen.

Bouwcommissie en architect aan de slag

Voor het uitwerken van de bouwplannen benoemt de bank een commissie bestaande uit de heren Marinus van Rijsewijk, Jan van Rijswijk, Pieter Verhoeven en de kassier. Als architect is aangezocht de heer J. van Esch uit Oisterwijk.

Op 9 juni komt architect Van Esch tekeningen en bestek aan de beheerders toelichten en wordt besloten de aanbesteding te houden op 28 juni ten kantore van de bank. Een viertal Udenhoutse aannemers zal worden uitgenodigd om in te schrijven. De bedragen waarvoor wordt ingeschreven variëren tussen de f.73.000,- en f.83.000,-. Besloten wordt het werk op te dragen

aan de gebroeders Jos en Wim Verspeek voor f.73.280,-, zijnde de laagste inschrijver. Inmiddels blijkt dat het aangekochte perceel voor de bank zodanig groot is dat gevoeglijk hiervan een gedeelte kan worden verkocht. Een geïnteresseerde koper hiervoor is het kerkbestuur dat op deze manier de uitbreiding van het kerkhof wil veilig stellen. Na wat loven en bieden wordt besloten ± 900 m² aan de achterzijde van het perceel te verkopen aan het kerkbestuur.

Boerenovertrek

Terwijl in 1960 en 1961 volop wordt gebouwd aan het nieuwe bankgebouw groeit er bij de nieuwe buurtbewoners een ambitieus plan. Zij bieden aan om de bank op folkloristische wijze over te huizen. Niet per auto of tractor, maar zoals vroeger met boerenkarren en allen gestoken in historische kleding. De buurtvereniging heeft al contact gehad met de Vereniging Udenhouts Belang, die spontaan haar medewerking heeft toegezegd. De beheerders van de bank zien een flink stuk publiciteit in dit voorstel en ook “Eindhoven” vindt het een origineel idee. Voor de uitvoering van de plannen is reeds een begroting opgesteld en de bank besluit hiervoor f.840,- beschikbaar te stellen.

Zaterdag 3 juni 1961 is het zover. Een lange rij versierde karren met opgetuigde paarden, met voerlui in ouderwetse kleren, wordt opgesteld bij het oude bankkantoor in het pakhuis van de Boerenbond. Met muziek van “De dorstige boertjes” voorop en gevolgd door een gezelschap heerboeren, trekt de optocht via Zeshoevenstraat, Berkelseweg en Slimstraat naar de nieuwe bank. Traditiegetrouw wordt er bij elk café aangelegd. Onderweg ziet de jeugd kans om ook burgemeester en pastoor op de kar te krijgen en zo arriveert de stoet onder grote publieke belangstelling bij het nieuwe bankgebouw. Hier wordt de bank door de buurt verwelkomd, gevolgd door een dankwoord van de kassier aan buurtbewoners en Udenhouts Belang. Het ontbinden van de stoet betekende niet dat iedereen ook huiswaarts keerde. In het café van Jan van Nunen, tegenover de bank hadden de voerlui en de buurtbewoners elkaar nadien nog veel te vertellen!

Officiële opening en inzegening

De dagen na de overtrek volgt een uitgebreid feestprogramma voor jong en oud van Udenhout en Biezenmortel. Onderdeel van het programma is de officiële ingebruikname. Op maandag 5 juni verzamelen zich de beheerders en de genodigden in het nieuwe bankgebouw. Onder hen burgemeester Verhoeven, secretaris Mulder, pastoor Prinsen, de gardiaan van Biezenmortel, notaris Huenges en de heer Claessens, directeur van de Centrale Boerenleenbank uit Eindhoven. Zij worden welkom geheten door de voorzitter van het bestuur, de heer van Rijsewijk, waarna pastoor Prinsen een rondgang maakt door het kantoor en de verschillende vertrekken inzegt. Door het openen van de kluisdeur door de burgemeester wordt het bankkantoor officieel in gebruik genomen. Vervolgens voert de heer Claessens het woord die namens de hoofddirectie de beheerders, kassier en personeel complimenteert met het fraaie en bijdetijdse kantoor. Woorden van gelukwens zijn er ook van notaris Huenges en de heer Jos Vermeer, voorzitter van de Boerenbond. Op 13 juni hebben Bestuur en Raad van Toezicht voor de eerste maal in de nieuwe bestuurskamer vergaderd, waarmee ook door de beheerders een nieuwe periode werd ingeluid.

Handtekening zetten

Een pasgetrouwde jonge struise dame vroeg hoe ze voortaan moest tekenen en of dat ook met haar meisjesnaam mocht. Dat mocht. Ze plaatste mooi het volgende: WP Truus!

Hoofdstuk 10 (1961-1970)

DE BANK BLIJFT GROEIEN

Het uitbetalen van melk- en eiergeld over de bank betekent een gedwongen overstap van contant naar giraal betalingsverkeer. Niet iedereen staat te juichen, totdat blijkt dat door automatische bij- en afschrijvingen de eigen boekhouding sterk vereenvoudigd is terug te vinden op de rekeningafschriften van de bank.

Gevolg van deze ontwikkeling is dat nagenoeg alle ondernemers in het midden- en kleinbedrijf niet langer hun vorderingen contant innen, maar eveneens een lopende rekening openen.

In 1965 gaat de bank in verzekeringen. De voor die tijd al grote portefeuille van de Verzekeringen NCB wordt voortaan door de bank beheerd en de eerste assurantie-adviseur wordt aangetrokken.

Het kerkdorp Biezenmortel krijgt in 1965 extra bankservice. In het gemeenschapshuis zal voortaan tweemaal per week 'zitting' worden gehouden.

Toontje van den Bersselaar neemt na 47 jaar leven en werken in Udenhout afscheid van de bank.

Betalingsverkeer: een groeiproces

Geen giro- of bankrekening nodig

Het betalingsverkeer bij de ondernemers in Udenhout en ook elders verloopt tot circa 1950 volgens algemeen gebruikelijke patronen, dat wil zeggen vrij traditioneel. Bij de agrarische bedrijven komen alle bedrijfsontvangsten contant binnen. De opbrengst van melk en eieren, van varkens- en veehandel verdwijnen in een knipbeurs, in een (geld)portefeuille of in een geldkistje. Het ligt dan voor de hand dat ook de uitgaven in contanten worden afgerekend. Het zijn boerenbond en molenaar, premies voor verzekeringen en diverse andere binnenkomende rekeningen die samen met het huishoudgeld er voor zorgen dat het geld circuleert. De smid en de timmerman en andere ambachtslui in het dorp noteren sinds jaar en dag in hun kas-, klanten- of rekeningenboek wat er door hun klanten wordt gekocht of welke werkzaamheden er voor hem of haar zijn verricht. Zij schrijven één- of tweemaal per jaar hun rekeningen uit en ‘gaan er mee den boer op’ om de vordering te innen. De rekeningen worden indien nodig van een kwitantiezegel voorzien en voor voldaan getekend.

Langzame opkomst van giro of bankrelatie

Het is interessant om te zien hoe ondernemers in het Udenhoutse midden- en kleinbedrijf met hun tijd meegaan. Tot circa 1940 hebben nog maar weinig ondernemers een girorekening. Tot de uitzonderingen horen bijvoorbeeld Koekfabriek Victoria, wegebouwer Kees van Strien, aannemer A.P. Brekelmans, Boerenbond en zuivelfabriek. Ook de N.V. Steenfabriek “Udenhout”, voorheen Weijers en Co vermeldt in 1932 uitsluitend een postrekeningnummer. Tussen 1940 en 1950 neemt het aantal postgiro-vermeldingen toe. Het vermelden van een bankrelatie op facturen is dan nog steeds een zeldzaamheid.

Als tijdens en direct na de Tweede Wereldoorlog graantoeslagen, vergoedingen en subsidies bij de plaatselijke Boerenleenbank betaalbaar worden gesteld, raakt met name de boer steeds vaker bij het girale geldverkeer betrokken. Het veranderingsproces wordt versneld als door schaalvergroting in vele sectoren niet alleen de bedragen maar ook de rompslomp en risico's steeds groter worden. In die tijd, we zijn dan eind vijftiger jaren beland, gaan de zuivelfabrieken over op uitbetaling van het melkgeld per bank en wordt het eiergeld niet langer in de bekende zakjes in contanten uitbetaald. Ook de opbrengsten van de varkens, geleverd bij de Veecentrale in Boxtel worden voortaan per bank overgemaakt.

Lang niet alle agrariërs kunnen zich in die tijd vinden in de nieuwe ontwikkelingen, al dan niet onder druk van moeder de vrouw. Zij weigeren een lopende rekening te openen en komen prompt om de twee weken hun betaalbaar gestelde melkgeld bij de bank in contanten opnemen. Het duurt nog enkele jaren voor de laatste schapen over de dam zijn en allen het nieuwe systeem kunnen accepteren.

Inmiddels hebben de grotere toeleveringsbedrijven zoals de boerenbond en de plaatselijke molenaars hun bankrekeningen opengesteld voor het incasseren van betalingen via de bank. Ook de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf zijn dan al geruime tijd meegegaan met de bancaire vernieuwingen en hebben vaak zelf al bij de Boerenleenbank een bankrekening, met of zonder krediet, geopend. Op nagenoeg alle briefhoofden en facturen prijkt voortaan de Boerenleenbank als bankrelatie. In die tijd nog zonder vermelding van het rekeningnummer.

Inspecteur Scheffers uit Udenhout

In 1952 en 1953 is op de Algemene Vergadering als spreker uitgenodigd een inspecteur van de accountantsdienst van de Centrale Bank uit Eindhoven. Zijn naam is Ten Scheffers, in Udenhout beter bekend als Ties. Hij is een geboren en getogen Udenhoutser. Ten Scheffers staat

bekend om zijn welsprekendheid. Hem is gevraagd om de leden vertrouwd te maken met de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het betalingsverkeer. De lopende rekening is in opkomst. Bedrijfsontvangsten en -uitgaven zullen niet langer meer in contanten worden afgerekend maar giraal. Zo zullen zakjes met melk- en eiergeld plaats maken voor bankoverschrijvingen. De vergadering van 1952 is goed voor 200 aanwezige leden. Vanwege de belangrijkheid van het onderwerp en de boeiende verteltrant van de spreker, wordt Ties Scheffers in 1953 nogmaals uitgenodigd om een lezing te verzorgen. De notulen van deze vergadering spreken zelfs over een ‘massale’ opkomst. Voor niet minder dan 239 leden en 33 echtgenotes doet de heer Scheffers nogmaals zijn verhaal.

Bankservice voor de Biezenmortel

In de gecombineerde vergadering van 4 mei 1964 komt een brief aan de orde, afkomstig van de Paters Capucijnen uit Biezenmortel. In verband met de voortschrijdende groei van het aantal inwoners van dit kerkdorp, zo schrijft men, zal het houden van een of meer zitdagen door de bank, in de parochie bijzonder op prijs worden gesteld. Bestuur en Raad van Toezicht zijn bereid de mogelijkheden nader te onderzoeken en dragen de kassier op om met de Paters Capucijnen in gesprek te gaan. Bovendien zal hij advies vragen aan de districtsinspecteur van de Centrale Bank. Begin 1965 komen de heren van ‘Eindhoven’ met het bestuur van de bank naar Biezenmortel. Ter plaatse bespreken zij met Pater Rector de plannen voor het houden van vaste zitdagen en beoordelen de beschikbare ruimte.

In goed overleg stelt de delegatie vast dat de bibliotheekruimte in het gemeenschapshuis voor dat doel een geschikte ruimte is. Met een verplaatsbare balie en een telefoonverbinding met het kantoor in Udenhout zijn de belangrijkste voorzieningen getroffen. De huurprijs die de bank voor deze service moet betalen aan Stichting “Het Gemeenschapshuis” wordt vastgesteld op f.600.- per jaar. Op dinsdag 6 april 1965 wordt de eerste zitting gehouden. Als de bank na een half jaar de activiteiten gaat evalueren kan de kassier rapporteren dat per zitting ongeveer 20 à 25 personen hun bankzaken komen afhandelen. Al vrij snel blijkt dat de accommodatie toch wel minimaal is. Het bestuur van de bank komt tot de conclusie dat het winkel/woonhuis van Therus van Kempen in het centrum van de Biezenmortel betere perspectieven biedt. Ook bestuurslid Jan van Rijswijk is in het pand geïnteresseerd. Hij koopt het pand voor eigen bewoning maar is bereid het winkelgedeelte aan de straatzijde aan de bank te verhuren. In december 1967 besluit de bank definitief de bankcliënten voortaan te bedienen in een eigen permanent kantoor. De bank zal er zitting houden op dinsdag en vrijdag van twee tot vijf uur. In de daaropvolgende jaren blijkt de mobiliteit van de Biezenmortelse cliënten aanzienlijk te verbeteren, waardoor de behoefte aan een eigen kantoor steeds kleiner wordt.

Overvallers doen de deur dicht.

Een sterke toename van het aantal overvallen in de regio doet het bestuur van de bank in 1993 besluiten het kantoor in Biezenmortel te sluiten. Het pand dat de bank inmiddels in eigendom heeft verworven wordt in 1989 verkocht aan de gemeente Udenhout. Voor de nieuwe wijk “De Slijkhoef” wil het gemeentebestuur op de plaats van het bankgebouw een brede ontsluitingsweg aanleggen. Bij het realiseren van genoemd plan is het kantoor met woonhuis gesloopt en daarmee definitief uit het straatbeeld verdwenen.

(Schijn)overval

Statistisch gezien is de Udenhoutse bank al lang aan de beurt! Maar gelukkig is het nog nooit

echt voorgekomen. Toch is de bank ooit gebeld met de mededeling dat de bank op een bepaalde dag zou worden overvallen. Alle medewerkers kregen instructies, de politie zat her en der verspreid en alles moest exact volgens de instructies geschieden. Toen een klant met een snelle auto kwam voorrijden en snel de bankhal in liep stond er al direct een agent achter hem. Voor elk briefje van duizend moest een heel ritueel gevolgd worden, want die lagen extra goed opgeborgen natuurlijk. Wel een aparte ervaring.

De bank gaat in verzekeringen

Verzekeraars al in de 19e eeuw in Udenhout actief

De behoefte om te verzekeren was er in Udenhout al sinds jaar en dag. De vele boerderijen en huizen met rieten dak waren erg brandgevaarlijk en de brandbestrijding liet veel te wensen over. Men was nog niet vergeten hoe in 1854 de gemeente werd getroffen door een grote brand in het centrum van het dorp. In de Kreitenmolenstraat gingen bij één brand 23 woningen in de as. Vanaf het kruispunt tot het voormalige St. Felix bleef geen huis gespaard. Als de burgemeester de balans opmaakt blijkt pas hoe groot de schade is en hoe beperkt deze door een verzekering wordt gedekt.

Uit verslagen en processen-verbaal uit die tijd weten we dat een aantal van de gedupeerden was verzekerd bij Nederlandse maatschappijen. Ze handelen onder namen als Bataafsche Brandborg Maatschappij te Den Haag, Maatschappij van Brandverzekering te 's-Hertogenbosch en Assurantie Maatschappij tegen brandschade te Zutphen.

Opvallend is het dat verschillende particulieren hun belang bij Belgische verzekeraars hebben ondergebracht. We komen namen tegen van een drietal maatschappijen uit Brussel en Antwerpen.

Burgemeester van Heeswijk nam het initiatief

Het bestuur van de plaatselijke Boerenbond met als voorzitter burgemeester van Heeswijk, voert direct na de oprichting in 1902 al actie om te komen tot aansluiting bij de "Onderlinge Brandassurantie van den N.C.B.". Tot de oprichters hiervan behoorde o.a. burgemeester Brenders van Berkel-Enschot. De actie van het bestuur heeft succes. Op het einde van het eerste boekjaar zijn in Udenhout reeds 164 panden in verzekering gegeven voor een bedrag van f.330.000,-. Van de 166 afdelingen die in 1909 bij de "Assurantie van den N.C.B." zijn aangesloten behoort Udenhout bij de acht gemeenten waarin voor meer dan een half miljoen is verzekerd. Aan schade wordt in dat jaar f.2.090,- uitgekeerd.

Voor verzekering van het rundvee was in Udenhout al vele jaren een drietal onderlinge veefondsen werkzaam. Op initiatief van burgemeester van Heeswijk worden zij opgeheven en ontstaat er één onderlinge veeverzekering voor geheel het dorp, in 1912 gevolgd door een onderlinge paardenverzekering.

Ook de hagelverzekering, het zorgenkind van burgemeester Brenders, had in Udenhout een bescheiden voedingsbodemp gevonden. De nog jonge Boerenleenbank beheerde immers de tiendvruchten. Het bestuur durfde het risico van hagelschade niet zelf te dragen en bracht het onder bij de N.C.B. die voor een premie van f.11,- een verzekerde waarde van f.2.200,- in dekking nam.

Verzekeringen een groeimarkt

Geheel in de lijn van de organisatie- en coöperatiegeest van de Udenhoutse boeren groeit de jaren daarna het aantal verzekeringen aanzienlijk. Men ziet de verzekeringsinstelling van de

N.C.B. als een dienstverlening van de eigen standsorganisatie. Het is dan ook bijna vanzelfsprekend dat verzekeringszaken behartigd worden door de kantoormensen van het plaatselijke pakhuis van de Boerenbond, te weten Graard Bergmans en Toontje van den Bersselaar. Ook de geleidelijke uitbreiding van het aantal verzekeringsbranches draagt er toe bij dat de portefeuille zich voorspoedig ontwikkelt. Na het vertrek van Graard Bergmans in 1946 komt de zorg voor het agentschap in handen van Toontje van den Bersselaar, en kunnen de cliënten ook voor verzekeringszaken het bekende adres blijven bezoeken. Nog steeds alles onder één dak. Aanvankelijk ziet Toontje nog kans om dit werk te combineren met zijn overige functies. Het betekent wel dat dit werk moet gebeuren op de weinige vrije avonden en op de zaterdagmiddag.

Toontje luidt de noodklok

Eind 1962 is de maat vol. Toontje deelt het bestuur mee dat het verzekeringswerk hem boven het hoofd groeit en dat er daarom op het kantoor behoefte is aan een volwaardige kracht, speciaal te belasten met verzekeringszaken. Het werk is tijdelijk nog op te vangen met hulp van zijn zoon, maar er moet naar een afdoende oplossing worden gezocht. Het overleg met “Eindhoven” wordt op gang gebracht en daar blijkt men bijzondere belangstelling te hebben voor de problemen in Udenhout. Uit het overleg blijkt namelijk dat er plannen bestaan om de plaatselijke banken op korte termijn te laten starten met het produkt verzekeringen. Voor de Boerenleenbank van Udenhout zou de zaak erg eenvoudig zijn, indien de bank de bestaande N.C.B.-portefeuille kan overnemen. Medio 1964 zijn de besprekingen zover gevorderd dat er overeenstemming is bereikt over de voorwaarden waarop de portefeuille kan worden overgedragen. De bekrachtiging hiervan vindt plaats middels een officiële akte van overdracht op 2 augustus 1965 met terugwerkende kracht tot 1 januari 1965.

Vooruitlopend op de portefeuille-overdracht komt al op 1 mei 1965 Bert van Asten in dienst van de bank om zich te gaan bekwamen in verzekeringszaken. Hoe hard de groei van de verzekeringen in de jaren daarna is gegaan blijkt uit een tussenstand uit 1974. Deze geeft aan dat de bank toen al de zorg had over ± 6300 polissen, waaronder 1500 brandverzekeringen. Maar ook 850 bromfietsen en 900 auto's maakten deel uit van de assurantieportefeuille.

De jaren door heeft de afdeling verzekeringen een enorme groei gekend en steeds een substantiële bijdrage geleverd aan de rentabiliteit van de bank.

Een lastige klant

Een cliënt van de bank had een kleine brandschade gemeld bij Bert van Asten. In dit geval was er brandschade aan een handdoek. Het was bij de bank bekend dat deze cliënt elk klein schadegeval probeerde te claimen. Hoe los je zoiets op, zonder de klant te verliezen? De directeur van de bank Toontje van den Bersselaar en zijn assistent Bert van Asten begeven zich naar de woning van de klant om de schade op te nemen. Zij constateren dat er een gat is gebrand in een gewone keukenhanddoek, met een nieuwwaarde van f.3.-. Omdat de helft van de handdoek onbeschadigd was besluiten de experts de schade aan de handdoek voor 50% te vergoeden, dus hiervoor f.1,50 uit te betalen. De andere helft is nog goed, want daar kan de cliënt nog twee washandjes van maken. Tevreden gaan de partijen uit elkaar. En de brandverzekering blijft doorlopen.

Een kip als relatiegeschenk

Bert van Asten gaat op een avond naar een boer aan de Loonse Molenstraat, met de afspraak het verzekeringspakket van deze klant door te nemen. Tijdens het gesprek staat de boerin plotseling op, gaat naar de keuken en komt even later terug. In die korte tijd loopt zij naar de auto van Bert

en verstopt een bevroren kip achter de zitting van de bestuurdersstoel. Pas 4 dagen later ruikt Bert een ondraaglijke stank in zijn auto. Het interieur moest helemaal gereinigd worden.

Toontje neemt in 1967 afscheid van zijn bank

Als Toontje van den Bersselaar in 1967 de pensioengerechtigde leeftijd bereikt, hij is dan 65 jaar, is voor hem de tijd gekomen om het roer over te geven. Hiermede loopt een bijzonder arbeidzame periode ten einde. Met als ongeschreven lijfspreuk “dienstverlening” sluit hij daarmee een tijdvak af van 47 jaar leven en werken in Udenhout en Biezenmortel.

Toontje van den Bersselaar

Boerenknecht wordt boekhouder

Geboren in Udenhout in 1902 gaat Toontje na de lagere school als boerenknecht werken bij zijn oom in Den Berkhoek en bij een boer in Besoyen. Ondertussen volgt hij de 2-jarige landbouwcursus. In 1920 volgt zijn aanstelling bij de Boerenbond. Hier wordt hij boekhouder en helpt bij grote drukte mee in het pakhuis. De boekhoudkundige kennis wordt hem bijgebracht door de gemeenteontvanger Sjef Robben.

De vele functies die hij in de daarop volgende jaren aanvaardt bij plaatselijke verenigingen en instellingen zullen hem later goed van pas komen. Zo wordt hij al vrij snel secretaris van de R.K. Jonge Boerenstand. Later komen we hem tegen bij De Jonge Werkman, Het Wit-Gele Kruis, de Verbruikskoöperatie St. Leonardus, het Groepsbestuur van Scouting, de Beroepskeuzevoorlichting, het kerkkoor, enzovoorts.

Boekhouder wordt kassier en zaakvoerder

Als in 1943 Tinus Simons te kennen geeft dat hij niet langer beschikbaar is als kassier van de Boerenleenbank benoemt het bestuur Toontje als zijn opvolger. In 1946 wordt hij tevens zaakvoerder van de Boerenbond, agent van de Verzekeringen NCB en secretaris van het bestuur van de Boerenbond. Al deze taken worden uitgeoefend vanuit één centraal punt: Het kantoor van de Boerenbond. In al deze functies presenteert hij zich als een bekwaam, maar vooral als een sociaal ingesteld functionaris, die in vele besturen en commissies zijn gewaardeerde inbreng levert. Als agent van de Verzekeringen NCB komt hij bij boer, burger en middenstander regelmatig aan huis en is hij de vraagbaak van velen.

Door de sterke groei van de drie “bedrijfstukken” acht hij in 1953 de tijd gekomen om ontslag te nemen als zaakvoerder en secretaris van den Boerenbond.

Verder als kassier en agent Verzekeringen NCB

In 1960 besluiten de beide besturen de complexe administratie van het bankpersoneel in de loonadministratie van de Boerenbond verder te ontrafelen. Als gevolg daarvan treden Toontje en zijn bankmedewerkers uit het dienstverband van de Boerenbond en komen in dienst van de bank. Als de bank in 1961 naar het centrum van het dorp verhuist worden de organisatorische banden met de Boerenbond geheel verbroken. Vanaf die tijd groeit de bank uit tot ‘De Bank voor Iedereen’ en zorgt Toontje verder voor een gezonde groei van de verzekeringsportefeuille die hij enkele jaren later overdraagt aan de bank.

Voor zijn vele werkzaamheden in het belang van de Udenhoutse gemeenschap wordt hij op 29 april 1961 door Hare Majesteit de Koningin onderscheiden met de Eremedaille in Goud, verbonden aan de Orde van Oranje Nassau.

Afscheid in 1967

Op 25 februari 1967 wordt Toontje 65 jaar. Op die dag neemt hij onder overweldigende belangstelling afscheid van zijn bank en zijn vele relaties. Het is voor hem een grote voldoening dat hij enige dagen later de leiding van de bank kan overdragen aan zijn zoon Kees. Slechts drie jaar zijn hem gegeven om te genieten van zijn welverdiende pensioen. Op 8 februari 1971 wordt hij thuis getroffen door een hersenbloeding en overlijdt nog dezelfde dag in het ziekenhuis. Voor velen betekende dit heengaan een persoonlijk verlies.

Nieuw bejaardencentrum in Udenhout

Op initiatief van enkele dorpsnotabelen worden er begin jaren zestig plannen voorbereid om te komen tot oprichting van een eigen modern bejaardencentrum voor Udenhout. Het stichtingsbestuur bestaat uit dokter F.H. ten Horn (voorzitter), Ad Verhoeven (secretaris), pastoor K. Prinsen (penningmeester) mevrouw Huenges-van den Dungen (lid) en burgemeester W. Verhoeven (lid). Als bouwlocatie kiest de stichting voor de kermiswei aan de Slimstraat. Het bestuur verstrekt aan Architectenbureau Mens & Pruyn uit Vught de opdracht tot het ontwerpen van de nieuwbouw. Reeds in maart 1967 start de feitelijke bouw. En in augustus 1968 kan aannemer "Brabant-Oost" uit Eindhoven het complex overdragen aan het bestuur en de directie. Het bestuur benoemt tot eerste directrice Mej. P. van den Bosch. Het gebouw biedt plaats aan 114 bejaarden waarvoor 51 bejaardenkamers beschikbaar zijn en 6 flatjes. Omdat veel inwoners van Udenhout en Biezenmortel de kat uit de boom kijken en zich niet direct aanmelden, moet het bestuur besluiten om ouderen van elders toe te laten. Het duurt daarna niet lang meer of er moet een wachtlijst worden aangelegd.

Bankservice in "De Eikelaar"

Al tijdens de bouw van het bejaardencentrum voert men binnen de bank overleg op welke wijze aan de toekomstige bewoners van het huis de nodige bankservice kan worden geboden. Medio 1968 is er overeenstemming met het bestuur van de stichting en gaat de bank eenmaal per week zitting houden in een kamer van het gebouw. De service is de jaren door bijzonder gewaardeerd. Ook heden ten dage bezoekt een medewerker van de bank maandelijks het zorgcentrum om de bewoners met raad en daad van dienst te zijn.

Vuurdoop voor nieuwe kassier

Als op 1 maart 1967 de leiding van de bank is overgedragen aan kassier Kees van den Bersselaar, worden er al vrij snel nieuwe beleidszaken aan de orde gesteld. Het balanstotaal van de bank is reeds gestegen tot boven de tien miljoen, de spaargelden belopen een bedrag van ruim negen miljoen en het bedrag aan leningen overstijgt inmiddels de zes miljoen gulden. Deze spectaculaire groeicijfers dwingen bestuur en raad van toezicht tot nadenken over ruimte en inrichting van het nog jonge bankgebouw.

Lonen en salarissen per bank

Door het per bank betaalbaar stellen van lonen en salarissen worden er door particulieren in de zestiger jaren massaal zogenaamde gezinsrekeningen bij de bank geopend. Direct gevolg hiervan is de sterke stijging van het bankbezoek door cliënten. Niet alleen voor het opnemen van contant geld, maar ook door de toename van het girale betalingsverkeer en de invoering van nieuwe bankdiensten, vinden steeds meer dorpsbewoners de weg naar de bank. De wachtruimte

en het aantal balies is op deze toeloop onvoldoende berekend en noodzaken tot uitbreiding.

Goede Vrijdag

Een goede traditie: op Goede Vrijdag zijn alle banken gesloten. Omdat er altijd klanten zijn die dat vergeten, werd in het verleden wel eens het tijdslot op de kluisdeur niet ingesteld zodat de directeur, die boven de bank woonde, de kluis toch kon openen en de klant van geld kon voorzien. Geheel tegen de regels, maar een service van de bovenste plank. Vandaag de dag kan en mag dit (uiteraard) niet meer.

Nachtkluis voor middenstanders

De gunstige locatie in het centrum van het dorp en de monopoliepositie die de bank ter plaatse dan nog steeds inneemt, hebben inmiddels geleid tot een sterke uitbreiding van de relatiekring in het midden- en kleinbedrijf. Door deze cliëntengroep is reeds herhaaldelijk aangedrongen op het plaatsen van een nachtkluis, zodat met name op zaterdag de contante verkopen kunnen worden afgestort. Daarnaast gaan er in het bestuur stemmen op om de voorgevel van het bankgebouw te moderniseren. Zij vinden dat de bestaande gevel te sober is in vergelijking met andere bankgebouwen in de omgeving. Ook stelt het bestuur vast dat de werkruimte voor het groeiend aantal medewerkers onvoldoende is en de telefooncentrale aan uitbreiding toe is. De tijd is rijp om “Eindhoven” in te schakelen voor nader advies en goedkeuring.

Architect Van den Beld gaat aan de slag

In juni 1967 zijn de eerste schetsen van de architect gereed en worden enkele Boerenleenbanken in de omgeving bezocht. Dit leidt tot ingrijpende wijzigingen van de eerdere plannen. Omdat er in de breedte geen uitbreiding van het bestaande gebouw mogelijk is, moeten er concessies worden gedaan en ontstaat er een kantoor met een diepte van circa 20 meter. Ideaal is de oplossing niet, maar er is (nog) geen keuze. Nadat de diverse vergunningen van gemeente en provincie zijn verkregen, komt in januari 1968 in het bestuur de aanbesteding aan de orde. Na ampele overwegingen besluit het bestuur nog dezelfde maand het te maken werk op te dragen aan het plaatselijk aannemersbedrijf J.A. Brekelmans N.V., voor een bedrag van f.207.000,-. Al op 4 november kan het vergrote en vernieuwde kantoor in gebruik worden genomen, waarna op 20 november burgemeester W. Verhoeven de officiële opening verricht. Hij ontvangt bij deze gelegenheid een cheque ter waarde van f.1000,- waarbij de intentie wordt uitgesproken het bedrag te besteden voor de aanleg van een kinderspeeltuin, die er overigens nooit is gekomen.

Mengvoederfabriek Boerenbond brandt af

Zaterdag 29 november 1969 is een zwarte bladzijde in de geschiedenis van Udenhout. ‘s Avonds om tien uur, ontdekt iemand een brand in de mengvoederfabriek van de Boerenbond. In een oogwenk staat het gehele gebouw in lichterlaaie en wordt het bedrijf totaal verwoest. De schade aan de gebouwen, voorraad en inventaris belooft ruim twee miljoen gulden. Het eerste bericht dat het bestuur aan de leden zendt, geeft een opsomming van wat bij de brand verloren is gegaan: de nieuwbouw uit 1964/1965, de voorraadsilo’s van 1965, de bulkbeladingsset uit 1969, de silotoren met machines, enz. enz. Ook blijken nog twee vrachtauto’s en een bulkauto door de brand te zijn vernield.

Dankzij de zorgvuldigheid van zaakvoerder Jan van Iersel kan het bestuur haar brief aan de leden vervolgen met de volgende passage: “Wij menen U te moeten mededelen dat het geheel goed is verzekerd. Alle bezittingen (gebouwen, machines en installaties) werden vastgelegd in een taxatierapport van 16 juni 1969. De nieuwbouw van silo’s en machines werd per 30 oktober

1969 in voorlopige dekking gegeven.”

Op 11 maart 1970 besluit de Algemene Vergadering van de Boerenbond tot wederopbouw van het verwoeste bedrijf. Dit besluit krijgt de steun van 96% van de aanwezige leden, die samen goed zijn voor 78% van de omzet. Op 29 november 1971, precies twee jaar na de fatale brand, wappert de vlag weer boven het bedrijf omdat de nieuwbouw officieel in gebruik is genomen.

Hoofdstuk 11 (1971-1980)

JUBILEUM IN TURBULENTE TIJDEN

Grote gebeurtenissen werpen hun schaduw vooruit. Daarom gaat er in 1973 binnen de bank een werkgroep aan de slag om de viering van het 75-jarig bestaan voor te bereiden. Het gehele jaar 1974 wordt uitgeroepen tot jubileumjaar, en het wordt “Een feest voor Iedereen!”. Niet op de laatste plaats vanwege de komst van een concurrerende bankinstelling. Na 75 jaar verliest “De Bank voor Iedereen” haar monopoliepositie in het dorp.

Om leden en cliënten op de hoogte te houden en te betrekken bij de feestelijkheden gaat de bank maandelijks een extra katern in ‘De Wegwijzer’ verzorgen. In de context van 75 jaar dorps historie wordt de geschiedenis van de plaatselijke bank beschreven en de betekenis van de credietcoöperatie voor haar leden en cliënten.

Dinsdag 3 december wordt de grote dag. Een officiële bijeenkomst voor genodigden waarbij aan de gemeente het schilderij “Dorpsgezicht Udenhout 1974” van Wim van de Plas wordt aangeboden. Nog dezelfde dag wordt een reproductie hiervan met bijbehorende oorkonde in heel Udenhout en Biezenmortel huis aan huis bezorgd. De feestelijkheden worden afgesloten met een massaal bezochte “Receptie voor Iedereen”.

Een voorzichtig herstel van de economische groei wordt vanaf 1976 merkbaar. Het inflatiepeil is inmiddels tot recordhoogte gestegen. Ondanks de steeds verder oplopende rente neemt de vraag naar leningen en kredieten toe. De prijzen van onroerend goed stijgen tot ongekennde hoogte.

75 jaar oud: een feest voor iedereen

Eind 1973 krijgen de medewerkers van de bank het verzoek van Bestuur en Raad van Toezicht om samen met de directeur te gaan brainstormen over de wijze waarop de bank haar 75-jarig bestaan zou kunnen vieren. De eerste conclusie is snel getrokken: “De bank voor Iedereen” zal ook een feest geven voor iedereen. Alleen dan zal het mogelijk zijn ‘oud’ en ‘nieuw’ Udenhout, met name de bewoners van de grote nieuwbouwwijk “Achthoeven”, in de festiviteiten te betrekken.

Ofschoon 3 december de officiële jubileumdag is, wil het team bij voorkeur de activiteiten spreiden. Daarom roept de bank het gehele jaar 1974 uit tot jubileumjaar. Het biedt de bank de mogelijkheid om het hele jaar door in te haken op lokale gebeurtenissen en het p.r.-beleid hierop af te stemmen. Dit laatste argument komt de bank goed uit. Er ontstaat daarbij ruimte om de publiciteit rondom de komst van een concurrerende instelling te pareren. In 1974 zal de Rabobank in Udenhout immers haar monopoliepositie verliezen, als in het pand van de familie Van Vlokhoven door de Amro-bank een kantoor wordt gevestigd.

Om de plaatselijke bevolking continu op de hoogte te houden en te betrekken bij de festiviteiten, wordt als contactmedium gekozen voor een plaatselijk verschijnend weekblad. Eénmaal per maand zal door de bank een katern van acht pagina’s worden verzorgd dat zal worden ingepast in ‘De Wegwijzer’. Ook laat men een jubileumvignet ontwerpen dat vervolgens als sticker en sluitzegel wordt verspreid. In de katernen zal de historie van de bank worden opgenomen en wel in de context van gebeurtenissen die het gehele dorp aangaan. Beide zijn immers 75 jaar onverbreekelijk met elkaar verbonden geweest.

Indachtig de intentie om geheel Udenhout in de festiviteiten te betrekken, gaat de bank op zoek naar verenigingen, instellingen en andere doelgroepen die gericht kunnen worden benaderd. Het resultaat is verrassend en varieert van kleuters tot 75-jarigen, van gastarbeiders tot missionarissen en emigranten. Ook de bewoners van Huize Assisië en Huize Vincentius worden niet vergeten. En de zieken en invaliden krijgen een fruitschaal aangeboden. De Sinterklaasactie van de winkeliers krijgt extra steun door de twee vakantie-reizen die beschikbaar worden gesteld. Voor alle schoolgaande kinderen is er een grote Rabobal. De opsomming kan nog veel langer zijn, want nagenoeg alle verenigingen worden in het kroonjaar van de bank bij een of andere bijzondere gelegenheid extra gesubsidieerd of gesponsord.

3 December 1974: de grote dag

Deze dag zal een feestelijke afsluiting worden van een jaar lang in de schijnwerpers staan. Zoals gebruikelijk belegt het bestuur hiervoor een officiële bijeenkomst. Het is bij hoge uitzondering dat het College van B&W hiervoor de gemeentelijke raadzaal beschikbaar heeft gesteld. Er worden toespraken gehouden door burgemeester Hoefsloot en de heer Drs. F.P.J. Bakx, lid van de Hoofddirectie van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank. Namens de standsorganisaties feliciteert de heer A.M. Vermeer, voorzitter van de Boerenbond de jubilerende bank. Ook andere sprekers zoals notaris J.P. van Hussen, namens de cliënten van de bank en de heer A.A.P. Kamp namens de Rabobanken van Kring Tilburg spreken woorden van gelukwens en waardering.

Centraal in de reeks van toespraken staat de aanbieding van een schilderstuk, dat door bestuursvoorzitter Van Rijsewijk wordt aangeboden aan burgemeester Hoefsloot. De afbeelding heeft als onderwerp het centrum van het dorp met centraal daarin kerk en gemeentehuis. De maker van het kunstwerk is de in Udenhout geboren Wim van de Plas. Het dorpsgezicht is uitgevoerd als penseeltekening in sepia en heeft een afmeting van 70 bij 50 cm.

Als blijvend aandenken aan het jubileumjaar van de Rabobank wordt het origineel “in onvervreemdbaar eigendom” aangeboden aan de gemeente Udenhout. Maar daar blijft het niet bij. Nog diezelfde dag laat de bank een reproductie van het dorpsgezicht bezorgen bij alle gezinnen in Udenhout en Biezenmortel. Bovendien zullen alle missionarissen en emigranten een exemplaar ontvangen. Bij de afbeelding behoort een oorkonde met de belangrijkste gegevens over de jubilerende bank, de gemeente Udenhout, de beide parochies en over het kunstwerk zelf. De tekst sluit af met de vermelding van de namen van de leden van Bestuur, Raad van Toezicht en directeur.

Tot op de dag van vandaag siert het schilderij de trouwzaal van het voormalige gemeentehuis van Udenhout. In tientallen woningen in Udenhout en verre omgeving nemen de reproducties nog steeds een prominente plaats in.

In de avonduren is er voor de leden en de overige relaties een open receptie in de zalen van “De Schelf” aan de Van Heeswijkstraat. Alle leden en vele anderen zijn hiervoor persoonlijk uitgenodigd. Honderden belangstellenden hebben deze “Receptie voor Iedereen” bezocht en droegen op die manier bij aan een mooie afsluiting van een jaar lang jubileren.

Een goede boekhouding

“Bidt en werkt! Leest, rekent en houdt boek”. Met deze pakkende tekst probeert pastoor Roes uit Deurne in het begin van deze eeuw zijn boeren te inspireren. Veel latijn kennen de boeren niet, maar “Ora et Labora” (bidt en werkt) en “Cruce et Aratro” (met kruis en ploeg) zullen vele jaren richting geven aan de katholieke boerengezinnen op het platteland. Maar ook het belang van lezen, rekenen en boekhouden wordt door de pastoor onderkend en regelmatig met grote koppen in het blad “Rust Roest” onder de aandacht gebracht.

Als er in de jaren zestig en zeventig door de banken steeds meer gericht wordt gevraagd naar de bedrijfsresultaten van de ondernemers, moet er vaak een pleidooi worden gehouden om hen te overtuigen van het nut en de noodzaak van een goede boekhouding. Hoe creatief er bij de agrarische bedrijven dan nog wordt geadmistreerd kunnen we lezen in het “Morgengebed” van een medewerker van het Boekhoudbureau NCB. Rond 1975 vertrouwt één van hen de volgende tekst toe aan het papier.

MORGENGEBED

*Goede morgen Heer, ik dank U dat ik zo goed geslapen heb.
Maar ik moet toch weer gaan werken, dromen zijn dus ook maar nep.
Dromen Heer, zijn toch unfair, nog maar net was ik miljonair.*

*Straks O Heer, begint de sleur weer: Voer op 16, een koe op 4;
Zijn er voldoende biggen geboren? Heer, die beesten zitten me tot hier!
Oh, verlos mij daar eens van, voor een dagje Heer als 't kan.*

*Is dit belast of onbelastbaar? Maak ik een sluitpost van het privé?
Heeft koe Toke wel gekalfd, en waar is toch Truusje 2?
Eén meer geboren vandaag, Och God; morgen weer een ander kapot!*

*D'een geeft meer uit dan is ontvangen. D'ander vergeet het eiergeld;
Biggen zijn er altijd te weinig: die worden geschat in plaats van geteld!
Heer, met je vissers had U het slecht, maar hou het met de boeren maar eens recht!*

*Straks belt Bertens: voor m'n ziektepremie, is mijn inkomen veel te hoog.
Brekelmans wil zijn winst opschroeven, heeft d'onteigening op 't oog.
De boer verwacht van mij O Heer, dat ik zondig telkens weer!*

*Maar:.....Kom ik later Heer naar U retour,
Vervang dan Petrus door ene boer!*

Controle accountantsdienst

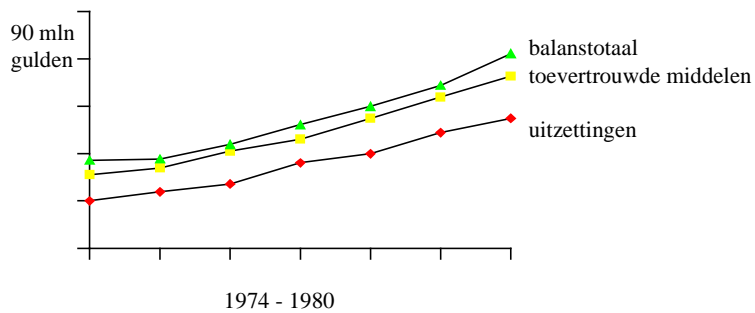
Die jongens moesten in ere gehouden worden, want als je die tegen had konden ze echt vervelend zijn. Na hun jaarlijkse controle werd dan ook meestal afscheid genomen met een cadeautje. Voor Udenhout is dat gemakkelijk: een traditionele Udenhoutse Broeder. Een keer belde zo'n controleur op of het de bedoeling was, dat er al een stuk van d'n Broeder verdwenen was. De chef op onderzoek uit. Het personeel was bij het afscheid ook getrakteerd op een stukje Udenhoutse lekkernij, maar kwam net en stukje tekort om iedereen te laten genieten. Dat kwam dus net uit dié doos! Het is weer goedge maakt en het komische kon men er (na verloop van tijd) best van inzien.

Telebankieren: de snelweg naar de bank

Slechts weinige jaren later wordt er op nagenoeg alle bedrijven een goede administratie gevoerd. Agrariërs en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf vinden massaal de weg naar boekhoudbureau of accountantskantoor. Jaarstukken, begrotingen en prognoses zijn gemeengoed geworden. Door schaalvergroting in vele sectoren zijn de ondernemers meegegroeid in hun administratieve verslaglegging en bedienen zij zich van de meest geavanceerde technologische hulpmiddelen. Het betalingsverkeer met de bank loopt niet meer vanzelfsprekend via balie of brievenbus, maar heet voortaan telebankieren.

Een sterk groeiende bank

Het economisch klimaat waarin de banken in 1975 hun bedrijf uitoefenen is allesbehalve opwekkend. De Nederlandse economie staat in het teken van de ergste teruggang sedert de Tweede Wereldoorlog. Het inflatiepeil is inmiddels tot recordhoogte gestegen. De hypotheekrente beweegt zich rond de 10 %. De werkgelegenheid staat onder druk. In 1976 wordt een voorzichtig herstel van de economie merkbaar. Ondanks de steeds verder oplopende rente neemt de vraag naar leningen en kredieten sterk toe. De prijzen van landbouwgrond en particuliere woningen stijgen tot ongekennde hoogte. Schaalvergroting in de landbouw, gesteund door subsidies van overheidswege, leiden tot uitbreiding van stallen en veebezetting. Met name de in 1978 ingevoerde Wet Investerings Regeling (W.I.R.) is voor vele ondernemers doorslaggevend bij hun besluitvorming over de uitbreiding van de bedrijfsactiviteiten. In enkele jaren tijds verdubbelt het balanstotaal door de sterke toename van de toevertrouwde middelen en groeien de leningen en kredieten met circa 140%. De bank is niet bij machte om uit eigen middelen in de vele financieringsaanvragen te voorzien en moet vaak gebruik maken van de aanvullende financieringsmogelijkheden van de Rabohypotheekbank, een 100% dochter van Rabobank Nederland. In tegenstelling tot de plaatselijke Rabobanken kent de Rabohypotheekbank langere looptijden en rentevaste periodes. Zij is voor vele banken een redder in de nood. In de loop van enkele jaren plaatst deze instelling door bemiddeling van de plaatselijke bank in Udenhout voor vele miljoenen aan leningen, zowel aan ondernemers als aan particulieren.

Recessie

Dan beginnen zich vanaf 1980 donkere wolken samen te trekken en kan er zelfs gesproken worden van een economische recessie. Vele bedrijven en particulieren komen in de problemen door de eerder gedane relatief hoge investeringen, gevolgd door een periode van nog verder stijgende rente en loonmatiging. Deze problemen, die structureel dreigen te worden, zijn voor de bank en haar cliënten niet zonder gevolgen gebleven.

Hoofdstuk 12 (1981-1990)

RABOBANK UDENHOUT OP WEG NAAR 2000

Het einde van de negentiger jaren staat geheel in het teken van het voorbereiden en realiseren van een compleet nieuw bankgebouw in het centrum van het dorp. In 1987 maakt de bank in haar jaarverslag melding van een aantal ontwikkelingen die er toe zullen leiden dat binnen afzienbare tijd moet worden uitgezien naar een adequate huisvesting. De sterk verouderde inrichting, de personele uitbreiding, de technologische ontwikkelingen en de komst van de geldautomaat, zijn evenzovele argumenten om niet langer af te zien, maar te komen tot gerichte aanpak van de huisvestingsproblematiek.

De viering van het negentigjarig bestaan dreigt er door in de verdrukking te komen. Door het samenvallen van de algehele nieuwbouw en de herdenking van het negentigjarig bestaan is er behoefte aan een informatiebulletin. Hierin wil de bank haar cliënten op de hoogte houden van de voortgang van de nieuwbouw en de p.r.-activiteiten in het jubileumjaar. De eerste uitgave verschijnt in oktober 1988. Het achtste en laatste bulletin kondigt de ingebruikneming aan van het nieuwe bankgebouw op 3 december 1990.

Op 1 maart 1991 volgt de officiële opening van het nieuwe kantoor. Vele officials geven acte de présence. Aan de bevolking wordt een carillon aangeboden. In het daarop volgende weekend laten ruim 2.000 geïnteresseerde bankbezoekers zich rondleiden en voorlichten.

Noodweer in Udenhout en Biezenmortel

Het jaar 1984 is voor veel Udenhouters de geschiedenis ingegaan als het jaar van de stormramp. In luttele seconden worden in de namiddag van woensdag 11 juli tientallen boerderijen en woonhuizen door een vliegende storm zwaar beschadigd. Honderden bomen worden ontworteld of breken af als luciferhoutjes. Wonder boven wonder loopt niemand lichamelijk letsel op. Enkele minuten later staat bij de Rabobank de telefooncentrale roodgloeiend en moeten vijf medewerkers binnen enkele uren circa 150 schademeldingen noteren. Nadien zal het aantal meldingen nog oplopen tot 250. De uit te keren schadebedragen benaderen een totaal bedrag van twee miljoen gulden. Nog dezelfde middag en avond zijn medewerkers van de bank en maatschappij-inspecteurs al ter plaatse voor een eerste inventarisatie van de schade en om advies uit te brengen hoe verder te handelen. Het gaat echter nog weken duren voor de schadeafwikkeling algeheel is geregeld. Het eindresultaat stemt tot voldoening. Door de bank en met Interpolis als belangrijkste assuradeur, is in goed overleg met alle relaties de schade tot tevredenheid geregeld.

Nog meer perikelen

Bij een aantal varkensbedrijven binnen het werkgebied van de bank breekt in het voorjaar van 1984 varkenspest uit. Van een vijftal bedrijven moeten alle varkens worden geruimd. Vele andere ondernemers worden in hun bedrijfsvoering gehinderd door vervoersverboden of het predikaat “verdacht bedrijf”.

Alsof de boeren nog niet zwaar genoeg zijn getroffen door windhoos en varkenspest, doet ook de minister een duit in het zakje door beperkende maatregelen af te kondigen in de vorm van een superheffing op de produktie van melk en een verbod om nog uit te breiden in de varkens- en pluimveesector.

Het najaar tenslotte is zo nat dat het onmogelijk is om tientallen hectaren maïs machinaal te oogsten. Het gevolg is dat de maïs met de hand moet worden afgehakt en voor verwerking naar de harde weg moet worden gedragen. Door spontane hulp van burens, K.P.J. en scholen kan de maïs van de gedupeerde boeren toch nog worden geoogst, maar laat de kwaliteit van het produkt veel te wensen over.

Udenhout 750 jaar

In de oude abdij van Tongerlo in België ligt een oorkonde uit het jaar 1232. Deze oorkonde vermeldt dat de Brabantse hertog Hendrik I aan het convent van Tongerlo o.a. de bossen bij Odenhout in gebruik geeft. Dit is de vroegste vermelding van ‘Udenhout’ in de geschreven bronnen en men mag dus terecht aannemen dat Udenhout in dat jaar reeds bestond, al was het wellicht niet meer als een nietige nederzetting bij die bossen.

De feestelijke herdenking van dit historische gebeuren krijgt in Udenhout in 1982 een grootse aanpak. Het hoogtepunt van de festiviteiten is gepland tussen Hemelvaart en Pinksteren (20 t/m 31 mei). Zij worden geopend met het heisen van de vlaggen nabij het gemeentehuis door leden van Scouting met medewerking van het Gilde. Burgemeester Tops sluit met een korte toespraak deze plechtigheid af. Het programma wordt vervolgd met een eucharistieviering op het kasteelplein, waarna het Gilde een vendelgroet brengt. Aansluitend volgt de opening van de expositie van werken van Eleonore en Arthur Le Mire. Van hen zijn in het kasteel aquarellen en tekeningen tentoongesteld. Door deze expositie en de vele activiteiten die Scouting St.-Lambertus op en rond het kasteel organiseert, is “De Strijdhoeft” tijdens het feest een grote publiekstrekker.

Heemkundige expositie

Door de feestcommissie is nog een groot evenement in het programma opgenomen. Heemkundekring “De Kleine Meijerij” richt in de grote plantschuur van boomkwekerij “Udenhout” een grote expositie in. Met behulp van vele vrijwilligers is de schuur omgetoverd tot een expositieruimte van formaat. Er is plaats ingeruimd voor grote agrarische objecten zoals karren en een mallejan, maar ook veel gereedschap en gebruiksvoorwerpen uit grootvaders en grootmoeders tijd. Met medewerking van de pastoor zijn een aantal kostbare stukken uit kerkelijk bezit tijdelijk afgestaan. Ook aan de volksdevotie wordt ruime aandacht besteed. Een blikvanger is de boerenkamer (d’n hèrd) met open schouw die geheel is nagebouwd en ingericht. Het geheel spreekt sterk tot de verbeelding en vele bezoekers uit Udenhout en verre omgeving komen in deze dagen genieten van de tijd van toen. Als op 31 mei de feestelijkheden worden afgesloten kunnen de organisatoren tevreden zijn. Volgens voorzichtige schattingen zijn de kasteeldagen en de expositie door circa 5.000 belangstellenden bezocht.

Het 90-jarig bestaan

Met het vorderen van de nieuwbouwplannen in het najaar van 1988 en met de herdenking van het 90-jarig bestaan van de bank in het vooruitzicht, groeit de behoefte om leden en relaties, bij tijd en gelegenheid, te informeren over actuele ontwikkelingen. Gekozen wordt voor het periodiek verspreiden van een bulletin. Een werkgroep gaat aan de slag en zoekt een geschikt logo. Het eerste bulletin verschijnt in oktober 1988. Het achtste en tevens laatste bulletin kondigt de ingebruikneming van de nieuwbouw aan op 3 december 1990. Door huis-aan-huisverspreiding van deze nieuwsbrief worden alle cliënten geïnformeerd over de voortgang van de nieuwbouw en de viering van het 90-jarig bestaan. Elk bulletin besteedt aandacht aan een stukje historie en aan actualiteiten en gebeurtenissen binnen en buiten de bank.

Personalia

In 1990 zijn Frans Broeders en Bert van Asten 25 jaar werkzaam bij de bank. Beiden hebben dan al een bijzondere staat van dienst. Frans heeft als afdelingshoofd een belangrijke bijdrage geleverd aan de groei en bloei van de bank en Bert was destijds de eerste assurantie-adviseur die bij de bank in dienst trad. Hij heeft de bouwstenen mee aangedragen voor de groot uitgegroeide verzekeringsportefeuille van de bank. Beiden worden zij onderscheiden met de zilveren Rabospeld en krijgen een eervolle vermelding in een van de bulletins.

Van een geheel andere orde is de benoeming op 17 augustus 1990 van Jeroen ter Huurne tot adjunct-directeur. Hij is dan inmiddels 2½ jaar bij de bank werkzaam als hoofd van de afdeling Bedrijven.

Public relations

Ook enkele bancaire zaken zijn belangrijk genoeg om in de bulletins te worden opgenomen. Op 27 oktober 1988 wordt de eerste geldautomaat van Udenhout in gebruik genomen, ingebouwd in een deel van het oude bankgebouw. De belangstelling en het gebruik is van dien aard dat al vrij snel wordt besloten om in de nieuwe bank twee geldautomaten te plaatsen.

Regelmatig laat de jubilerende bank de dorpsgemeenschap delen in de feestvreugde. In het voorjaar van 1989 verleent de bank uitgebreid haar medewerking bij het opzetten van een heemkundige tentoonstelling in de zalen van “De Schelf”. Een expositie die geheel in het teken staat van de historie van agrarisch Udenhout in de 19e en 20e eeuw.

Ten tijde van de viering van het 75-jarig bestaan van de bank wordt op 24 mei 1974 Gerry

Ermes geboren. Zij is de 8.000-ste inwoner van Udenhout. Vijftien jaar later wordt op 26 juni 1989 de 9.000-ste inwoner geboren. Het is Sofie van Esch die dan in het middelpunt van de belangstelling staat.

Onder het motto “Rabobank Udenhout.....voor een schoner milieu” wordt in samenwerking met de gemeente Udenhout aan alle huishoudens een milieubox voor klein chemisch afval aangeboden.

Huize Assisië viert in 1989 haar 85-jarig bestaan. De Rabobank zorgt voor het opstijgen van een heteluchtballon en honderden kleine Rabo-ballonnen.

Met het publiceren van deze en nog vele andere activiteiten, in combinatie met de ontwikkelingen rondom de nieuwbouw, hebben de bulletins duidelijk in een behoefte voorzien.

De bank gaat zich oriënteren op algehele nieuwbouw

In dezelfde tijd dat de bank zich gaat oriënteren waar de nieuwe bank moet worden gebouwd is het gemeentebestuur van Udenhout op zoek naar de meest gewenste invulling van het nieuwe dorpshart aan de Van Heeswijkstraat. Van wezenlijk belang daarbij is het vinden van een of meer grote publiekstrekkingen. Daarbij denkt men onder andere aan een ontmoetingscentrum, een bibliotheek en/of een supermarkt. Deelname aan het project door de Rabobank zou een flinke duw in de goede richting betekenen.

Burgemeester Tops stelt vervolgens alles in het werk om het Bestuur van de Rabobank voor zijn plannen te winnen. De bank denkt aanvankelijk zeer positief met hem mee. Na een onderzoek door externe deskundigen kiest de bank uiteindelijk toch voor nieuwbouw op de bestaande locatie aan de Kreitenmolenstraat. Op 27 mei 1988 wordt dit standpunt aan een zeer teleurgestelde burgemeester ter kennis gebracht. Voor de bank gaat vervolgens een lang gekoesterde wens in vervulling als in oktober van dat jaar het pand van Olislagers kan worden aangekocht. Woonhuis en smederij van de familie Olislagers, gelegen vlak naast het bankgebouw, maken deel uit van een woonblok van drie huizen waarvan er twee, met het oog op toekomstige uitbreidingen, al eerder door de bank werden aangekocht. De bouwkegel die daarmee beschikbaar komt heeft 40 meter frontbreedte en is ongeveer 70 meter diep.

Nog voor de jaarwisseling worden er vier Brabantse architecten uitgenodigd om een ontwerp te maken van de voorgevel van het nieuwe bankgebouw, geprojecteerd in het straatbeeld. Verder dienen zij een voorlopig voorstel van de bouwmassa te presenteren met een maquette en een prijsindicatie. Het is architect J. Adriaansen uit Rijen die met zijn ontwerp het beste scoort en de opdracht verwerft tot verdere uitwerking van het bouwplan.

Op 22 september 1989 volgt de openbare aanbesteding en wordt de nieuwbouw opgedragen aan de laagste inschrijver, Aannemersbedrijf Nieuwenhuizen-Daandels uit Uden. Op 13 november wordt begonnen met de gedeeltelijke sloop van het bestaande bankgebouw, waarna op 7 december de eerste paal de grond ingaat. Het gebouw krijgt een fundering van 145 stuks in de grond gefabriceerde palen, in lengte variërend van 5 tot 8 meter.

Bouwperikelen

Na een zorgvuldige afweging van alle pro's en contra's besluit het bestuur de bankactiviteiten tijdens de bouwperiode ter plaatse voort te zetten, deels in het oude bankgebouw en voor het overige in veertien mobiele units. Het bankieren in de noodhuisvesting betekent voor cliënten en medewerkers behelpen en veel improviseren. Bijna 1½ jaar lang moeten zij werken en geholpen worden in een ongeriefelijke ruimte: lang en smal, te koud of te warm, weinig privacy, onvoldoende parkeerruimte, geluidsoverlast, enz.

Maar er wordt voortvarend gebouwd: Op 3 december 1989 wordt symbolisch de eerste steen

gelegd. Het is de dag dat de bank haar 90-jarig bestaan herdenkt. Het hoogste punt wordt bereikt op 10 mei 1990.

Als op 3 december 1990 de deuren voor het publiek worden geopend, heeft Udenhout een bank die er wezen mag. Royaal in het straatbeeld ingepast, goed ontsloten en ruim voldoende parkeerplaatsen voor medewerkers en bezoekers. Twee geldautomaten, een moderne kluisinrichting, vijf spreekkamers en werkruimte voor circa 40 medewerkers. Op de verdieping beschikt de bank over een kantine, een magazijn en archiefruimte. Een vergaderzaal en instructieruimte completeren het geheel.

Om verdere werkdruk te voorkomen, wordt besloten de officiële opening uit te stellen tot 1 maart 1991.

De officiële opening

Het gemeentebestuur is zo welwillend om op deze dag de raadzaal ter beschikking te stellen voor de ontvangst van de genodigden. Dat zijn onder meer het gemeentebestuur van Udenhout, vertegenwoordigers van plaatselijke verenigingen en instellingen en afgevaardigden vanuit de Rabobankorganisatie. Ook de architect en de aannemer met zijn onderaannemers zijn aanwezig en last but not least het bestuur, de raad van toezicht en de medewerkers van de bank.

Alle gasten worden welkom geheten door de voorzitter van het bestuur, de heer H. Kemps, waarna de directeur van de bank de heer C. van den Bersselaar een korte inleiding houdt over het bouwproject. Woorden van gelukwens worden vervolgens gesproken door burgemeester Tops, de heer Burghouts, lid van de hoofddirectie van Rabobank Nederland, de heer Schretlen, voorzitter van de Rabobanken van Kring Tilburg, en de architect de heer Adriaansen. Namens het personeel biedt de heer Ter Huurne een maquette aan van de nieuwe bank.

Nadat het gezelschap zich naar het bankgebouw heeft begeven wordt de openingshandeling verricht. Deze bestaat uit het in werking stellen van het uit 14 klokken bestaande carillon, dat door de bank wordt aangeboden aan de Udenhoutse bevolking.

De belangstelling van het grote publiek om de bank te bezichtigen is enorm. Ruim 2000 bezoekers laten zich in het weekend rondleiden en voorlichten, waarbij de bank zich een goed gastheer toont. Als attentie ontvangen allen een mapje met fiets- en wandelroutes van Midden-Brabant.

Als beheerders en directie van Rabobank Udenhout eind 1991 de balans opmaken is er in de voorbije drie jaar circa zes miljoen in de nieuwe bank geïnvesteerd, waarvan ongeveer 1½ miljoen aan inrichting, inventaris en apparatuur.

Een perfecte afsluiting van de turbulente periode wordt gevonden in de nieuwe slagzin van de Bank:

RABOBANK UDENHOUT: OP WEG NAAR 2000

Wisseltruc

Een vreemdeling kwam Amerikaanse dollars en Duitse marken omwisselen. De baliemedewerkster vertrouwde het niet helemaal en ging de zaak nader onderzoeken. Ondertussen nam de man de benen, met achterlating van valse dollars, maar ook een paar honderd echte harde marken. De betreffende baliemedewerkster heeft nog enkele keren in Amsterdam moeten opdraven om de schurk te identificeren. De marken zijn na verloop van tijd in de personeelskas gestort.

Hoofdstuk 13 (1991-1999)

EEN NIEUWE DIRECTEUR IN EEN NIEUWE TIJD

Kort na de officiële opening van het nieuwe bankgebouw op 1 maart 1991 dient zich binnen de bank een directiewisseling aan. Directeur Kees van den Bersselaar maakt twee maanden later in mei bekend dat hij voornemens is het dienstverband bij de bank te beëindigen per 1 maart 1992, de dag dat hij zijn 25-jarig ambtsjubileum als directeur zal herdenken.

Uit de daarop volgende sollicitatie- en selectieprocedure wordt Jeroen ter Huurne als de beste kandidaat/opvolger gekozen. Vrijdag 21 februari 1992 volgen een officiële afscheidsbijeenkomst en in de avonduren een open receptie waarin afscheid kan worden genomen van Kees en kennis kan worden gemaakt met Jeroen.

Vooruitlopend op de gemeentelijke herindeling worden in deze en volgende jaren legio scenario's uit de kast gehaald om de zelfstandigheid van de gemeente Udenhout veilig te stellen. Als dit dreigt te mislukken wordt samenvoeging met omliggende dorpen het nieuwe perspectief. In laatste instantie wordt nog met veelsoortige protestacties geprobeerd het tij te keren. Helaas: het eindresultaat is een tweedeling. De woonkern Udenhout wordt met de gemeente Tilburg samengevoegd. De kern Biezenmortel met de gemeente Haaren. Het betekent tegelijk het einde van het zelfstandige dorp Udenhout per 31 december 1996.

Binnen de Rabobankorganisatie voltrekt zich eveneens een proces van schaalvergroting, met als gevolg dat de banken van Udenhout en Berkel-Enschot organisatorisch zullen opgaan in één nieuwe Rabobank.

Met als motto "Toekomst door samenspel" viert Rabobank Udenhout in 1998 haar 100-jarig bestaan.

Kees van den Bersselaar kondigt vertrek aan

Met de officiële opening van de nieuwe bank op 1 maart 1991 komt er binnen de bank een einde aan een vrij hectische periode. Alle medewerkers zijn inmiddels vertrouwd geraakt met hun nieuwe werkplek en er komt tijd om intern orde op zaken te stellen. Geheel onverwacht komt dan op 24 mei 1991 het bericht naar buiten dat directeur Kees van den Bersselaar de bank gaat verlaten.

Met een uitvoerige brief wordt zijn voorgenomen vertrek enige dagen later ter kennis gebracht van leden en relaties. Kees acht het gezien zijn leeftijd niet gewenst zijn functie van directeur van Rabobank Udenhout nog langer te vervullen. In nauw overleg met de beheerscolleges van de bank heeft hij besloten gebruik te maken van de geldende regeling tot vervroegd uittreden. Hij zal na ruim 40 jaar werken in het Udenhoutse, waarvan circa 35 jaar bij de Rabobank per 1 maart 1992 de bank verlaten.

Met zijn vertrek komt er een einde aan een periode van bijna 50 jaar waarin vader Toon 23 jaar als kassier en zoon Kees 25 jaar als directeur leiding hebben gegeven aan de Rabobank van Udenhout.

Als 16-jarige is Kees in 1951 begonnen op het kantoor van de Boerenbond. Vanaf 1957 gaat hij assisteren op het aangrenzende kantoor van de Boerenleenbank om er vervolgens in 1959 in vaste dienst te treden. In 1967 volgt hij zijn vader op als kassier/directeur.

In dat jaar wordt hij op 32-jarige leeftijd geplaatst over 7 medewerkers. De bank heeft dan een balanstotaal van ± 10 miljoen. In 1992, 25 jaar later, neemt Jeroen ter Huurne, eveneens op 32-jarige leeftijd een bank over met een balanstotaal van ± 185 miljoen. Hij gaat dan leiding geven aan 39 medewerkers.

Afscheid

Na intern op diverse plaatsen al afscheid te hebben genomen, volgt op vrijdag 21 februari 1992 het officiële afscheid. Na de middag is er een bijeenkomst voor genodigden in de raadzaal van het gemeentehuis. Velen voeren er het woord en spreken hun waardering uit voor de scheidende functionaris.

In zijn slotwoord dankt Kees voor de vele zakelijke maar vooral vriendschappelijke contacten die hij al die jaren heeft onderhouden en voor het zo noodzakelijke vertrouwen dat hij daarbij heeft mogen ervaren. Vervolgens brengt hij dank aan allen met wie hij al die jaren heeft mogen samenwerken: bestuur, raad van toezicht, het managementteam en alle medewerkers.

In de avonduren is er in het bankgebouw een afscheidsreceptie. Zeer velen, volgens schatting zelfs een duizendtal, maken van de gelegenheid gebruik om hem te feliciteren met zijn zilveren directeursjubileum en tegelijk persoonlijk afscheid te nemen.

Jeroen ter Huurne volgt op

De aangekondigde wervings- en selectieprocedure wordt voor Jeroen ter Huurne, inmiddels benoemd tot adjunct-directeur, een spannende tijd. Op vrijdag 14 juni 1991 wordt aan alle onzekerheid een einde gemaakt als bestuursvoorzitter Kemps bekend maakt dat Jeroen met ingang van 1 maart 1992 is benoemd tot directeursopvolger van Kees van den Bersselaar. Wederom gaat er een brief naar alle leden en relaties. Behalve zijn opvolging als directeur wordt ook de benoeming van Jeroen tot onderdirecteur bekend gemaakt. Als zodanig zal hij vanaf 1 juli deel gaan uitmaken van de directie.

De in 1960 in Nijmegen geboren Ter Huurne treedt op 1 maart 1988 in dienst bij Rabobank Udenhout als hoofd van de afdeling Bedrijven, als opvolger van Frans Broeders. In de periode

daarna

heeft hij blijk gegeven zich ten nauwste betrokken te voelen bij de doelstellingen van de coöperatieve bank en bij de belangenbehartiging van haar leden en cliënten. Uit zijn eerdere benoeming tot adjunct-directeur op 17 augustus 1990 bleek reeds de waardering voor zijn werk en inzet. Als nieuwe directeur krijgt hij alle ruimte om op de ingeslagen weg verder te gaan.

Gemeentelijke herindeling

Het verdriet van een dorp

Als de Provinciale Adviescommissie inzake gemeentelijke herindeling (de commissie "Schampers"), in mei 1992 haar vijfde deelrapport uitbrengt "zijn schaal en draagvlak van de landelijke gemeente Udenhout toereikend voor de door de gemeente te vervullen toekomstige taken". Eind 1992 blijkt dat het College van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant een andere mening is toegedaan: door samenvoeging van de gemeenten Udenhout en Berkel-Enschot zou een zelfstandige gemeente kunnen ontstaan met 19.400 inwoners. Als reactie daarop vormt zich het comité "Udenhout/Biezenmortel zelfstandig!". De oproep slaat aan en ruim 3.400 Udenhouters, inclusief de gemeenteraad, kiezen voor zelfstandigheid van het dorp! Als her en der de kaarten opnieuw worden geschud besluit de gemeenteraad in september 1993 zijn pijlen te richten op een samengaan met Haaren, Helvoirt en Esch, maar dit blijkt een gepasseerd station.

Om de huid zo duur mogelijk te verkopen wordt door burgemeester Dijkstra aan alle leden van Provinciale Staten een film over Udenhout aangeboden: "Udenhout, da's nog groen Brabant". Wederom worden na enige tijd de bakens verzet. In het voorjaar van 1996 luidt de strijdkreet "Loon op Zand en Udenhout samen, de beste oplossing voor herindeling!". In één woord "maatwerk"!

Dan verschijnt het boekje "Udenhout, Hartverwarmend Uniek". Deze dwarsdoorsnede van Udenhout in boekvorm wordt in maart 1996 aangeboden aan de leden van de vaste Kamercommissie.

En nog is alle kruid niet verschoten. In augustus trekt "de Karavaan van Liefde voor het Dorp", bestaande uit twee- à drieduizend verontruste Udenhouters, naar Loon op Zand om nogmaals de voorkeur voor samenvoeging met die gemeente uit te spreken.

Inmiddels organiseert Stichting PET een "Festival van d'n volle zakdoek" en neemt met een lach en een traan reeds afscheid van de zelfstandige gemeente Udenhout.

Het doek valt

Als Tweede en Eerste kamer in de loop van 1996 tot een definitieve besluitvorming zijn gekomen, en op 13 september 1996 de wet in werking treedt, blijft Udenhout geschokt en verbijsterd achter: Biezenmortel gaat naar de nieuwe gemeente Haaren, ontstaan door samenvoeging van de gemeenten Haaren, Helvoirt en Esch. De woonkern Udenhout gaat voor het overige geheel naar de gemeente Tilburg.

Op 19 december 1996 wordt de laatste officiële raadsvergadering van de zelfstandige gemeente Udenhout gehouden. Een aantal gemeentelijke eigendommen worden overgedragen aan heemcentrum "'t Schoor". Door "'t Schoor" wordt op deze dag het eerste exemplaar uitgereikt van het boek "Over d'n Unent", met als ondertitel: "Gemeente Udenhout 200 jaar zelfstandig". Burgemeester Dijkstra is inmiddels benoemd tot burgemeester van Oss en het is burgemeester

de Graaf van Vught die als “boedelburgemeester” aan het hoofd staat van de gemeente Udenhout tot het definitieve einde op 31 december 1996.

Toekomst door samenspel

Nieuwe statuten voor de lokale banken

Op 2 april 1998 heeft de Algemene Vergadering van de Rabobank-organisatie de nieuwe statuten voor Rabobank Nederland en de modelstatuten voor de aangesloten banken goedgekeurd. Het is de afronding geworden van een discussie die zal worden voortgezet bij de plaatselijke banken. Hier zullen de aangepaste statuten nog ter goedkeuring aan de ledenvergadering worden voorgelegd. Een traject dat naar verwachting voor de gehele organisatie vóór 31 december 1999 zal zijn afgelegd. Voor Rabobank Udenhout staat voor de Algemene Vergaderingen van 1998 reeds een voorstel tot goedkeuring van de nieuwe statuten op de agenda.

Aan de besluitvorming is een “coöperatie-discussie” van ruim drie jaar voorafgegaan.

Belangrijkste conclusies zijn o.a. het handhaven van de coöperatieve structuur en het verbreden van de ledenbasis, dat wil zeggen meer betekenisvolle klanten betrekken bij de koers van de bank. De ledenwerving zal zich richten op klanten die bereid zijn het zwaartepunt van hun bankzaken bij de Rabobank te leggen en daarmee een langdurige relatie aangaan. Verder zal het verplichte lidmaatschap voor ondernemers met een bedrijfsfinanciering bij de bank komen te vervallen. Zo ook de beperkte aansprakelijkheid van maximaal f.5.000,= per lid. Al met al ingrijpende veranderingen, maar noodzakelijk voor een slagvaardig toekomstig beleid.

De klant centraal

Nu, na bijna 100 jaar, is Rabobank Udenhout nog steeds de bank die met de kennis van persoonlijke en plaatselijke situaties de klant centraal stelt. Een bank van en voor mensen die willen samenwerken en waarbij de leden zeggenschap hebben. Zij kiezen de leden van bestuur en raad van toezicht, hebben invloed op het beleid en hebben de uiteindelijke beslissing over een fusie. Een beleid dat zich ook richt op dienstverlening aan cliënten tegen zo goed mogelijke voorwaarden.

Onder het motto “TOEKOMST DOOR SAMENSPEL” viert Rabobank Nederland haar 100-jarig bestaan. Rabobank Udenhout heeft als bijna 100-jarige ervoor gekozen haar jubileum te plaatsen in het grote geheel van de Rabobank-organisatie.

Rabobank midden in de samenleving

Meer nog dan in andere jaren laat de bank dit jubileumjaar van zich horen. De jubileumactiviteiten richten zich vooral op de relatie tussen klanten, medewerkers van de bank en de maatschappelijke omgeving. Al vanaf haar oprichting ondersteunt de bank projecten, activiteiten en initiatieven in haar werkgebied. Na 100 jaar bankieren midden in de samenleving van Udenhout en Biezenmortel, kijkt de bank terug op een periode waarin het dorp de bank heeft groot gemaakt. De bank van haar kant heeft in de loop der jaren een groot deel van haar bedrijfswinst ‘teruggeploegd’ door verbetering van de dienstverlening, door een scherpe tariefstelling en door financiële ondersteuning van velerlei plaatselijke activiteiten .

Fusie met Berkel-Enschot

Drie dagen nadat de Boerenleenbank in Udenhout werd opgericht, werd op 6 december 1899 ook in Berkel-Enschot de basis gelegd voor een eigen coöperatieve bank. De samenwerking tussen de dorpen was te danken aan de toenmalige burgemeester van Berkel-Enschot, de heer

Brenders. Voor de boeren van zijn dorp had hij al een eigen afdeling van de Boerenbond opgericht. Een groot aantal boeren uit Udenhout had zich daarbij aangesloten. Bij de komst van burgemeester Van Heeswijk naar Udenhout in 1900 kwam hierin verandering. Na bijna 100 jaar worden de voormalige zelfstandige gemeenten Udenhout en Berkel-Enschot opnieuw in elkaars armen gedreven. De gemeentelijke herindeling maakte in 1996 beide dorpen tot een nieuw stadsdeel van de gemeente Tilburg.

Binnen de Rabobank-organisatie voltrekt zich reeds een aantal jaren een proces van schaalvergroting bij de lokale banken, een proces dat moet resulteren in een brede financiële dienstverlening aan bedrijven en particulieren. Het veranderingsproces dat door Rabobank Nederland op gang is gebracht in haar zogenoemde nota “Wat is een goed formaat voor een lokale Rabobank?”, heeft uiteindelijk geleid tot oriënterende gesprekken tussen de banken van Udenhout en Berkel-Enschot. “Toekomst door samenspel” zal de komende jaren een breder draagvlak krijgen als beide autonome Rabobanken zullen opgaan in een grotere nieuwe eenheid. Om met de woorden van voorzitter en directeur van de jubilerende bank te spreken: *“De doelstelling van het fusieproces is om uiteindelijk door bundeling van krachten een hogere kwaliteit van dienstverlening te verstrekken en te waarborgen en zo één sterke bank te worden in een steeds veranderende markt. Het beste van beide banken zal worden ingebracht in een nieuwe bank. Er is dan ook geen sprake van overname maar van samengaan. Twee banken met een eigen cultuur gaan zich ontwikkelen tot een fusiebank met een geheel nieuwe cultuur”*. Met de mens centraal, zowel als klant, als medewerker en als bestuurder, wil de nieuwe Rabobank door samenspel werken aan de toekomst!

Echt gebeurd!

Een klant huurde al jaren een kluisje maar had dat op een gegeven moment niet meer nodig en kwam naar de bank met de mededeling dat hij deze overeenkomst wilde opzeggen. De reactie van de alerte baliemedewerker was: Dan zult u het eerst van buiten moeten leren.

Bestuursleden Boerenleenbank/Rabobank Udenhout

Bestuurslid	Periode	Opvolger	Voorzitter
1 Jacobus van Roessel	1899-1928	10	1899-1928
2 Joost Bertens	1899-1926	9	
3 Adrianus Schapendonk	1899-1917	8	
4 Joh. Verhoeven	1899-1909	6	
5 Mart. Van Rooij	1899-1916	7	
6 A. Pijnenborg	1909-1937	12	1928-1937
7 Joh. Willems 1)	1916-1929	11	
8 Adr. Van Iersel Bm.	1917-1944	13	
9 P. Heijmans	1926-1959	2)	1956-1959
10 M. Bertens Bh	1928-1944	14	
11 J.M. Verhoeven	1930-1956	16	1937-1956
12 Mart. van Iersel Sch.str.	1937-1944	15	
13 J.P. van Rijswijk	1944-1979	18	1976-1979
14 W. Bertens Mzn.	1944-1960	2)	
15 A.M. van Iersel Mzn.	1944-1982	19	1979-1982
16 M.J. van Rijsewijk 3)	1956-1976	17	1959-1976
17 H.F.G. Kemps	1976-1992	20	1982-1992
18 J.G. van Rijsewijk 4)	1979-1994	21	
19 C.F.M. van Roessel	1982-heden		
20 H.G.M. Goos 3)	1992-heden		1992-heden
21 E.M.J. van Esch-Vermeer 3)	1994-heden		

1) voorheen kassier

2) niet aangevuld

3) van Raad van Toezicht

4) naar Raad van Toezicht

Raad van Toezicht Udenhout

	Lid Raad van Toezicht	Periode	Opvolger
1	Joh. van Gorkum	1899-1908	9
2	Corn. Van Rooij	1899-1927	13
3	Mart. Heijmans	1899-1904	7
4	Joh. Verhoeven	1899-1911	10
5	Wilh. Verhoeven	1899-1947	17
6	Joh. Martens	1899-1913	11
7	Adr. Heijmans	1904-1907	8
8	Joh. Heijmans	1904-1947	18
9	M. van Gorkum	1909-1945	16
10	Adr. Van Gorkum	1912-1923	1)
11	Jac. Verhoeven	1913-1917	12
12	Adr. Vermeer	1917-1929	14
13	J. van Rooij	1927-1939	15
14	Hendr. Vermeer	1929-1956	1)
15	Joh. Martens	1939-1968	20
16	J.C. van Gorkum	1945-1949	19
17	P.J. Verhoeven	1947-1976	22
18	A.G. van Iersel	1947-1972	21
19	M.J. van Rijsewijk 2)	1950-1956	1)
20	J.J. van Gorkum	1968-1983	23
21	J.F. van Iersel	1972-1991	24
22	J.F. Bertens	1976-1994	26
23	H.G.M. Goos 2)	1983-1992	25
24	E.M.J. van Esch-Vermeer 2)	1991-1994	
25	H.A. van de Voort	1992-1996	28
26	F.M.A.M. Heijmans	1994-heden	
27	J.G. van Rijsewijk 3)	1994-heden	
28	J.W. Huisman	1996-heden	

1) Niet aangevuld

2) Naar Bestuur

3) Van Bestuur

Kassiers/Directeuren

		Periode	Functie
1	Joh. Willems	1899-1916	kassier/bestuur
2	J. Brekelmans Joh. zn.	1916-1927	kassier
3	M.J. Simons	1927-1944	kassier
4	A.J. van den Bersselaar	1944-1967	kassier
5	C.C.M. van den Bersselaar	1967-1992	directeur
6	J.G.W. ter Huurne	1992-heden	directeur

Medewerkers van de Boerenleenbank respectievelijk Rabobank van Udenhout met een dienstverband van minimaal één jaar

	Periode		Periode
Hannes Willems	1899-1916	André Strik	1984-1987
Jan Brekelmans	1916-1927	Gitte van der Aa	1985-1995
Tinus Simons	1927-1944	Henk Clement	1985-1988
Toontje van den Bersselaar	1944-1967	Arno Leijtens	1986-1989
Joke Robben	1946-1950	Marjon Horsten	1986-heden
Joke van de Wouw	1950-1959	Sjef Pajmans	1986-1991
Corrie van der Meijden	1957-1959	Norma Sebregts	1986-heden
Kees van den Bersselaar	1959-1992	Erik Schippers	1987-heden
Jeanne van den Langenberg	1959-1964	Paul van der Zanden	1987-heden
Jo van Erp	1961-1967	Desiree van Loon	1987-heden
Ria Klijn	1961-1971	Ans van Boxtel	1987-1989
Wim Sterke	1963-1964	Sander van de Pol	1987-1991
Frans Broeders	1964-heden	Jeroen ter Huurne	1988-heden
Annie van Doormaal	1964-1970	Theo Haerkens	1988-1997
Bert van Asten	1965-1995	Berdie van der Sande	1988-1991
Nellie van den Brand	1965-1995	Monique Donga	1988-heden
Piet Mutsaers	1966-1969	Hetty v/d Snepscheut de Ruijter	1988-1997
Joke de Jong	1967-1969	Carien van Krieken	1989-1996
Jeanne Damen 1)	1967-heden	Corine van Dijk	1989-1997
Sjannie van Esch	1968-1974	Christianne Beurskens	1989-1995
Mieke van Roermund	1968-1972	Astrid Geerts	1989-1998
Gerrie Haans	1968-1970	Yvonne Buijnsters	1989-1992
Wim van der Kamp	1969-heden	Conny Versteijnen	1989-1991
Jan Coomans	1969-heden	Mariëtte Verhulst	1989-1990
Theo van Krieken	1969-1978	Paulus Gerrits	1990-1998
Ria van der Loo	1970-1979	Chantal de Bresser	1990-heden
Piet van Lisdonk	1970-1971	Jeanne Verhoeven-Schel 1)	1990-1995
Ria van Haaren	1970-1976	John van der Avoird	1990-1993
Olga van Kollenburg	1970-1972	Jan van Tilburg	1990-1992
Toos Oomen 1)	1971-1979	Francis Döll-van Nooij	1990-1992
Tonnie Kuijpers	1971-1974	Monique Lips	1991-heden
Nellie van Uden	1971-1974	Danielle Grootswagers	1991-1998
Agnes van Abeelen	1972-1975	Jan-Maarten Hoevenberg	1991-1995
Cass van Oers	1972-1974	Marianne Verhagen	1991-heden
Arna de Groot	1973-1982	Sylvia Verstijnen	1991-1992
Pierre Wouters	1973-heden	Lon Willems	1992-heden
Resi Brekelmans	1973-1975	Jacqueline Schrijver	1992-heden
Ans Huijbregts	1974-1978	Petra Pijnappel-Bult	1992-1994
Brigitte Stappaerts-Kanters	1974-1977	Bart Wolfs 1)	1992-1998
Wilma Berben-Schook	1974-1977	Neel van Gorp	1992-1993
Joop van Ingen	1975-1998	Jorn van Hooijdonk	1993-1996
Ria Maas	1975-1990	Ricky Mac Gillavry-Denissen 1)	1993-heden
Clasien Versteijnen	1975-heden	Ria Maas	1993-1994
Annie Graafmans-Vriens	1975-heden	Geert Adraensen	1994-heden
Nellie Verhoeven-Van der Lee	1975-1991	Jeroen Kleiweg	1995-heden
Jan van Uden	1975-heden	Remco van Gils	1995-heden
Frans de Vries	1976-1993	Hannie Heestermans	1995-heden
Resi Raaijmakers	1976-heden	Karin Mezenberg	1996-heden
Tini de Bakker	1976-1980	Hedwig van gansewinkel	1996-1998
Marie-José Boers	1977-1979	Jos van Maasakkers	1996-heden
Anke Beerens	1977-1980	Harold Hovens	1996-heden
Gert Hoogaars	1977-1980	Marleen Stoutjesdijk	1997-1998
Oscar Sweep	1978-1986	Hajo Kuperus	1997-heden
Esmeralda Füchten	1978-1987	Angela Smits	1997-heden
Toine Ghering	1978-1995	Daan Verbaan	1997-heden
Jeanette Leermakers	1979-1989	Iris Oudenaller	1997-heden
Marga Janssen	1979-1988	Natascha Davelaar-Jansen	1998-heden

Ryanne Vermeer	1980-1997	Maarten van Beek	1998-heden
Johan van Iersel	1980-1988	Lonneke van Schijndel	1998-heden
Conny Beerendonk	1980-1989	Shirley Jacobs	1998-heden
Miriam Kolsteren	1980-1994	Iny Nymeijer	1998-heden
Henriëtte Schoenmakers-Vriens	1981-1983	Marcel Dubbeldam	1998-heden
Yvonne van beeck	1982-1992	Ellen Westdorp	1998-heden
Astrid Gulickx	1982-1986	Patrick Wijns	1998-heden
Jessica Schoenmakers	1983-1994		

1) met onderbreking

Dierenleed?

Als een paard verzekerd moet worden is het gebruikelijk dat de aanvrager de naam van het dier laat registreren. Net als voor kinderen kan het verzinnen van een naam wel eens een probleem zijn. Dat hoeft in Udenhout bij de Rabobank geen problemen op te leveren. Als de eigenaar nog geen naam had gegeven is het de gewoonte het te verzekeren paard te noemen naar de betreffende baliemedewerkster die de verzekering afsluit. Er lopen nu in Udenhout mooie paarden rond met de namen van nog mooiere bankmedewerksters.

Cijfermatige overzicht 100 jaar Rabobank Udenhout

Lijst van afkortingen en begrippen

ABAB	Accountants Belasting Adviesbureau
BBU	Boerenbond Udenhout
BLB	Boerenleenbank
BTL	Boeren- en Tuinders Levensverzekering
CAV	Coöperatieve Aan- en Verkoopvereniging
CCB	Coöperatieve Centrale Boerenleenbank
CCRB	Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank
CHV	Coöperatieve Handelvereniging van de NCB
CRE	Coöperatieve Roermondse Eiermijn
KNBTB	Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond
KPJ	Katholieke Plattelandsjongeren Organisatie
KVO	Katholieke Vrouwenorganisatie
NCB	Noordbrabantse Christelijke Boerenbond
RKJB	Rooms-Katholieke Jonge Boerenstand
SEV	Sociaal-Economische Voorlichtingsdienst
VVC	Vee- en Vleescentrale
Bb.	Afkorting voor Boerenband op rekeningafschriften in de periode 1950-1960
Eg.	Afkorting voor eiergeld op rekeningafschriften in de periode 1950-1960
kassier	Tot 1967 de titel voor de directeur van de
bankdirecteur	Tot 1967 de titel voor de voorzitter van het bestuur van de bank
president	Tot 1967 de titel voor de voorzitter van de raad van toezicht van de bank
Centrale Bank	respectievelijk Eindhoven
	In het spraak gebruik een verkorte aanduiding van het hoofdkantoor van de
	Coöperatieve Centrale Boerenleenbank (CCB) in Eindhoven
voorschotlening	
	De oorspronkelijke benaming voor een door de bank verstrekte lening
zitting	Servicekantoor van de bank met beperkte openstelling
pakhuis	Algemene aanduiding voor het kantoor en magazijnen van de plaatselijke
	Boerenbond respectievelijk mengvoederfabriek

Bronnen

- Coopmans Prof. Mr. J.P.A. e.a., “Van Blauwe Stoep tot Citadel” (1998)
- Crijns Ir. A.H. en Krielaars Prof. dr. F.W.J., “Het gemengde landbouwbedrijf op de zandgronden in Noord-Brabant 1800-1885”, (1987)
- Crijns Ir. A.H. en Krielaars Prof. dr. F.W.J., “Het gemengde landbouwbedrijf op de zandgronden in Noord-Brabant 1886-1930”, (1992)
- Cultivator, “Brandassurantie NCB 1898-1948”, 50 jaren Brandassurantie
- Deckers Dr. L., “De Landbouwers van den Noordbrabantschen Zandgrond”, (1912)
- Duffhues T., “Voor een betere toekomst”, Het werk van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond voor bedrijf en gezin, (1996)
- Elsen Peter van den, “Boerenapostel Pater Gerlacus van den Elsen”, (1983)
- Haastert Mr. H. van en Huysmans Dr. G.W.M., “Veertig jaren Landbouwcrediet onder leiding der Coöperatieve Boerenleenbank te Eindhoven”, 1898-1938 (1938)
- Heuvel Mr. N.H.L. van den, “Een halve eeuw zelfstandige middenstand in het Bisdom ‘s-Hertogenbosch”, (1952)
- Heuvel P.F. van den, “Heeze en zijn Rabobank”, 1897-1994
- Historion, “Bankieren in het hoog en het laag”, Rabobank Ubbergen 1919-1994 (1994)
- Holstein A.L.J. van, “Koffie met gebak en een sigaar”, Rabobank Midden Westland 100 jaar (1995)
- Prins Wouter e.a., “Sanctus”, Met heiligen het jaar rond (1997)
- Ravestijn Drs. H.P.W., “De Firma F. van Lanschot sinds 1937” (1942)
- Smits M., “Boeren met beleid”, Honderd jaar Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond, 1896-1996 (1996)
- Stoffer Drs. J., “Het ontstaan van de NMB”, (1985)
- Strien E. van, “Standen en standsverhoudingen in Udenhout”, Scriptie Sociografie voor het kandidaatsexamen (1959)

Colofon

Reservebank**HET UDENHOUTSE JUBELLIED**

Wijze: DE SCHUTTERS VAN AMSTERDAM. (Speenhof).

Mobilisatietijd geeft tal herinneringen!
 Laat mij in Udenhout de onze thans bezingen:
 Ons hospitaal te veld, ver van den strijd gelegen,
 Mag waarlijk wel genoemd om 't excellent verplegen.

Refrein:

De vierde divisie met mannetjes, stout!
 De trots van een ieder in Udenhout,
 Heeft hier een best leven in 't Patronaat:
 Men doet er van alles als flink soldaat!

We hebben 'n Generaal, een voorbeeld der soldaten!
 Een goede commandant een man om mee te praten.
 De groot' munitietrein mag zich er op beroemen
 Dat men in 't stafkwartier, graag Udenhout hoort noemen. (Refr.)

Gevolgen van den krijg, zijn ruimschoots hier 't aanschouwen,
 Elk onzer stelt met recht, in 't Udenhout vertrouwen.
 Moest in de "Pauluszaal" thans ander werk gebeuren,
 We hebben 't hier ook goed, èn daarom niet te treuren!
 (Refr.)

Toch geeft niet ieder uur, ons stof tot juichen, danken;
 Er valt voor elk op tijd, wel reden om te janken!
 Vooral bij regenweer, kan j'in den modder baden,
 En door het drassig nat, niet zonder klompen waden!
 (Refr.)

Bij zoo'n 800 man valt heel wat te verwerken!
 Je kunt er, op mijn eer, geniën ook bemerken.
 Daar heb je Visser slechts, een kereltje van buiten,
 Kan 't Friesche volkslied fijn op zijn vingers fluiten.
 (Refr.)

De wilde man van Dijk; op 't oog een echte neger,
 Een type van een vent, een halve schoorsteenveger!
 Wij noemen hem Katjang, hij denkt: laat 't vee maar brommen,
 "Ik trek m'er niets van aan, het kan me heel niet bommen!"
 (Refr.)

Chauffeurs van d'autotrein der Artillerie-munitie

Verdiene heel veel geld, al doen ze maar een pitsie
 In Wijers steenfabriek, mocht men ze stationeren;
 Maar! wacht te hebben dààr, is haast om te crêperen.
 (Refr.)

Geen uniform genoeg, al wou je ze betalen!
 Daarom zijn die chauffeurs gekleed als koloniale!
 En moet de heele trein in orde samenkomen
 Dan gaan ze naar het Kruis, om 's nachts er van te dromen!
 (Refr.)

Kwartieren zijn hier best, de stemming uitermate,
 Als zwijnen wordt je vet, want spek is Up to date.
 Men zegt in Udenhout: 't Is Woensdagavond feest er!
 Want o! wij hebben hier een beste Burgemeester!
 (Refr.)

Bij Witlox is een kroeg, een puike voor Huzaren
 Veel zijn daar in kwartier, om orde te bewaren;
 Ze drinken er steeds bier, misschien nog wel wat anders
 Maar daar wordt opgelet, past op dus "salamanders".
 (Refr.)

Al hebben wij 't hier goed! Toch kan ik niet verzwijgen
 Dat ieder op zijn beurt, verlof gauw hoopt te krijgen!
 En met de oorlogswoed' maar snel wordt afgerekend,
 En dan voor eeuwen lang de vrede wordt geteekend.
 (Refr.)

H.A.R.TOGH.

Opmerkingen

Pastoor van Eijl maakt op een exemplaar van de tekst de navolgende notitie:

1. Gedicht door den Commandant-kapitein de Hartogh en herhaaldelijk gezongen bij de wekelijksche uitvoeringen in het Patronaatsgebouw. Uit dit gedicht blijkt, hoe gemoedelijk het in Udenhout toeging
2. "Modderhout" zei men dan in plaats van "Udenhout".
3. Opgemerkt moet worden dat de huzaren, met hun zware munitietrein alle harde wegen kapot reden.

Het bankbedrijf

Een bank is een bedrijf dat voor haar leden en cliënten op financieel gebied diensten verzorgt. Eenvoudig gezegd komt het hierop neer dat de bank enerzijds van mensen geld in bewaring neemt en anderzijds dat geld weer uitleent aan hen die daar tijdelijk behoefte aan hebben. Bovendien verleent zij nog een aantal aanverwante diensten. Ondergebracht in een eenvoudig schema kan het bankbedrijf als volgt worden geschetst:

Geld aantrekken	Geld uitzetten	Bemiddeling en diensten
Spaargelden	Bedrijfsfinancieringen	Binnenlangs betalingsverkeer
Rekening-courant	Woningfinancieringen	Buitenlands betalingsverkeer
Deposito's	Consumptieve financieringen	Aan- en verkoop effecten
	Deelnemingen	Verzekeringen
	Beleggingen	Buitenlandse valuta
		Reizen
		Safeloketten
		Nachtkluis
